

فەرهەنگۆک

و وردبوونەوەیەک لە بابەتەکانی

قورئانی پیرۆز

وەرگێڕاوی

ماموستا هەژار

کوردی بە کوردی و فارسی

محەممەدئەمین بیژەنی

وەناو خوا

فەرهەنگۆک و ورد بوُنەوەیەک لە بابەتەکانی

قورئانی پیرۆز

وەرگێڕاوی مامۆستا هەژار

(کوردی بەکوردی و فارسی)

محەممەدئەمین بیژەنی

١٣٨٤

ناسنامەی کتێب

نشر رهرو: مهاباد ـ پایین‌تر از چهار راه مولوی ـ تلفن: **۲۲۲۵۵۲۵**

نێوی کتێب: فەرهەنگۆکێ و وردبوونەوەیەکێ لە بابەتەکانی قورئانی پیرۆز

تۆژەر: محەممەدئەمین بیژەنی

ساڵی چاپ: ۱۳۸۴

نۆبەتی چاپ: یەکەم

هەژمار: ۲۰۰۰ دانە

ناشر: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕەهرەوی مەهاباد

شابک: ۱ ـ ۵۱ ـ ٦٨٠٦ ـ ۹٦۴

وەناو خوا

پێشەکی

ئێمە کە دەڵێین موسوڵمانین، یا هەر کەسێ بە پێی هەستی پەیجۆری خۆی لێی دە کۆڵێتەوە کە بزانێ ئیسلام، یا دینە کانی تر، یاخۆ دنیا چیە و دە دنیایەدا چ تێپەڕیوە و چ گوزەراوە و چی بەسەر دێ و چمان لێ دێ. منیش دەمویست چاک بزانم ئیسلام چیە و چۆنە و ناوەرۆکی قورئانی پیرۆز چی تیا نوسراوە.

جا بەو بۆنەوە لەمێژ بو وەک زۆربەی خەڵکی کوردوستان کە بیستبومان ماموستا هەژار خەریکی وەرگێڕانی قورئانی پیرۆز بە زبانی کوردی یە، چاوەڕوان بوم زو وەرگێڕاوە کەی بە زوانی رەوان و پاک و بێ گەردی کوردی وەخوێنم و لێی تێ بگەم. سوپاس بۆ خوا کە گەیشت، دەمخوێندەوە و لە کاتی خوێندنەوەدا دەمدی کە هێندێک و یا بڵێم زۆربەی وشەکانی بۆ من ئاشنا نین و ناچار بوم بۆ هەر وشەیە دەبێ، لە «هەنبانەبۆرینە»دا کە بە بۆچونی من گەورەترین فەرهەنگنامەی زمانی کوردی یە، بیدۆزمەوە. چون وشە کانی ڕەسەنی کوردی زۆر بون و زۆر جار لە بیرم دەچونەوە، ئەو جار بڕیارم دا کە هەر وشەیەک چاوم پێی دە کەوێ، لە کاتی لێکۆڵینەوەدا دەستبەجێ بی نوسمەوە و یادداشتی بکەم. دوای ماوەیەک هەستم پێ کرد، یەک لە کن یەک بونە زۆر. پێشم خۆش بو کەس و کار و خزم و دۆستانیش وەیانخوێنن، بە خۆم دە گوت زۆر چاکە، هەر کەس ویستی لە چەند لاپەڕی جواندا دەیان نوسمەوە و بۆیان فتۆکۆپی دە کەم و دەیاندەمێیە!

ئاوا جار جار لە کن دۆست و ئاشنایان باسم دە کرد، وا بۆ بڕوایان لە سەر ئەوە بۆ وا باشترە چاپی کەم.
دەبیرکەوتم، ئەرکێکی گرانم لەسەر شانی خۆم هەست پێ کرد کە بڵێی پێک بێ. من کە دەخزمەت کۆمەڵ
دام و دەبێ زۆرتر خزمەت بە خەڵک بکەم، بەڵام ئاخۆ دەتوانم! و یا بڵێی لێم قبوڵ بکرێ. خۆم بە خوا
ئەسپارد و دەستم پێ کرد، زۆر بە شێنەیی و لە سەرەتاوە دەستم پێ کردەوە، جارێک، دوو جار و چەند
جاریش... لە سەررا لێم‌ڕوانی و هەر کەڕەتەش کە خۆم هێندێک لە واژەکانم نەدەزانی و یا هەستم
پێ دەکرد هێندێ لە هاوزوانانم نایانزانن، یەک بە دوای یەک‌دا، وا چاکە بڵێم لاپەڕ بە لاپەڕ
دەمنووسینەوە و یادداشتم دەکردن و لە کن خۆم ڕامدەگرتن و تێدەکۆشام کە ئەو مانایە لە «هەنبانە
بۆرینە»دا بدۆزمەوە، کە مەبەست مانای وشەی ئایەتەکەیە کە دەناو قورئانی پیرۆزدا هەیە. چوون وشە و
لەبزی وا هەیە چەندین مانا هەڵدەگرێ.

من هاتم بە پێی توانام مانای ئەو وشانەی کە نەم‌دەزانین و بە چاکی لە مانای تەواوی ئایەتەکە حاڵی
نەدەبووم دەم‌دۆزینەوە و دەم‌نووسین. وە بەرهەمی ئەو تەقالایە ئەوەیە کە لەبەر چاوتانە و لێی دەڕوانن.
پێویستە بزانرێ، وشەی وا هەیە کە دەناو «هەنبانە بۆرینە»دا چەندین مانای هەیە، بەڵام نەهاتووم
تەواوی ئەو مانایانە بنووسم، چون بە پێویستم نەزانیوە. و بە تایبەت مانای ئەو وشانەم نووسی کە مانای
بنەڕەتی ئایەتەکە تەواو دەکا و بە دوای ویدا یەک دوو مانای دیش کە هاومانان و یا جیان و مانای
فارسیشم نووسیون. بۆیەم واکورت کردوونەوە هەتا حەوسەلەی خوێنەران بەسەر نەچێ.

تێشیدا هەیە کە دەناو فەرهەنگۆکەکەدا بەعزە وشەیەک دوو سێ جار دووپات کراوەتەوە، چوون جاری
وا هەیە خوێنەر لە بیری دەچێتەوە، ئەمەش بۆ ساناکردنە و هەتا خوێنەر زۆری لێ نەگەڕێ. هەروەها لە
پەنا هەر وشەیەک ژمارەی ئایەتی سوورەکانم نووسین. وشەی ساناشی زۆر تێدان و بۆ ئەوکەسانەیە کە لە
زمانی کوردی‌دا شارەزا نین و شارەزاکان ڕەخنەم لێ نەگرن و هەموو کەس وەک خۆ هەڵنەسەنگێنن کە بۆچ
ئەو وشە سانا و هاسانانەی هەڵبژاردوون، بە تایبەت بۆیەم بۆ هەر کەس بەشی خۆی لێ هەڵکرێنێ. لە
هێندێک جێیان لە تەفسیری نوور نووسراوەی دوکتور مستەفا خوڕڕەم‌دڵ بەهەرەم وەرگرتووە.

سوپاس بۆ خوالێخۆشبوو مەلا "عەولای ئەحمەدیان" کە بۆ ماناکردنەوەی نێوی سوورەتەکان
ئاریکاری کردم. هەروەتر ڕێز و سوپاسم هەیە بۆ کاک سەلاحی ئاشتی، ئوستاد بێهرووزی خزری
بەتایبەت بۆ کاک عەلی سەمیمی کە بۆ من ئاریکارێکی باش بوون.

محەممەد ئەمین بیژەن

۱۳۸۴ /۲ /۲۴

فەرهەنگۆك

«سوڕەی فاتیحە ـ لاپەڕی ١»

فاتیحە: سەرەتای کتێب، پێشەکی کتاو [ف] دیباچەی کتاب

١ **دەهندە:** دەهەندە، دڵاوا [ف] بخشندە

١ **دلۆڤان:** خاوەن بەزە، دڵنەرم [ف] مهربان

٢ **سوپاس:** سپاس، بە چاکە زانین، چاکە لەبەر چاو بوُن [ف] تشکّر

٢ **ڕاهێنەر:** فێرکار [ف] تعلیم دهندە، آموزندە

٢ **ڕاهێن:** کەسێ کە مرۆ یا گیانداری تر تالیم دەدا، فێرکەر [ف] آموزندە، مربّی

٤ **خاوەن:** خاون، خێو، ساحیب [ف] صاحب

٤ **پەسڵان:** ڕۆژی قیامەت، سەڵا [ف] روز قیامت

٥ **ئاریکار:** یاریدەر، هاریکار، کەسێ کۆمەگ بە کەسێ دەکا [ف] یاری‌دهندە

٦ **شارەزا:** ١ ـ بەڵەد، بە ڕێگەزان ٢ ـ زانا لە کاروبار، پسپۆڕ [ف] ١ ـ بلد ٢ ـ دانا و آگاه بە کار

«سوڕەی بەقەڕە ـ لاپەڕی ٢»

بەقەڕە: مانگا، چێڵ [ف] مادەگاو

گا: نێری چێڵ [ف] گاو نر [ع] ثور

٢ **پارێزگار:** دیندار و لە خوا ترس [ف] پرهیزکار

٣ **بڕوا:** ١ ـ باوەڕ، ئیمان ٢ ـ ئیجازە، ڕەوا زانین [ف] ١ ـ باور ٢ ـ اجازە

٥ **ڕزگاران:** ئازادانن [ف] رستگارانند

١١ **هەرد:** ١ ـ عەرد، زەمین، ئەرز ٢ ـ شاخی سەخت و پڕ بەرد [ف] ١ ـ زمین ٢ ـ کوە سنگی و سخت

١٦ **بەدی:** ١ ـ دیتن، دین ٢ ـ بە گومان و مەزنە ٣ ـ ئاری [ف] ١ ـ دیدن ٢ ـ بە گمان ٣ ـ آری

١٧ **پێکردن:** هەڵکردنی ئاگر و چرا [ف] روشن کردن آتش چراغ

١٧ **ئاشتەبا:** شت [ف] موجودی

٢١ **وەدی:** وەبەر چاوکەوتن، ڕوُدان [ف] به وقوع پیوستن

٢١ **وەدی‌هێنان:** خوڵقاندن، دروست کردن [ف] آفریدن

٢٢ **بەروبۆ:** بەهرەی زەمین، داهاتی زەوی [ف] بهرەی زمین

٢٢ **هۆ:** سەبەب، سۆنگە [ف] انگیزه، سبب

٢٢ **دەیسا:** ١ ـ جا کە وایە ٢ ـ دە ئیتر [ف] ١ ـ پس ٢ ـ پس دیگر

٢٣ **دەسا:** ١ ـ جا کە وایە ٢ ـ دەئیتر [ف] ١ ـ پس ٢ ـ پس دیگر

٢٤ **سا:** ١ ـ کە وابوُ، ئیتر ٢ ـ کات، دەم [ف] ١ ـ پس، که اینطور ٢ ـ هنگام

٢٤ **مرۆ:** ١ ـ بنیادەم ٢ ـ کەسێ کە کاری پیاوانە دە کا، پیاو [ف] ١ ـ بشر ٢ ـ مرد

٢٥ **بەرێ:** ١ ـ لە پێشوُدا ٢ ـ بەڵێ [ف] ١ ـ از قبل ٢ ـ آری

٢٦ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

٢٦ **فرە:** زۆر، زاف، گەلێک، زێدە، پڕ [ف] زیاد

٢٧ **عەرد:** زەمین، هەرد [ف] زمین

٢٨ **ئەوسا:** ١ ـ ئەو دەم، ئەوکات ٢ ـ ڤێ گاڤێ [ف] آن دم

٢٩ **بەرهەم:** بەهرە، داهات، بەش [ف] بهره، حاصل، تولید

٢٩ **پەرژان:** خەریک بوُن، گوێ پێدان [ف] مشغولیّت

٣٠ **بریکار:** وەکێڵ، نایب [ف] وکیل، جانشین

٣٠ **شوُکرانە:** خێردان بە هەژاران لە مزگێنی ڕوُداوی دڵخۆشکەر [ف] مـژدگانی خیر در مـقابل کار خوب

٣٠ **شوُکرانە بژێر:** ١ ـ ڕازی بە بەش، قنیات‌کەر ٢ ـ سپاسکار [ف] ١ ـ قانع ٢ ـ سپاسگزار

٣٢ **کەمایەتی:** بەرانبەری زۆرینە [ف] ١ ـ نقص ٢ ـ عیب ٣ ـ کمبود

٣٢ **بەدەر:** ١ ـ جگە، بێجگە ٢ ـ بۆ دەرەوە [ف] ١ ـ جز ٢ ـ بیرون

٣٣ **نەوت:** ١ ـ نەکوت ٢ ـ نفت [ف] ١ ـ نگفتم ٢ ـ نفت

٣٣ **نهێنی:** ١ ـ نەهێنی ٢ ـ پەنامەکی، سوڕ [ف] ١ ـ راز ٢ ـ نهانی

٣٤ **کڕنۆش:** خۆ بۆچکەوکردن بە لای کەسێکەوە [ف] ١ ـ کُرنش ٢ ـ تعظیم

٣٤ **سپڵە:** پێنەزان، بێئەمەگ [ف] بیوفا، ناسپاس

٣٧ **وشە:** وتە، واژە، وێژە، بێژە، قسە، لەبز، کەلیمە [ف] کلمە

٣٨ **گشتۆ:** هەموٗتان (مەبەس ئادەم و حەوا و...)

٣٨ **ڕێنوێن:** ڕێ نیشاندەر [ف] راهنما

٣٩ **هەڵە:** سەهو، خەڵەت [ف] اشتباه، غلط

٤٠ **زار و زێچ:** ژن و ماڵ، خێزان بە گشتی [ف] خانوادە

٤٠ **ئیسرائیل:** بە پێی ئایەتی ٥٨ سوٗڕەی مەریەم پێغەمبەر بوٗە

٤٤ **ئاخۆ:** ئایا، لەوانەیە، تۆ بێژی، ئاخوا [ف] آیا، توگویی

٤٥ **خۆڕاگر:** لەسەرخۆ، خوددار [ف] متحمّل، صبور، بردبار، مقاوم

٤٥ **هانا:** پەنا، فریا، هاوار، داد [ف] پناه بردن و دادخواهی

٤٨ **تاوان:** ١ ـ گوناح، خەتا، سوٗچ ٢ ـ پاداشت [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ پاداش

٤٩ **سەرەڕا:** دەگەڵ ئەوەشا، سەرڕا [ف] علاوە بر

٤٩ **جزیا:** دەرد و ئازار، ئازار، شکەنجە، عەزیەت [ف] ١ ـ سزا ٢ ـ پاداش

٤٩ **جەزرەبە:** ئازار، عەزیەت [ف] آزار

٤٩ **جەزا:** سزا، پاداشت [ف] پاداش، مزد

٤٩ **ئەزموٗن:** ئیمتیحان، تاقی کردنەوە، جەڕباندن [ف] آزمون

٤٩ **مەزن:** ١ ـ سەرۆک، ڕەئیس ٢ ـ زەلام، گەورە [ف] ١ ـ سردار، رئیس ٢ ـ گُندە، بزرگ

٥٠ **وەل:** ١ ـ دەگەڵ ٢ ـ بەرەڵدا [ف] ١ ـ با، همراه ٢ ـ ول، رها

٥١ **ژوان:** پێکگەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] بە هم رسیدن در جای از قبل تعیین شدە

٥١ **گوێرەک:** گوێلک [ف] گوسالە

٥٢ **شوُکرانەبژێر:** ١ ـ ڕازی بە بەش، قنیاتکەر ٢ ـ سپاسکار [ف] ١ ـ قانع ٢ ـ سپاسگزار

٥٣ **هۆ:** سەبەب، گرێو، مەرج، شەرت [ف] شرط

٥٣ **بژاردن:** ١ ـ ژماردن ٢ ـ نەقاندن (چاک لە خەراپ جیاکردنەوە) ٣ ـ تاوان دان [ف] ١ ـ شمردن ٢ ـ برگزیدن ٣ ـ تاوان دادن

٥٣ **هۆی بژارتن:** هۆی هەڵبژارتن (کە بتوانێ چاک لە خەراپ جیا کاتەوە «مەبەس فورقان») [ف] باعث انتخاب

٥٤ **گەلۆ:** ئەی خەڵکینە (مەبەس قەومەکەیەتی) [ف] های مردم

٥٤ **بەدیهێنەر:** مەبەست پەروەرندەیە، خودا [ف] خدا

٥٧ **گەزۆ:** ئاونگی شیرینی دار، گەز [ف] شیرهٔ درخت گز، گزانگبین

٥٧ **مەل:** ١ ـ پەڕندە، باڵدار، تەیر ٢ ـ جانەوەری بچکۆڵە (مەل و موُر) [ف] ١ ـ پرندە ٢ ـ جانور ریز

٥٧ **شیلاقە:** شێلاقە، شەلاقە، مەلێکی لینگ درێژە کەمێک لە ڕیشۆڵە زلتر [ف] بلدرچین

٥٧ **شێلاقە:** هەوێردە، کاروانک، کەرەواڵە [ف] بلدرچین

٥٧ **ڕیشۆڵە:** ڕیشۆڵ، سێروُ، ڕەشۆڵە، گاوانی [ف] پرندە سار

٥٨ **شارەکە:** (مەبەس بەیتوُلموُقەددەسە)

٥٨ **هەناردن:** ناردن، ڕەوانە کردن [ف] روانە کردن

٥٨ **ئەرک:** ١ ـ پێویستی سەر شان، کاری لازم ٢ ـ زەحمەت و چەوسان [ف] ١ ـ وظیفە ٢ ـ رنج

٥٨ **لەمەڕ:** دەربارەی، سەبارەت، لەبابەت [ف] در بارهٔ

٥٩ **ئیتر:** هی دی، ئیدیکە، تێدن [ف] دیگر

٦٠ **هەڕەت:** هەل، دەرفەت، کیس ٢ ـ جەنگە [ف] ١ ـ فرصت ٢ ـ عنفوان، موسم

٦٠ **هەل:** ١ ـ دەم، کات ٢ ـ جار، چەل ٣ ـ دەرفەت ٤)نۆرە [ف] ١ ـ دم، وقت ٢ ـ بار، دفعە ٣ ـ فرصت ٤ ـ نوبت

٦١ **بەرهەم:** ١ ـ بەهرە، داهات، بەش، ئینتاج، تەولید ٢ ـ تێکەڵ [ف] ١ ـ بهرە، حاصل ٢ ـ قاطی

٦١ **بڕیار:** پەیمان، شەرت، قەرار [ف] شرط و قرار

٦٢ **جوُلەکە:** ئۆمەتی موُسا پێغەمبەر، موُسایی [ف] یهودی

٦٢ **فەلە:** ١ ـ فلە، خاچ پەرست ٢ ـ فەعلە، پاڵە، عەمەلە [ف] ١ ـ مسیحی ٢ ـ کارگر

٦٢ **سابی:** ئەستێرەپەرست، هەسارەپەرست [ف] ستارەپرست

٦٣ **بەڵێن:** قەول، پەیمان، سۆز [ف] عهد و پیمان

٦٣ **بڵندکردنی کێوی توُر بە سەرتانەوە:** [ف] کوه طور را بالای سرتان نگاه داشتیم

٦٥ **ڕادە:** بارست [ف] حجم

٦٥ **ترۆکراو:** ١ ـ ئاوروُبراو ٢ ـ دەرکراو بە سوُکایەتی [ف] ١ ـ رسوا شده ٢ ـ راندن با توهین

٦٧ **ژێ:** بڕین بە تیغ، سەر بڕین [ف] بریدن با تیغ، سر بریدن

٧٣ **پاژ:** ١ ـ بەش ٢ ـ بەشێک لە ڕۆژێک ٣ ـ بەڵگە [ف] ١ ـ جزء ٢ ـ قسمتی از روز ٣ ـ سند

٧٣ **لاش:** لاشە، کەلاک، جەندەک، تەرم [ف] لاشه

٧٣ **لاک:** لاشە، کەلاک [ف] لاشه

٧٦ **بەڵگە:** ١ ـ نیشان لەگوم بوُ ٢ ـ سەنەد، دەلیل [ف] ١ ـ ردِگم شده ٢ ـ دلیل، سند

٧٦ **جەم:** ١ ـ لا، نک، کن ٢ ـ ژەم، هەلی نان خواردن ٣ ـ تا بار، لنگە بار [ف] ١ ـ نزد ٢ ـ وعدهٔ غذا ٣ ـ لنگهٔ بار

٧٦ **لجەم:** لەتەک، لەکن، لەلا [ف] نزدش، از نزد

٨٠ **پاشگەز:** پەشیمان، پێژەوان [ف] پشیمان

٨٤ **هوُن:** خوێن، خین، خوُین [ف] خون

٨٥ **ناوەرۆک:** هەرچی دەناو شتی تر دایە [ف] محتوا

٨٨ **دەگمەن:** هەڵکەوت [ف] بە ندرت، بە اتّفاق

٨٩ **سەلماندن:** قبوڵاندنی کارێک یا وتەیەک [ف] قبولاندن

٨٩ **دژ:** ١ ـ پێچەوانە ٢ ـ قەڵا ٣ ـ ڕوُ ترش [ف] ١ ـ مخالف، دشمن ٢ ـ قلعه ٣ ـ اخمو

٩٠ **حەز:** ١ ـ ئارەزوُ ٢ ـ ئیشتیا، واز ٣ ـ پەسند و بەردڵ ٤ ـ دڵداری، ئەوین ٥ ـ دۆست ٦ ـ جوان [ف] ١ ـ آرزو ٢ ـ اشتها ٣ ـ پسندیده ٤ ـ عشق ٥ ـ دوست ٦ ـ زیبا

٩٠ **ئیرەیی:** ١ ـ چاو چنۆکی، بەغیلی ٢ ـ حەسوُدی [ف] ١ ـ آزمندی ٢ ـ حسودی

٩٠ **چاوچنۆکی:** ١ ـ بە تەماح، بە ئیرەیی ٢ ـ چاو نەزێر [ف] ١ ـ آزمندی ٢ ـ حسودی

٩١ **خوت:** پێشگرە [ف] پیشوند است

٩١ **خوت و خۆڕایی:** ١ ـ بێ‌سەبەب، لە هیچێ [ف] بیهوده

٩٢ **پتەو:** ناوپڕ، بەهێز، قایم [ف] تو پُر و محکم

٩٤ **ئەوین:** ئەڤین، دڵداری [ف] عشق

٩٤ **تەرخان:** ئازاد لە باج و بەهرەی ئاغا [ف] (اختصاص داده شده)

١٠٥ **تایبەت:** تاویەتی، تایوەتی، خوُسوُسی، بە مەخسوُسی [ف] ویژه

١٠٧ **هاریکار:** ئاریکار، کەسێ کە کۆمەگ بە کەسێ دە کا [ف] کمک‌کننده

١١٠ **هەر چاکەیەک بکەنە پێش باری خۆتان:** اگر امر به معروف و نهی از منکر کنید

١١١ **ئاوات:** ئارەزوُ، تاسە، هیڤی، هیوا [ف] آرزو

١١١ **بەڵگە:** دەلیل، سەنەد، نیشان لە گوم بوُ [ف] سند و دلیل

١١٢ **خەوش:** ١ ـ عیب، کەمایەسی ٢ ـ خشڵ [ف] ١ ـ عیب ٢ ـ زیور

١١٣ **جهو:** ئۆمەتی موُسا پێغەمبەر، موُسایی [ف] یهودی

١١٧ **داهێنەر:** وەدی‌هێن [ف] مخترع

١٢٣ **باو:** ڕمێن و ڕەونەق، برەو، ڕەواج [ف] رونق

١٢٤ **وشە:** قسە، لەبز، وتە، وێژە، کەلیمە [ف] کلمە

١٢٥ **مەکۆ:** جێگەی کۆ بوُنەوەی خەڵک، کۆگا، کۆ [ف] انجمن

١٢٦ **وەی:** ئازار [ف] آسیب

١٢٩ **بێ پەڵە:** بێ لەکە (مەبەست دڵ و ڕوح و ئاوەزی‌وان پاک و خاوێن کاتەوە و تەواو خواپەرست بن) [ف] بدون لکه

١٣٠ **گەوج:** بێ ئاوەز ،بێ عەقڵ [ف] ابله

١٣٨ **ڕەنگ:** ڕێ و شوێن، داب و دەستوُر، قانوُن [ف] راه و روش برای مسلمین

١٤٢ **ئاوەز:** عەقڵ، فام [ف] عقل

١٤٢ **بەرێ:** ١ ـ لە پێشوُدا ٢ ـ بەڵێ [ف] ١ ـ از قبل ٢ ـ آری

١٤٣ **ئاوا:** ١ ـ بەمجۆرە ٢ ـ ئاوەدان ٣ ـ پیوار، ون و نادیار [ف] ١ ـ اینچنین ٢ ـ آباد ٣ ـ گم و ناپیدا

١٤٣ **ئۆمەت:** دەستەی پەیڕەوانی دینێکی تایبەتی [ف] اُمّت

١٤٣ **چاوەدێری:** ئاگا لێ بوُن، چاودێری [ف] نظارت

١٤٥ **شان بدەی:** نیشان بدەی (مەبەس هەر مۆجزەیە کیان بخەیە بەر چاو)

١٤٨ **کێبەرکێ:** ملە، ڕک بە ڕکە لە بازی یان لە کارێکدا [ف] مسابقه

١٤٩ **ئاقار:** ١ ـ شوێن و جێگە ٢ ـ دەوروبەر ٣ ـ مەڵبەند و ناوچە [ف] ١ ـ جای ٢ ـ پیرامون ٣ ـ منطقه

١٥١ **ڕاهێنان:** ١ ـ فێر کردن لە کاردا ٢ ـ حەمایەت [ف] ١ ـ تعلیم دادن ٢ ـ رام کردن

١٥١ **کارامەیی:** زانایی لە کار، تەڕدەستی [ف] کارایی، مهارت

١٥١ **برچی:** برسی، تێز، دژی تیر [ف] گرسنه

١٥٥ **بەر و بۆ:** ١ ـ بەهرەی زەمین ٢ ـ ماوە و مەودا [ف] ١ ـ بهرۀ زمین ٢ مدّت

١٥٧ **بێر:** ١ ـ بەهرە ٢ ـ کۆ بوُنی ئاژەڵ بۆ دۆشین [ف] ١ ـ فایده، بهره

١٥٨ **کێلەک:** ١ ـ تەنیشت ٢ ـ تەقەڵ ٣ ـ جۆرێ نانی چکۆڵە بو زارۆکان (مەبەس دوُکێو، دوُ عەلامەت، دوُ نیشانە) [ف] ١ ـ پهلو ٢ ـ بخیه ٣ ـ نوعی نان

١٥٨ **تەواف:** خول خواردن بە دەوری ماڵی کابەدا [ف] طواف

١٥٩ **نەفرین:** نفرین، توُک [ف] نفرین، دعای شر

١٦٢ **وچان:** پشوُدان، ئیسراحەت ٢ ـ مۆڵەت [ف] ١ ـ استراحت ٢ ـ مهلت

١٦٤ **بوُژانەوە:** وەکەیف کەوتن لە پاش لەڕی و کەساسی [ف] انتعاش، به نشاط آمدن

١٦٦ **پەیوەند:** ١ ـ تێکەڵی و دۆستی ٢ ـ متوربەی دار [ف] ١ ـ علاقه ٢ ـ پیوند درختی

١٦٧ **کوڵ:** ١ ـ خەفەت ٢ ـ قوڵ (کوتاه) قوڵە ٣ ـ قوڵتی ئاو [ف] ١ ـ اندوه ٢ ـ کوتاه ٣ ـ جوشش آب

١٦٧ **کەسەر:** خەم، خەفەت [ف] اندوه

١٦٩ **ڕەچاو کردن:** ڕاچاو کردن، هەڵبژاردن و دەبەر چاو گرتنی کەسێ یان شتێ بۆ کارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

١٧١ **ئاژاڵ:** پاتاڵ، وڵسات، گا و گۆل و مەڕ و ماڵات [ف] دام و احشام

١٧١ **خوڕین:** ١ ـ گەف کردن، هەڕەشە ٢ ـ پڕمە و حیلەی ئەسب لە شەڕدا [ف] ١ ـ تهدید با نهیب ٢ ـ شیهۀ اسب

١٧١ **چڕین:** ١ ـ گوتن، گوتنی گۆرانی ٢ ـ پچڕین، پساندن [ف] ١ ـ آواز خواندن ٢ ـ گسستن

١٧٤ **ناوەرۆک:** هەرچی دەناو شتێ تر دایە [ف] محتوا

١٧٥ **گۆڕی:** لە بارێکەوە بردیە بارێکی تر [ف] تغییر داد

١٧٥ **گۆڕیگەسە:** نەقاندن، هەڵبژارتن [ف] (انتخاب کردن، برگزیدن)

١٧٧ **سامان:** ١ ـ دارایی، دەوڵەت ٢ ـ هێمنی و ئارامی [ف] ١ ـ دارایی ٢ ـ امنیّت، امان

١٧٧ **ڕێونگ:** مەبەست ئەو کەسانەن کە دەڕێیەدا ماونەوە و یا ڕێگایان لێ‌ون‌بوُە و یا دەڕێیەدا نەخۆش کەوتوُن [ف] منظور واماندگان در راه

١٧٧ **ڕێوینگ:** ڕێبوار، ڕیبار [ف] رهگذار، رهرو

١٧٧ **پارسەک:** سواڵکەر، خوازەڵۆک، گەدا [ف] گدا

١٧٨ **کۆیلە:** عەبد، بەنی، کۆلە، کۆلی [ف] برده

١٨٤ **فیدیە:** خۆراک دان بە هەژاران لە جیاتی ڕۆژوُگرتن (ڕۆژێک یا چەند ڕۆژان یان بە دایم) [ف] فدیه

١٨٦ **وەرام:** ١ ـ ولام، ڕاسپێری بە قسە ٢ ـ پەرسف، جواو [ف] ١ ـ پیغام ٢ ـ پاسخ

١٨٦ **بەدی:** دیتن، دین (لە دوُرەوە بەدیم کردی) [ف] دیدن، دید

١٨٧ **چارە:** ١ ـ بەخت ٢ ـ بیچم و تەرح ٣ ـ دەرەتان [ف] ١ ـ شانس

١٨٧ **هەودا:** داو، تا، تار، تاڵ [ف] تار نخ و موی

١٩٤ **مانگی شەربەس:** بریتین لە ١ ـ زولقەعدە ٢ ـ زولحەججە ٣ ـ محەڕەم ٤ ـ ڕەجەب [ف] ماه حرام

١٩٥ **فەتەڕات:** فەتاڕەت، بەڵا (ئەو چاوە کە ژاڵە، فەتەڕاتی سەر و ماڵە / ئەو نێرگسە کاڵە، نە منی هێشت و نە کالاّ) [ف] بلا، آسیب

١٩٦ **لوان:** ڕەخسان، بەدی‌هاتن لەخۆوە، بوُز خواردن [ف] امکان

١٩٦ **بۆز:** لوان، دەست دان [ف] امکان

١٩٦ **ئازارێکی دەسەردا:** (١ ـ نەخۆشە ٢ ـ نەخۆشێکی دە سەری‌دا هەیە وەک کەچەڵی و زیپکە و سەرئێشە و شتی وا) [ف] ١ ـ مریض است ٢ ـ ناخوشی در سر دارد

١٩٦ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا [ف] برابر

١٩٧ **هەڕەت:** جەنگە، دەرفەت، کیس [ف] هنگام، دَمْ

١٩٧ **هەڕەتی حەج چەند مانگی دیاری کراون:** بریتین لە ١ ـ شەووال ٢ ـ زولقەعدە ٣ ـ زولحەججە [ف] هنگام حج چند ماه معیّن هستند

١٩٧ **قسە بە زۆرانی‌دان:** قسە بە زۆری و ناهەقی بە مل‌دا سەپاندن، بە خورتی، زۆری، بە زەبری هێز [ف] مطلب را با زور بر کرسی نشاندن

١٩٧ **ببڕای:** بە هیچ جۆر، هەرگیز [ف] ابداً، هرگز

١٩٧ **گەرەگ:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

١٩٨ **مەشعەرەلحەرام:** کێوێکە لە مزدەلفەی لە نێوان عەرەفات و مینایەدا

٢٠٠ **پێداویست:** ١ ـ لازم ٢ ـ نیاز و پێویستی [ف] ١ ـ لازم ٢ ـ مایحتاج

٢٠٣ **ڕۆژانی دیاری کراو:** ڕۆژەکانی ١١ و ١٢ و ١٣ی مانگی زیحەججەی کە حاجیان لە مەنایە بە سەر دەبەن [ف] ایام تشریق

٢٠٥ **کێڵگە و ڕەسەن:** مەبەس یاسای دین (چونکە دەمار زل و خۆ پێ زۆرە) (منظور راه دین)

٢٠٥ **کێڵگە:** ١ ـ زەوی و زار ٢ ـ زەمینێ کە شێو دە کرێ [ف] ١ ـ مزرعه ٢ ـ زمینی کە شخم زده می‌شود

٢٠٥ **ڕەسەن:** بنەچەکە، نەجیم‌زادە [ف] نژاد، اصیل، نجیب

٢١٠ **سەیوان:** ١ ـ سابات ٢ ـ خەرمانەی مانگ [ف] ١ ـ سایەبان ٢ ـ هالە

٢١٣ **چین:** ١ ـ بەرەباب ٢ ـ لا لەسەر لا، توێ لە سەر توێ [ف] ١ ـ نسل ٢ ـ چین، چین و چرُوک

٢١٣ **بنەما:** ماکە، هۆی پەیدا بوُن و مان [ف] مادە

٢١٣ **یەکالاکردن:** یەک لایە کردنەوەی تێکەڵاو [ف] یک لایە کردن

٢١٦ **ڕەنگ:** واش [ف] طور، طرز

٢٢٣ **تۆشە:** زاد، زەواد، بژیوی سەفەر [ف] آذوقە، توشەی سفر

٢٢٣ **تۆشەیەکیش وەپێش خۆ خەن:** خێرێکیش بکەن [ف] صدقەای هم بکنید

٢٢٤ **کەرستە:** کەرەسە، کەرسە، ئامراز، ئەسپاب [ف] اسباب

٢٢٤ **ئەژنەوێ:** دەبیسێ، گوێی لێ‌دەبێ [ف] می‌شنود

٢٢٨ **بەرەژوور:** هەورازی ڕوو بە بڵندی (مەبەس پیاوان پلەیەک بەرزترن) [ف] به سربالایی رفتن

٢٢٩ **سنوور:** حدوود، کەوشەن، خەتی نێوانی دوو مڵک [ف] مرز

٢٢٩ **سنوور پەڕاندن:** بریتی لەکاری نائاسایی کردن [ف] کنایه ازکردار غیر عادی

٢٢٩ **نائاسایی:** بەدەر لە دام و دەستوور [ف] غیرعادی

٢٢٩ **یاسا:** دام و دەستوور، ڕێ و شوێنی ناو کۆمەڵ، قانونی دەوڵەت [ف] قانون

٢٢٩ **غەدر:** ١ ـ ناهەقی، زوڵم ٢ ـ پەیمان‌شکێنی [ف] ستم، تعدّی ٢ ـ عهدشکنی

٢٣١ **قەس:** ١ ـ خەیاڵ لەکردنی کارێ ٢ ـ هێڵنج [ف] ١ ـ قصد ٢ ـ تهوّع

٢٣١ **ئامۆژگاری:** نسحەت، پەند [ف] اندرز

٢٣٢ **وەل:** دەگەڵ، لەتەک [ف] همراه

٢٣٢ **بەرهەڵست:** ١ ـ لەمپەر، کۆسپ ٢ ـ دوژمن، دژ [ف] ١ ـ مانع ٢ ـ دشمن

٢٣٣ **ڕاوێژ:** ١ ـ تەگبیر و ڕا ٢ ـ بە خەیاڵ بۆچوون ٣ ـ دەراوی دەم [ف] ١ ـ مشورت، تدبیر ٢ ـ حدس ٣ ـ طرز ادای کلمات

٢٣٣ **مەرج:** ١ ـ شەرت، قەول، بەڵێن، گفت، پەیمان ٢ ـ گرێوکردن [ف] ١ ـ پیمان ٢ ـ شرطبندی

٢٣٣ **پێ:** دەستوور و ڕێ و شوێن [ف] رسم و عادت

٢٣٥ **ڕاستەوخۆ:** ١ ـ بێ لادان و لە ڕێ دەرچوون ٢ ـ قسەی بێ مینگەمینگ (ڕاستەوخۆ پێم گوت) [ف] ١ ـ مستقیم ٢ ـ رک و صریح

٢٤٢ **بەوپێیەش:** بەو دەستوور و ڕێ و شوێنەش [ف] بدین‌گونه

٢٤٥ **بژیو:** ١ ـ مایەی ژیان، هەرچی پیاو پێی دەژی، ٢ ـ بژیک [ف] ١ ـ قوت، مایهٔ زندگی ٢ ـ متکی به خود

٢٤٥ **فەرحانی:** هەرزانی و شت زۆری [ف] فراوانی و ارزانی

٢٤٦ **پێغەمبەرەکەیان:** مەبەس یوشەع یا شەمعون یا شەموئیل

۲٤۷ **شایان:** ۱ ـ لایق، هێژا ۲ ـ چەند شا [ف] ۱ ـ شایسته ۲ ـ چند پادشاه

۲٤۷ **شیاو:** لایق، هێژا [ف] شایسته

۲٤۸ **درۆشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرم، علامت فارقه

۲٤۹ **وزه:** تاقەت، توان، هێز [ف] توان

۲۵۱ **ئاپۆر:** بەڵا، بەسەرهاتی خەراپ، تەگەرە و تۆشی [ف] مصیبت

۲۵۱ **ئاپۆره:** ۱ ـ کۆمای خەڵک پێکەوە ۲ ـ بەڵا ۳ ـ ئاپۆر [ف] ۱ ـ شلوغی و ازدحام

۲۵۳ **سەرەڕا:** سەرڕا، دەگەڵ ئەوەشا [ف] علاوه بر

۲۵۵ **پیوار:** نادیار، نەدیار [ف] غیب، ناپیدا

۲۵٦ **تاغوُت:** [ف] شیطان و دیو رەزن

۲۵٦ **نەبان:** شیر دەرێ کە بێچوُی خۆی ناوێ و شیری ناداتێ [ف] دامی که از بچۀ خود تنفر دارد

۲۵٦ **هەنگڵ:** ۱ ـ دەسکی دەفر ۲ ـ بن باخەڵ (منظور محکم‌ترین دستاویز) [ف] ۱ ـ دستۀ ظرف ۲ ـ زیر بغل

۲۵۸ **وات:** گوتی، قسەی کرد [ف] گفت

۲۵۹ **گوند:** دێ، ئاوایی جگە لە شار [ف] ده، روستا

۲۵۹ **تەپین:** ۱ ـ ڕوُخان، بە سەر یەکا هاتنە خواری دیوار ۲ ـ داتەپین [ف] ۱ ـ ریزش دیوار ۲ ـ فروریختن

۲٦٤ **ڕوُبینی:** ۱ ـ مەرایی، دوُڕوُیی، زمان لوُسی ۲ ـ تارا لە سەر بوُک هەڵدانەوە [ف] ۱ ـ ریا ۲ ـ روبند برداشتن از سر عروس

۲٦٤ **لە وە دەکا:** وەک ئەوەی دەچێ [ف] مثل این می‌باشد

۲٦٦ **برست:** وزە، هێز، توان [ف] توان، نا

۲٦۹ **ئاوەز:** عەقل، فام [ف] عقل

۲۷۰ **قەبەڵ:** کاری لەبڕ، قۆنتەڕات (مەبەس نەزر و سەدەقەیە) [ف] کنترات، ارزیابی

۲۷۳ **بێ دەرەتان:** چارە نەماو، ڕێگەی نەجات لێ بەستراو [ف] بیچاره

۲۷۳ **بیچم:** ۱ ـ شکڵ و هەندام ۲ ـ تەرح و دیدار ۳ ـ تەرز و شێوە، جۆر [ف] ۱ ـ هیئت، حالت ۲ ـ سر و سیما ۳ ـ شیوه

۲۷۳ **پارسەک:** سواڵکەر، گەدا، خوازەڵۆک [ف] گدا

۲۷۳ **گێرە:** وردکردنی دەغڵ وگیا بە پێ لێنان و شێلانی پاتاڵ [ف] خردکردن گیاه به وسیلهٔ حیوانات

۲۷۳ **گێرە:** گلی، شکایەت، گلە (مەبەس بە زۆری داوای یارمەتی و ماڵ پێبەخشین بکەن) [ف] شکایت (منظور با الحاح و اصرار)

۲۷۳ **گێڕە:** شڵتاغ، تەشقەڵە، گەڕ [ف] شلتاق

۲۷۵ **نزوُل:** ۱ ـ سوُتی پارە ۲ ـ نەخۆشی نزلە [ف] ۱ ـ ربا، بهره پول ۲ ـ سرماخوردگی شدید

۲۷٦ **پیت:** ۱ ـ بەرەکەت و فەڕ ۲ ـ کرمخواردوُ، کرمۆڵ ۳ ـ حەڕف، دانە دانەی ئەلف و بێتکە ٤ ـ هەوەڵ [ف] ۱ ـ یُمن و برکت ۲ ـ کرمو ۳ ـ حرف الفبا ٤ ـ آغاز

۲۸۲ **تاوان:** ۱ ـ گوناح، خەتا، سوُچ ۲ ـ جەریمە، قەرەبوُی هەڵە ۳ ـ تواندنەوە [ف] ۱ ـ گناه ۲ ـ تاوان ۳ ـ گداختن، ذوب شدن

۲۸۳ **بارمتە:** شتێک لە باتی شتێکی تر بە ئەمانەت داندرابێ، گرۆ، گریۆ [ف] گروگان

۲۸٦ **ئەرک:** ۱ ـ پێویستی سەر شان، کاری لازم ۲ ـ زەحمەت و چەوسان [ف] ۱ ـ وظیفه، مسئولیّت ۲ ـ رنج و زحمت

۲۸٦ **سەپاندن:** بە زۆر تۆش کردن، بە مل داهێنان، داسەپاندن [ف] تحمیل کردن

۲۸٦ **گلامان:** گش لامان، هەموُ لامان [ف] همه گیمان

۲۸٦ **لێ گرتن:** ۱ ـ عەیب لە کەسێ گرتن، ئیراد ۲ ـ هەڵبژارتن [ف] ۱ ـ ایراد ۲ ـ گلچین کردن

«سوُڕەی ئالی عیمران ـ لاپەڕی ۵۰»

بەرەی عیمڕان: تیرە و تایفەی عیمڕان [ف] آل و طایفهٔ عمران

۳ **بەرا:** پێشوُ، (بەر: پێش) [ف] از قبل (قبل)

۷ **ماک:** ۱ ـ هەر رەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێکهاتوُە، هۆی دروس بوُن ۲ ـ دایک (زاوماک تێکەڵن) [ف] ۱ ـ ماده ۲ ـ مادر

٧ **دەغەز:** ١ ـ نەخۆشی، ناساغی ٢ ـ قەڵشت، درز [ف] بیماری ٢ ـ تَرَک، درز

٨ **گلا:** ١ ـ گش لا، هەموُ لایە ک ٢ ـ پەڕی، پەرت بوُ ٣ ـ خلۆرەو بوُ ٤ ـ جارێک تر [ف] ١ ـ همگی، همه جانب ٢ ـ پرت شد ٣ ـ غلتید ٤ ـ بار دیگر

١١ **بەر لە وان:** پێش وان [ف] قبل از آنان

١١ **سزا:** ١ پاداشت ٢ ـ جزیا، دەرد و ئازار [ف] ١ ـ پاداش ٢ ـ رنج و آزار

١٢ **هەر بینا:** بەو زوانە، لە ناکاو، هەبینا [ف] به همین زودی

٢٧ **مردوُ لە زیندوُ دەر دێنێ:** (وەک هێلکە لە مریشک)

٢٧ **ئەو کەسانە:** مەبەست عالم و زاناکانی یەهوُدی [ف] آن کسان

٣٥ **کە یوان:** ١ ـ کابان، بناوانی ماڵ ٢ ـ ئەستێرەیەکی گەڕۆکە [ف] ١ ـ کدبانو ٢ ـ زحل، ستارەی کیوان

٣٥ **تۆل:** پیزە، پز، ساوای ناو زگ، بێچوُی هێشتا نەزاو [ف] جنین

٣٥ **دەقەبەل کردن:** نەزرکردن، لە خۆگرتن [ف] نذرکردن

٣٦ **بەری:** داری بەرهێن [ف] درخت میوه

٣٦ **بەریشیم:** (مەبەس ئەولاد و نەوە و نەتیجەیە و پاشەکەوتی مەریەمە)

٣٧ **وێ:** پیتی ئیشارەت بۆ مێوینە (مەبەس مەریەمی دایکی عیسایە)

٤٠ **زورهان:** زۆر پیر و لە کارکەوتە و بە تەمەن [ف] پیر و از کار افتاده

٤١ **هێما:** ١ ـ ئیشارەت، عاشیرەت ٢ ـ هێشتان [ف] ١ ـ اشاره ٢ ـ هنوز

٤٦ **بێشکە:** ١ ـ لانک، بێشک ٢ ـ مەشکە [ف] ١ ـ گهواره ٢ ـ مشک

٤٩ **حەڕی:** حەرگ، قوڕ، خۆڵی تەڕ [ف] گِل

٤٩ **چار:** دەرەتان، چارە، عیلاج [ف] چاره

٥٢ **حەواریەکان:** شاگردەکانی بە ئەمەگ و خزمەتکاری عیسا پێغەمبەر بوُن

٥٩ **چەشن:** جۆر، وەک [ف] مثل، مانند

٦١ **لاڵە:** پاڕانەوە، لالان، لاڤە [ف] لابه

٦١ **نزا:** دوعا، داوا لە خوا [ف] دعا

٦٤ **سوُر بوُن:** ١ ـ چەقین و پیّ‌دا گرتن لە سەرکاریّ ٢ ـ رەنگی سوُر بە سەردا هاتن [ف] ١ ـ اصرار ورزیدن ٢ ـ سرخ رنگ شدن

٧٧ **دین:** ١ ـ چاو پێکەوتن، دیتن ٢ ـ خواپەرستی ٣ ـ لیوە، شێت ٤ ـ زان، منالّ بوُن [ف] ١ ـ دیدن و نگریستن ٢ ـ خداپرستی ٣ ـ دیوانە ٤ ـ زاییدن

٧٧ **نایاندینیّ:** چاویان لیّ نا کا (چاوی بە رِوُحم و بەزەیان لیّ نا کا) [ف] نگاهشان نمی‌کند

٨٢ **پاشگەز:** پەشیمان، پێژەوان [ف] پشیمان

٩٦ **نیشانگە:** جێگەی رِانانی شت لەبەر چاو [ف] نمایشگاه

٩٧ **شوێنەوار:** ١ ـ نیشانگەی رِابردوان، شوّنەوار، ئاسەوار ٢ ـ نەوە و ناتوّرە [ف] ١ ـ آثار یادگار ماندە ٢ ـ نوە و نتیجە

٩٩ **لار:** ١ ـ خوار، چەوت، چەوێلّ ٢ ـ کز، دالّگوّشت ٣ ـ گش ئەندام، بەدەن [ف] ١ ـ کج ٢ ـ لاغر ٣ ـ بدن

١٠٠ **دەسخەروّ:** فریودراو، خەلّەتاو [ف] فریب خوردە

١٠٣ **رِشتە:** هەر شتەی گەنمە بەهاروُ [ف] رشتۀ خوراکی

١٠٣ **رِشتە:** مەبەس ئەمر و فەرمایشاتی خودای مەزن لە قورعانی پیروّزە

١٠٣ **وەرِێنن:** خستنە ناو دەست و دە کار هێنان [ف] در دست گرفتن و بە کار بردن

١٠٣ **وەرِێنە:** ١ ـ بێنە، بارە ٢ ـ داوەرِێنە [ف] ١ ـ بیاور ٢ ـ فرو بریزان

١٠٣ **هوّگر:** خوُگرتوُ، عادەت پێگرتوُ (ئەو منالّە هوّگری منە) [ف] خوگرفتە

١٠٧ **چەرموُگ:** سپی [ف] سفید

١١٧ **شەختە:** ١ ـ سەرمای پاییز کە زەرعات خراپ دە کا ٢ ـ سەهوّلّ، سوّلّ، یەخ ٣ ـ بەستەلّەک [ف] ١ ـ سرمای پاییزی، آفت کشت ٢ ـ یخ ٣ ـ یخبندان

١١٧ **وەیشوُم:** ١ ـ بەلاّ ٢ ـ نسیبەت ٣ ـ مایە فتنە [ف] ١ ـ بلا ٢ ـ مصیبت ٣ ـ فتنەانگیز

١١٧ **وەیشوُمە:** وەیشوُم (بریتی‌یە لە سەرمای سەخت و تەرِ و توُشی زستان)

١٣٠ **تەکینەوە:** ١ ـ دوُرکەوتنەوە ٢ ـ کشانەوە لە کارێ [ف] ١ ـ دور شدن ٢ ـ شانه خالی کردن

١٣٠ **چین:** لا لە سەر لا، توێ لە سەر توێ [ف] چین، چین و چروک

١٣١ **دوُرە پەرێز:** لا، خۆ لە خەڵک پارێز [ف] پرهیز و دوری از مردم یا چیزی

١٣٤ **فەرحانی:** هەرزانی و شت زۆری [ف] فراوانی و ارزانی

١٣٧ **سەرنج:** وردەوە بوُن، بە زیتی ڕوانینی شتێک [ف] دقّت

١٤٧ **هەنگاو:** شەقاو، لۆق [ف] گام

١٥٣ **گاز:** بانگ (بچوُ بابت گازت دە کا) [ف] صدا زدن

١٥٤ **بریەتی:** ١ ـ بریتی، هێمای بە واتا ٢ ـ باتی، جیاتی، پۆختەی دە کاتەوە (چوار و چوار بریتی‌یە لە هەشت) [ف] ١ ـ کنایە ٢ ـ عبارتست، بجای

١٥٤ **ئۆقرە:** ئارامی، هەدا، ئۆخژن [ف] آرامش

١٥٩ **نەرم و نیان:** ١ ـ بنیادەمی بە سەبر و حەوسەلە ٢ ـ قسەی دوُر لە توُڕەیی [ف] ١ ـ آدم باحوصله ٢ ـ سخن ملایم

١٥٩ **لێبڕان:** ١ ـ بڕیاردان، قەراردان ٢ ـ کەم هێنان، کورت هێنان [ف] ١ ـ تصمیم گرفتن ٢ ـ کوتاه آوردن

١٦٠ **لێبێرێ:** لە یاد بکا [ف] از یاد ببرد

١٦٠ **بێری:** ١ ـ یاد ٢ ـ مە ڕدۆش، دۆشەری ئاژاڵ [ف] ١ ـ یاد ٢ ـ شیردوش

١٦١ **فەرەج:** ١ ـ حیلە ٢ ـ ڕزگار لە تەنگانە، دەرەتان [ف] ١ ـ نیرنگ ٢ ـ رهایی از غم و رنج

١٦١ **نواندن:** ١ ـ شاندان، ڕانان ٢ ـ دەخەوکردن [ف] ١ ـ نمایاندن ٢ خواب کردن

١٦٧ **ڕاز:** ١ ـ سوڕ، نهێنی [ف] راز

١٧٤ **هەڵوەدا:** تەرە، ئاوارەی دەشت و کێو [ف] متواری

١٧٤ **هەڵوەدا:** مەبەسی پەیڕەو و دواکەوتوُی ڕەزای خودا بوُن

١٧٤ **گرینگ:** گرنگ، بایەخدار، موهیم [ف] با اهمیّت

١٧٥ **هاودەست:** هاودەس، چەند کەسی شەریک لە کەین و بەین دا [ف] شریک و همدست

١٧٥ **کەین:** ١ ـ کەین و بەین ٢ ـ نێوان، ئاشنایەتی، پەیوەندی [ف] ١ ـ توطئه ٢ ـ ارتباط

١٧٩ **بارودۆخ:** هەل و مەرج [ف] وضعیّت

١٧٩ **بارودۆخ:** مەبەست ئەو حاڵ و وەزعەی کە تێیدان

١٧٩ **بار:** داب و ئاسایی [ف] روش

١٧٩ **دۆخ:** چلۆنەتی، چۆنیەتی، چلۆنایەتی [ف] چگونگی

١٧٩ **دۆخ:** ١ ـ چڵونەتی، بار ٢ ـ تیژی لە چێژەدا، تون ٣ ـ بەرانبەر، تەراز [ف] ١ ـ چگونگی حالت ٢ ـ تندمزه ٣ ـ میزان و برابر

١٨٠ **چنۆکی:** ١ ـ تەماکاری ٢ ـ ئێرەیی [ف] ١ ـ آزمند ٢ ـ حسادت

١٨١ **تۆمار:** قاقەزی نوُسراوی لوُل دراو، نوُسین لە دەفتەر [ف] ثبت در دفتر

١٨٥ **بنەما:** ماکە، هۆی پەیدا بوُن و مان، دایک [ف] ماده

١٨٧ **ئەوسا:** ئەو دەم، ئەوکات، ڤێگاڤێ [ف] آن دم

١٨٧ **ڤێگاڤێ:** ١ ـ دەس بە جێ، هەر ئیسە ٢ ـ ئەو جار، ئەوکات [ف] ١ ـ همین حالا ٢ ـ آن هنگام

١٩٠ **ئاڵ وگۆڕ:** پێک گۆڕینەوە [ف] مبادله

١٩٠ **خێو:** ساحەب، خاوەن [ف] صاحب

١٩٢ **شوُرەیی:** عەیب، نەنگ، شوُرە [ف] ننگ، عار

١٩٤ **لاری:** خواری، چەوتی [ف] کجی

١٩٦ **گڕوفڕ:** شات و شوُت [ف] لاف و خودستایی

«سوُڕەی نیساء ـ لاپەڕی ٧٧»

نیساء: ژن، عافرەت [ف] زن

١ **چاوێرە:** چاوەدێرە، نزارەتکەرە [ف] ناظر است

١ **چاوەدێری:** چاودێری، ئاگا لێ بوُن [ف] نظارت، نگهبانی

٣ **غەدر:** ١ ـ ناهەقی و زوڵم ٢ ـ پەیمانشکێنی [ف] ستم و تعدّی ٢ ـ عهدشکنی

٧ **کەلەپوُر:** جیٚماگ لە مردگ، پیتاک [ف] ارث

١٠ **هەڵپە وگڕ:** بڵێسەی گڕگرتنی سوتەمەنی، بڵێزە [ف] لهیب، آتش فروزان

١٣ **پەڕ:** ١ ـ دوُر ٢ ـ ئاخر ٣ ـ فڕین [ف] ١ ـ دور ٢ ـ آخر ٣ ـ پروار

١٣ **لەوپەڕی:** [ف] در نهایت

١٩ **ژنان بە زۆری بکەنە ماڵی میراتی:** بە ناهەقی ژنان ئەسیر کەن و بڵێن بەشی مەن [ف] زنان را همچو کالا به ارث برید

٢٢ **بوُر:** زەمینی نە کێڵدراو [ف] بایر

٢٢ **بوُریوە:** ڕابردوُە، تێپەڕیوُە [ف] از آن گذشته، سپری شده

٢٢ **بوُرین:** ١ ـ ڕابردن ٢ ـ عافوُکردن [ف] ١ ـ گذشتن ٢ ـ عفو کردن

٢٢ **ڕێباز:** ڕێگەی هاتوُچۆی زۆر (مەبەس ڕەوشت و ئاکارێکی زۆر خەرابە) [ف] رهگذر عمومی

٣٠ **ئار:** ١ ـ ئاگر، ئاور ٢ ـ ئارد [ف] ١ ـ آتش ٢ ـ آرد

٣٤ **هێژاتر:** هەڵکەوتەتر، بەنرختر [ف] ١ ـ شایستەتر ٢ ـ لایق‌تر

٣٤ **بەدی:** ١ ـ دیتن، دین ٢ ـ بەریٚ، ئاری ٣ ـ خەراپی [ف] ١ ـ دیدن ٢ ـ بلی ٣ ـ بدی

٣٤ **بەدیهێناوە:** ١ ـ وەدی هێناوە، خوڵقاندوُیەتی ٢ ـ چێی کردوُە، سازی داوە [ف] خلق کرده ٢ ـ درست کرده

٣٥ **بڵا:** با، بلا [ف] بگذار

٣٥ **ناڤبژی:** کەوتنە بەینی دوُ دژەوە بۆ ئاشت کردنەوە و پێک‌هێنان [ف] میانجیگری

٣٥ **ناوبژیکەر:** ناڤبژیکەر، بێس، ناوجی کەر [ف] میانجی

٤٢ **ڕێکی:** ١ ـ بەرانبەری ٢ ـ تەختایی [ف] ١ ـ برابری ٢ ـ هموار

٤٢ **ڕوُکار:** ١ ـ توێخی سەرەوە ٢ ـ دیار، لەبەر چاو ٣ ـ بەرانبەر [ف] ١ ـ سطح، رویه ٢ ـ نما ٣ ـ مقابل، نزدیک

٤٢ **ڕێکی ڕوُکاری زەوی بان:** دەگەڵ گڵ و خوڵ بەرانبەر بان، گیانیان نەبا و هەر خاک و گڵ بان (مەبەس ئەوەیە خاک و گڵ بان و حەشریان نەبا و لە وێنەی کلیشە بان)

٤٦ **زبان دە لا لچ دە گرن:** زبان دە لێوی خوارەوە دە گرن [ف] زبان در لب پایین گیرند

٤٩ **پاکانە:** تۆمەت لا بردن [ف] طلب برائت

۵۰ **تاوان:** ۱ ـ گوناح، خەتا، سوُچ ۲ ـ جەریمە، قەرەبوُی هەڵە ۳ ـ تواندنەوە [ف] ۱ ـ گناه ۲ ـ تاوان ۳ ـ گداختن، ذوب شدن

۵۹ **ئاکام:** ۱ ـ دوایی، پاشینە ۲ ـ ئەجەل [ف] ۱ ـ عاقبت، نهایت انجام، پسین ۲ ـ اجل

٦۰ **وایان خۆ هەڵخستۆتەوە:** بە ڕواڵەت و ڕیاکاری وایان خۆ نیشان داوە و لەبەر چاوان خۆ ڕاناوە کە بە درۆ دەڵێن باوەڕمان بە قورعان و تەوڕات هێناوە

٦۵ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] رضایت

۷۲ **چۆرتم:** بەڵا و بەسەرهاتی خەراپ، نەگبەت [ف] مصیبت

۷۷ **زراو:** ۱ ـ زارە، کیسەی زەرداو ۲ ـ زافر، وێران، (مەبەس زراڤە کە بە مانای باریکە) [ف] ۱ ـ زهره ۲ ـ یارا، شجاعت

۷۷ **زراڤ:** باریک [ف] باریک

۷۹ **کل کردن:** ۱ ـ ناردن ۲ ـ خوارکردنەوە [ف] ۱ ـ فرستادن ۲ ـ کج کردن

۸۲ **مەبەست:** مەبەس، نیاز لە قسە و کار [ف] (منظور از الفاظ و معانی است)

۸۲ **مەبەستی نارێک:** قسە و بیر و مانای ناجۆر و نالەبار [ف] الفاظ و معانی ناجور

۸۳ **هێمنایەتی:** دنیای ئارام و بێ کێشە و شەڕ [ف] آرامش، امنیت، دنیای صلح

۸۳ **مەترسی:** سام، عەیبەت، جێگەی بە ترس [ف] سهمناک، ترس

۸٤ **گوڕ:** ۱ ـ توان و تاقەت ۲ ـ خورین و گرمە [ف] ۱ ـ قوّت، نیرو ۲ ـ غرّش

۸٤ **دەست و برد:** چالاکی، چوست و بەکار [ف] سرعت در کار

۸۸ **تاقم:** دەستە، هاوکار [ف] دسته، گروه

۹۱ **تەکانەوە:** لێ دوُرکەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

۹۲ **بری:** بات، جیات (لەبری: لە بات، لە جیات) [ف] بە جای

۹۵ **نوقسان:** کەمایەسی [ف] عیب، کاستی

۹۷ **هەراو:** گوشاد، فرەهـ [ف] گشاد

۹۸ **زارۆ:** فرزەند، منالّی چکۆلّە [ف] فرزند، بچۀ کوچک

۱۰۰ **دەستەبەر:** زامن [ف] ضامن

۱۰۱ **هەلّقرچاندنی نوێژ:** بە قەزاگێرانەوە یاکورت کردنەوەی نوێژ [ف] کوتاه کردن نماز

۱۰۲ **سەغلّەت:** سەخلّەت، داماو، سەرگەردان، دوُدلّ [ف] درمانده

۱۰۳ **ئاسایی:** عادەتی، بەرانبەر، وەکوُ، ئاسا [ف] مانند، معمولی

۱۰۵ **سا:** ۱ ـ کەوابوُ، ئیتر ۲ ـ کات، دەم [ف] ۱ ـ پس، که اینطور ۲ ـ هنگام

۱۰۹ **گریمان:** ۱ ـ وامان دانا، فەرزمان کرد ۲ ـ گریانمان [ف] ۱ ـ گمان کردیم ۲ ـ به گریه در آوردیم

۱۰۹ **گریم:** ۱ ـ وام دانا، فەرزم کرد ۲ ـ گریانی من [ف] ۱ ـ چنان حدس زدم ۲ ـ گریۀ من

۱۱۳ **هێژا:** ۱ ـ زۆر بە نرخ ۲ ـ هەلّکەوتە ۳ ـ تا ئێستەش [ف] ۱ ـ ارجمند ۲ ـ شایسته ۳ ـ هنوز

۱۱٤ **مەحز:** بۆ خاتری [ف] برای، به خاطر

۱۱۵ **ڕچە:** کوێرەڕی، ڕێگەی زۆر باریک، بزنەڕی [ف] راه باریک

۱۱٦ **لەوە:** ۱ ـ لە ئەم شتە ۲ ـ چلّپاو ۳ ـ تەپلّە سەر [ف] ۱ ـ از این

۱۱٦ **پێوە:** ۱ ـ بە یەکەوە ۲ ـ درێژەدان [ف] ۱ ـ با هم ۲ ـ طول کشیدن

۱۱٦ **لەوە پێوە:** جگە لە مە [ف] به غیر از این

۱۱٦ **ڕادە:** ۱ ـ ئەندازە ۲ ـ چلۆنەتی ۳ ـ بارست [ف] ۱ ـ اندازه ۲ ـ کیفیت ۳ ـ حجم

۱۱۸ **گل:** ڕاگرتن، (گلم داوەتەوە) [ف] نزد خود نگه داشتن

۱۱۸ **گلدانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگه داشتن

۱۱۹ **ئاوات:** ئارەزوُ، تاسە، هێڤی، هیوا [ف] آرزو

۱۲۲ **وادە:** ۱ ـ بەلّێن، گفت، پەیمان ۲ ـ موُلّەت، ماوە ۳ ـ جەنگە [ف] ۱ ـ پیمان ۲ ـ وقت ۳ ـ فرصت

۱۲٤ **تلّیش:** ۱ ـ دادڕاو ۲ ـ پارچە و لەتکی ناسک لە دار (مەبەس ڕیشوُی باریک) [ف] ۱ ـ پاره گشته، ۲ ـ قطعه‌ای نازک از درخت

۱۲۸ **هەولّ:** ۱ ـ تەقالا، کۆششت، حەول ۲ ـ وڕ، گێژ و سەرسام [ف] ۱ ـ جهد، کوشش ۲ ـ سراسیمه

١٢٩ **جیاواز:** جیاکار [ف] جداگانه، علیحده

١٢٩ **جیاوازی:** فەرق (مەبەس بە بێ فەرقدانان) [ف] فرق، تفاوت

١٣٠ **هەراو:** گوشاد، فرەه [ف] گشاده، گشاد

١٣٥ **ئەگەر زمان بخەنە لا:** مەبەس ئەگەر درۆیە بکەن [ف] اگر زبان در شهادت بگردانید

١٣٨ **بە:** بەرە [ف] ببر

١٣٨ **دوُڕاز:** دوُرِوُ، ناراست [ف] منافق

١٤١ **باو خۆشتر:** مەبەس ئەمەیە کە لە شەڕدا لە سەرتر بوُن، دەرفەتی چاکتریان بۆ ڕەخسیوە [ف] رشد و نمو (نزدیک به فتح و پیروزی بودند)

١٤١ **دەرۆست:** دروەست، باشار، پێوەستان [ف] تاب مقاومت

١٤٢ **تەوەزل:** تەمەڵ، تەپ، لەش گران [ف] تنبل

١٥٥ **مۆر:** ١ ـ مۆهر ٢ ـ دەست لێنەدراو، کار پێنەکراو [ف] ١ ـ مهر و امضا ٢ ـ دست‌نخورده و بکر

١٥٥ **مۆر:** ١ ـ ناوی لە کانزا کەندراو بۆ لە سەر کاغەز دانان ٢ ـ خوڵەکەوە، بوُڵ ٣ ـ تەرِح و دیدار (مەبەست ئەوەیە کە لە سۆنگەی بێدینی و دڵرەش بوُنیان خودا شارەزای ڕێی ڕاستیان ناکا) [ف] ١ ـ مهر امضا ٢ ـ خاکستر ٣ ـ شکل و شمایل

١٥٥ **بوُڵ:** خوڵەمێش، مشکی، خۆڵی، خوڵەکەوە [ف] خاکستر

١٥٧ **ڕایە:** شیاوی، حەد [ف] شایستگی

١٥٧ **ڕایەکەیان:** بیر و بڕوا و بۆچوُنیان [ف] چگونگی تدبیرشان

١٦٤ **ڕاستەوخۆ:** بێ لا دان و لە ڕێ دەرچوُن ٢ ـ قسەی بێ مینگەمینگ [ف] ١ ـ مستقیم ٢ ـ رک و صریح

١٦٧ **دەبڕن:** مەبەست ئەوەیە کە بە هەڕەشە لێکردن و پڕوپاگەندە خوداناسەکان لە دین وەرگێڕن [ف] قطع می‌کنند

١٧١ **هەڵەڕۆیی:** نابەجێ کاری، سەهوکاری، خەڵەتکاری [ف] اشتباه کاری

١٧٢ **بادی هەوا:** ١ ـ بەفیز و دەعیە و لە خۆ دەرچوُ ٢ ـ خۆڕایی، فیرۆ، مفت [ف] ١ ـ متکبر ٢ ـ مفت

١٧٣ **هاریکار:** ئاریکار، کەسێ کە کۆمەگ بە کەسێ دەکا [ف] کمک‌کننده

«سوُرەی مائیده ـ لاپەڕی ١٠۶»

مائیده: خوان، سفره [ف] خوراک، سفره

١ **وەختی ئیحرام:** کاتی ئیحرام (کەسانێ کە لە حەرەمێن و دامودەستوُری حەجێ بە جێ دێنن) [ف] وقت احرام

٢ **حەرامە مانگ:** بریتین لە ١ ـ محەرەم ٢ ـ رەجەب ٣ ـ زیقەعدە ٤ ـ زیحەججە

٢ **قەلاّدە لە مل:** مەبەس ئاژەڵی نیشانە کراو و بە درۆشم [ف] حیوان قلاده درگردن

٢ **هەڵنان:** ١ ـ دەبەر چاوگرتن ٢ ـ پێدا هەڵدان، پەسن دان [ف] ١ ـ در نظرگرفتن ٢ ـ مدح کردن

٣ **کێلە کە بەردان:** مەبەس بتە کانی کە لە بەرد سازکراون [ف] منظور بت‌های سنگی هستند

٦ **هەنوُن:** تێساوین و توند بە دەست ماڵین [ف] ماساژ دادن دارو بر پوست

٨ **خەش:** کەمایەسی، عەیب [ف] نقص، غش

٢٣ **دوُ پیاو:** دوُ مێر (بریتین لە یوشع وکالب) [ف] دو مرد

٢٤ **زات:** ١ ـ وێران، نەترسان ٢ ـ هەبوُن، هەیەتی (بە زاتی خودا) [ف] ١ ـ شجاعت، جرأت ٢ ـ وجود، ذات

٢٤ **چار:** ١ ـ چارە، عیلاج، دەرەتان ٢ ـ دەم و چاو و بیچم ٣ ـ ڕوُبەندی ژنانە [ف] ١ ـ چاره ٢ ـ سر و سیما ٣ ـ روبند زنان

٢٧ **کوڕانی ئادەم:** قابیل و هابیل (قابیل هابیلی کوشت)

٣٠ **هەڵینا:** [ف]ترغیب کرد

٣١ **نە گبەت:** ١ ـ چارەڕەش، بەدبەخت ٢ ـ بەڵا و چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

٣٢ **گشت:** ١ ـ بادراو، باوخواردو ٢ ـ گش، تێکڕا ٣ ـ قامک [ف] ١ ـ نخ تابیده ٢ ـ همه، همگی ٣ ـ انگشت

٣٢ **گشتە:** مەبەس ڕوُداوی نێوان کوڕانی ئادەم و بەڵگەی ڕوُن و ئاشکرای پێغەمبەرانە [ف] منظور رویداد میان پسران آدم و نشان‌های آشکار پیامبران

۴۲ **دەغەز:** نەخۆش، ناساغ (مەبەس عیسانی دوُر لە ریا و گزی و دەغەڵ و دوُروُ و...) [ف] بیمار

۴۲ **خۆش گەرەکن:** خۆش دەوێن [ف] دوست می‌دارند

۴۴ **بلیمەت:** هەڵکەوتە، پیاوی بێ وێنە [ف] نابغه

۴۶ **لە شوێن ئەوان:** بە دوای ئەوان [ف] بعد از آنان

۴۷ **ناوەرۆک:** هەر چی دە ناو شتی‌تر دایە [ف] محتوا

۴۸ **خەڵات:** دیاری گەورە پیاوان [ف] خلعت

۴۸ **بەرین:** ۱ ـ پێشین، لەمێژینە ۲ ـ پان، هەراو ۳ ـ بەرۆک [ف] ۱ ـ قدیمی ۲ ـ عریض ۳ ـ گریبان

۴۸ **ئیتر:** کەوابوُ [ف] پس

۴۸ **شوێن:** شوێن، شوێن پا [ف] اثر، ردپا

۴۸ **دەسا:** جا کە وایە [ف] پس، پس دیگر

۴۸ **کێ بەرکێ:** ڕک بە ڕکە لە بازی یان کە کارێک‌دا، ملە [ف] مسابقه

۴۸ **ئەوسا:** ئەودەم، ئەوکات [ف] اینطور، پس

۴۹ **سا:** کەوابوُ، ئیتر [ف] که اینطور، پس

۵۰ **دەیسا:** جا کە وایە [ف] پس که اینطور

۵۲ **لەز:** پەلە، زوُ [ف] شتاب

۵۳ **خوسار:** زەرەر، زیان [ف] خسارت

۵۴ **حاند:** جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

۵۴ **لە حاندی:** لە بەرانبەر [ف] نسبت به

۵۴ **نەرم و نیان:** ۱ ـ سەبر و حەوسەلە ۲ ـ قسەی دوُر لە توُڕەیی [ف] ۱ ـ حوصله ۲ ـ سخن ملایم

۵۴ **تەشەر:** تانە، قسەی بە تێکوڵ [ف] تشر

۵۴ **سەرکۆنە کەر:** سەرزەنشت‌کەر [ف] سرزنش‌کننده

۶۰ **غەزەب:** توُڕەیی، ڕک‌هەستان [ف] خشم

۶۱ **حاشا:** بە هیچ جۆر نە [ف] انکار کردن

۶۹ **سوببی:** هەسارەپەرست، ئەستێرەپەرست [ف] ستارەپرست

۷۳ **سێ کەسان:** بریتین لە آب، ابن، رووحالقدس

۷٤ **قاب:** دەرگا، بارگا [ف] آستانە، درگاە

۷۶ **ئاخۆ:** ئایا، تۆ بێژی، لە وانەیە [ف] آیا، تو گویی

۸۰ **تۆشە:** زاد، زەواد، بژیوی سەفەر [ف] آذوقە، ذخیرە

۸۳ **ئەسرین:** ئەسر، ڕۆندک، فرمێسک [ف] اشک

۸۹ **ناخ:** ۱ ـ ژوورەوەی هەر شتێ، ناوەڕۆک ۲ ـ جێگە ۳ ـ دەریای زل [ف] ۱ ـ درون ۲ ـ جای ۳ ـ دریای بزرگ

۸۹ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا [ف] برابر

۸۹ **ئاسایی:** ۱ ـ عادەتی ۲ ـ ئاسا، وەکوو [ف] ۱ ـ معمولی ۲ ـ مانند

۸۹ **قەرەبوو:** بژاردنەوەی زەرەر و خەسارەت [ف] تلافی، جبران

۸۹ **ئانقەست:** هەڵە لە ڕووی ئاگادارییەوە [ف] عمداً

۹۵ **قەرسان:** بەراورد کردن [ف] براورد کردن

۹۶ **بەژ:** وشکانی، بەرانبەری ئاو، بەڕ [ف] خشکی

۹۷ **قوربانیە بێ نیشانە کان:** قوربانیە پێشکێش کراوە کان [ف] قربانی‌های بی‌نشان

۹۷ **قەڵادە دە ملە کانیش:** وڵسات و ماڵاتی بە درۆشم و داغ کراو [ف] حیوانات علامت‌دار شدە

۱۰۱ **دڵمەند:** دڵمەن، دڵ ئێشاو، بە گلەیی [ف] رنجیدە خاطر

۱۰۱ **پرسیار:** پرسین [ف] سؤال (مەبەس بازێک لە خەڵکی لەژێر (تأثیری) یەهوودیکان پرسیاری زۆر نابەجێیان دە کرد، خودا ئەوانی لەو پرسیارانە قەدەغەی شەرعی کرد)

۱۰۳ **بەحیرە:** گوێی وشتری هەڵدەدڕن و وێڵی دە کەن [ف] شتر را گوش شکافتە و آزاد کنند

۱۰۳ **سائیبە:** وشتری بە ڕەشمە و هاوسارەوە ئازاد دە کەن [ف] شتر را بنذرالعنان آزاد کنند

۱۰۳ **حام:** حەوتومین بەرخی زاو لە مەڕی کە نێر بێ نەزری بتانی دە کەن [ف] بچەی هفتم گوسفند را کە نر باشد نذر بت‌ها کنند

۱۰۳ **وەسیلە (وەصیلە):** وشترێک کە دە زگ زابێت سواری نابن [ف] شتری را کە دە شکم بزاید بر آن سوار نشوند

۱۰٦ **درکاندن:** ڕاستی گوتن، ئاشکراکردنی قسە [ف] اعتراف کردن

۱۱۰ **بێشکە:** لانک، بێشک، لاندک [ف] گهوارە

۱۱۰ **حەڕی:** حەڕگ، قوڕ [ف] گِل

۱۱۰ **چێ:** ۱ ـ دروست، ساز ۲ ـ بە دەست و برد و کاری ۳ ـ باش و چاک [ف] ۱ ـ آمادە، مهیّا ۲ ـ کاری، کاردان ۳ ـ خوب و پسندیدە

۱۱۱ **هێما:** ۱ ـ ئیشارەت، عاشیرەت ۲ ـ هێشتان [ف] ۱ ـ اشارە ۲ ـ هنوز

۱۱۲ **خوان:** خۆراک، سفرە [ف] خوراک، سفرە

۱۱۷ **لەوسا:** لەو جارە کەوە [ف] از آن دفعە

«سوڕەی ئەنعام ـ لاپەڕی ۱۲۸»

ئەنعام: ماڵات، وڵسات [ف] دام، حیوانات اهلی

٦ **کەیکەم:** وردە وردە، کەم کەم، سەبرە سەبرە [ف] کم کم، یواش یواش

٦ **شەستە:** جەنگەی بارانی بەهاری [ف] هنگام باران‌های بهاری

٦ **شەستەڕەهێڵە:** ڕێژنە بارانی توند [ف] رگبار تند باران

۱۰ **ڕشخەن:** مسخەرە، گاڵتە پێ کردن [ف] استهزاء و فسوس

۱٦ **واز:** ۱ ـ ئیشتیا و ئارەزوُ ۲ ـ خۆ تێنەگەیاندن [ف] ۱ ـ اشتها، میل ۲ ـ عدم مداخله در کار

۱٦ **واز بێنێ:** دەس هەڵگرێ (لە عازاب دەس هەڵگرێ) [ف] دست بردارد

۱۹ **پێدەگا:** مەبەس بە هەرە بڕوای پاک بە خوای تاقانەیە

۲۳ **عوزر:** ۱ ـ بیانوُ ۲ ـ داوای لێبوردن ۳ ـ عادەتی ژنانە [ف] ۱ ـ بهانه ۲ ـ معذرت ۳ ـ حیض

٣٥ **پەیژە:** ناردیوان، پەیجە [ف] نردبان

٣٨ **تەڤگەڕ:** هێدیﻰنەدەر، دانەسکنار، دایم لە جوڵە و بزوتن دا [ف] همیشە در حرکت، بی آرام و سکون

٤٢ **لاڵیانەوە:** پاڕانەوە [ف] لابە

٤٣ **گەلێک:** ١ - زۆر، فرە، زاف ٢ - یەک گەل، کۆمەڵە خەڵکێکی هاوڕەچەک [ف] ١ - بسیار ٢ - ملّتی

٤٥ **دوابڕاو:** ئاسەوار بڕاو، قڕ هاتوُ، لەبەینچوُ [ف] ریشە کن شدە

٤٦ **سۆما:** ١ - ڕوُناکی چاو، هێزی دیتن ٢ - ئاسۆ ٣ - تروُسکەی ڕوُناکی لە دوُر [ف] ١ - سوی چشم ٢ - افُق ٣ - سوسو زدن روشنایی

٤٦ **شی:** شەرح و تەفسیر، شەرح لە شتی گران [ف] شرح و تفسیر

٥٥ **ڕێباز:** ڕێگای هاتوچۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٥٧ **ئەوەش:** ئەو شتەش (مەبەس عەزابە) [ف] این هم

٦٩ **ئۆباڵ:** گوناح، وەباڵ [ف] گناه، بزه

٧٤ **ئاپ:** مام، برای باوک [ف] عم

٧٨ **کەل:** ١ - چیا، کەژ، کۆ ٢ - بستوُ، زینوُ [ف] ١ - کوه ٢ - گردنه

٧٨ **تەکانەوە:** لێ دوُرکەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

٨٠ **ڕامان:** ١ - دە بیرەوە چوُن، ورد بوُنەوە، بە زیتی لە شتێ ڕوانین ٢ - سەرسوڕمان [ف] ١ - در فکر فرورفتن ٢ - متعجّب

٨٥ **مێرخاس:** پیاوی باش، ئازا و ڕەشید [ف] مرد خوب و رشید

٩٣ **ئاویلکە:** گیانەڵلا و سەرەمەرگ [ف] در حال احتضار

٩٦ **تێکوڵ:** توێک، توفڵ، توێخڵ، تێخوڵ، تۆکڵ [ف] قشر، پوسته

٩٦ **ڕوُ:** ١ - لای بەرچاو ٢ - چڕوچاو، دیم [ف] ١ - رویه ٢ - چهره

٩٨ **خستنەوە:** زەو و زوُ، زا و زوُ، بێچوُ بە دنیا هێنانی زۆر (مام ڕەسوُڵ لە منداڵ خستنەوە ئازایە، خوا بیپارێزێ)

٩٩ **کڵۆک:** شکۆفەی دار [ف] شکوفه

٩٩ **ڕەز:** باغی ترێ، بنەترێ [ف] تاکستان، تاک

١٠٢ **پەروەردە:** ١ ـ بەخێوکراو ٢ ـ بەخێوکردن [ف] ١ ـ پرورده ٢ ـ پرورانیدن

١٠٥ **ئاکام:** ١ ـ دوایی، پاشینە ٢ ـ ئەجەل [ف] ١ ـ آخرکار ٢ ـ اجل

١٠٥ **خۆنەوار:** خۆندەوار، خوێندەوار [ف] باسواد

١٠٩ **بۆش:** بڵێ [ف] بگو

١١١ **هێمان:** هێشا [ف] هنوز

١١٢ **ڕازاوە:** جوان کراو (مەبەس درۆی ڕێک و پێک هەڵبەستن) [ف] آراسته

١١٤ **کەمایەسی:** ١ ـ کەموکوڕی ٢ ـ دەستکورتی، ئاتاجی [ف] ١ ـ کم و کاستی ٢ ـ احتیاج

١٢١ **دنە:** ١ ـ هانە ٢ ـ هەڵخڕاندن [ف] ١ ـ برانگیزی ٢ ـ تحریک

١٢١ **بەگوێیان بکەن:** بە قسەیان بکەن، پەیڕەویان لێ بکەن [ف] پیرویشان کنند

١٢٦ **ڕێک:** ١ ـ زەوی تخت ٢ ـ ڕێ، ڕا ٣ ـ بەرانبە [ف] ١ ـ هموار ٢ ـ راه ٣ ـ برابر

١٢٦ **ڕێکە:** زەوێکی تەختە، بێ گرێ و ساف و لۆس [ف] صاف است

١٢٦ **ڕێکە ڕێگە:** ڕاستە ڕێگە، ڕێی ڕاست [ف] راه راست

١٢٧ **ئەنوا:** ١ ـ پەنا و پەسیو، جێ حەوانەوەی شەو ٢ ـ شوێنی باران نەگر [ف] ١ ـ پناهگاه ٢ ـ جایی که باران آن را نگیرد

١٢٩ **ئاوەهاینە:** بەو شێوە،[ف] بدینسان

١٢٩ **ئاوها:** بەمجۆرە، بەمتەرزە، بەوتەرحە [ف]که این طور

١٤١ **ڕواڵەت:** ١ ـ دیمەن ٢ ـ ئەوی لەبەر چاوە [ف] ١ ـ ظاهر ٢ ـ ظاهری

١٤٤ **چێڵ:** ١ ـ مانگا ٢ ـ خوار [ف] ١ ـ ماده گاو ٢ ـ کج

١٤٦ **پەز:** ١ ـ مەڕ ٢ ـ مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] ١ ـ گوسفند ٢ ـ گله

١٤٦ **پێشە:** ئێسک، ئێسقان، هەستی [ف] استخوان

١٥٢ **قەرە:** نێزیکی، نزیکی، تخۆن (خۆ لە قەرەی ئەو کارە مەدە) [ف] نزدیکی، در دسترس

۱۵۲ **کەموکوڕ:** ناتەواو [ف] ناتمام

۱۵۵ **پیت:** بەرەکەت و فەڕ [ف] یمن و برکت

۱۶۳ **دارۆ:** ۱ ـ هەیە ۲ ـ هەیەتی [ف] ۱ ـ هست ۲ ـ دارد

«سوڕەی ئەعراف ـ لاپەڕی ۱۵۱»

ئەعراف: دیواری دەوری بەهەشت [ف] دیوار دور و بر بهشت

۷ **نوک‌وبەد:** ۱ ـ سەر لەبەر، بە تەواوی ۲ ـ چاک و خەراپ [ف] ۱ ـ همه، همگی ۲ ـ خوب و بد

۸ **هەڵسەنگاندن:** ۱ ـ کێشان بە تەرازوُ ۲ ـ بەراورد کردن، نرخ بۆ دانان (بریتی لە ئەزموُن و نرخ بۆ دادان) [ف] ۱ ـ وزن کردن ۲ ـ ارزیابی کردن، سنجیدن

۱۱ **کۆڕ:** کۆی چەند کەسێ لە دەوری یەک ۲ ـ جێگای کۆ بوُنەوە ۳ ـ چیای بەرز [ف] ۱ ـ گردهم‌آیی ۲ ـ جای تجمع، مجلس ۳ ـ کوه بلند

۱٤ **ڕا:** بڵند [ف] بلند

۱٤ **ڕا دەبێ:** [ف] برانگیخته می‌شود

۱٤ **ڕابوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن [ف] برخاستن

۱٦ **لە ڕێ لادان:** لە ڕێ دەرچوُن، گومڕا بوُن [ف] منحرف شدن، گمراه شدن

۱۸ **ناوزڕاو:** ئابڕوُنەما، ڕوُسیا [ف] رسوا

۱۸ **ترۆ کردن:** ۱ ـ دەرکردن بە سوُکایەتی ۲ ـ ئاوڕوُ بردن [ف] ۱ ـ راندن با توهین ۲ ـ رسوا کردن

۲۰ **کڵێشە:** بەدەنی بێ گیان [ف] تن بی‌جان

۲۲ **گاز:** ۱ ـ بانگ ۲ ـ بە دەنگ هەرا لێکردن [ف] ۱ ـ صدا ۲ ـ صدا کردن

۲۷ **دەستە و بەستە:** کۆمەڵێ کە خۆ بە خۆیی بکەن [ف] دار و دسته

۲۸ **ئاخۆ:** ئایا، تۆ بێژی، لەوانەیە [ف] آیا، توگویی

۳۳ **ئاخافتن:** وت‌ووێژ، قسە کردن، پەیڤین [ف] گفتگو

٤٠ **ئەزمێن:** ئاسمان [ف] آسمان

٤٥ **ڕۆ:** ١ ـ ڕۆژ ٢ ـ وەخت و هەل [ف] ١ ـ روز ٢ ـ موسم، فرصت

٤٨ **گردەوەکۆیی:** ١ ـ گردوکۆ، کۆکردنەوەی بارەی زەمین ٢ ـ پاشە کەوت [ف] ١ ـ جمع کردن محصولات ٢ ـ پس‌انداز

٤٨ **کۆبوُنەوە:** لێک خڕ بوُنەوە [ف] جمع شدن

٤٨ **بایی:** ١ ـ بەفیز و لە خۆگۆڕاو ٢ ـ نرخ، قیمەت ٣ ـ بادام [ف] ١ ـ متکبّر ٢ ـ نرخ ٢ ـ بادام

٥٣ **ئاکام:** کاتی مەرگ، ئەجەل [ف] تأویل آیات و عاقبت کار

٥٥ **سەرکز:** ١ ـ لارەمل ٢ ـ خەمگین، خەمبار [ف] ١ ـ سرافکندە از غم ٢ ـ غمگین

٦٠ **پەرسڤ:** جواب، وەرام [ف] پاسخ

٦٠ **بوُگی:** بوُی [ف] شدەای

٦٨ **ئامۆچیار:** ئامۆژگاری کار [ف] ناصح، اندرزگو

٧٤ **پێدەشت:** دەشتایی داوێنی چیا [ف] دشت دامن کوە

٧٧ **پەل پەل:** پارچە پارچە، لەت وکوت [ف] تکّە تکّە

٨٣ **تەک:** ١ ـ لەکن، لا، لنک ٢ ـ تاق، لەتی جوت ٣ ـ دە گەڵ [ف] ١ ـ نزد ٢ ـ فرد، مقابل زوج ٣ ـ با

٨٦ **چەفت:** خوار، لار، چەوت، چەوێڵ [ف] کج

٩١ **تەوژم:** نهیم، نهێم، توند و زۆر هێزدار [ف] فشار

٩٦ **باژێر:** ١ ـ شار ٢ ـ شارۆکە ٣ ـ بازاڕ [ف] ١ ـ شهر ٢ ـ شهرک ٣ ـ بازار

١٠٥ **لە ڕاست پێوە:** لە ڕاست بە یەکەوە، لە حەق بەدەر [ف] **بە غیر از حق**

١٠٥ **پێوە:** ١ ـ بە یەکەوە ٢ ـ درێژە دان [ف] ١ ـ با هم ٢ ـ طول دادن

١٠٨ **خەش:** ١ ـ کەمایەسی ٢ ـ عیب [ف] ١ ـ نقص ٢ ـ غش

١١١ **گل:** ڕاگرتن [ف] بازداشتن

١١١ **گل بدەوە:** ڕایانگرە [ف] بازدار

١١٧ **ماش:** ١ ـ ئەوەی بەرگەسک دێت ٢ ـ دانەوێڵەیەکی شین‌باوە بە چێشت لێ‌دەنرێ و دەنکی خڕ و وردن [ف] ١ ـ روبیدنی ٢ ـ دانهٔ آشی ماش

١١٨ **چرۆک:** ١ ـ قەڵب، بێ‌نرخ ٢ ـ ڕژد و دەس‌قوچاو [ف] ١ ـ جعلی و بی‌ارزش ٢ ـ خسیس

١١٩ **دامان:** ١ ـ تێ‌مان، ماتی و سەرگەردانی، داماگی ٢ ـ داوێن، چاک ٣ ـ بەخشیمان [ف] ١ ـ درماندن ٢ ـ دامن ٣ ـ دادیم

١٢٤ **پێچەوانە:** ١ ـ دژ ٢ ـ بەراوەژوو [ف] مخالف ٢ ـ وارونە

١٢٤ **قەنارە:** سێدارە، داری پێ خنکاندنی ئادەمیزادی تۆمەتبار [ف] دار اعدام

١٣٣ **بریەتی:** ١ ـ بریتی ٢ ـ جیاتی [ف] ١ ـ عبارتست از ٢ ـ بە جای

١٤٣ **پریش پریش:** ڕیشاڵ ڕیشاڵ، ڕێزاڵ ڕێزاڵ [ف] پارەپارە، تکەتکە

١٥٠ **تێ‌خوڕین:** لێ گوڕاندن، بەقەو دواندن [ف] نهیب زدن

١٥٧ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

١٦٠ **گەزۆ:** گەزوو، ئاوەنگی شیرینی دار، گەز [ف] گز انگبین

١٦٣ **ئەو بازێرە:** ئەو شارە (مەبەس بازێری ئیلەومەدیەن) [ف] این شهر (منظور ایله و مدین)

١٦٩ **کەلەپوور:** ١ ـ جێ ماگ لە مردگ ٢ ـ پیتاک [ف] ١ ـ ارث ٢ ـ باج

١٧١ **ڕاهەنگاوتن:** ڕائەنگاوتن، ڕاستە و ڕاست درێژکردنی شتێ بە سەر بۆشاییدا [ف] افقی از بالا درازکردن

١٧٥ **ئەوکەسە: مەبەس بەڵعەم‌باعوور [ف] منظور بلعم باعور است**

١٨٠ **پێکەفتگ:** بەرکەتی، جوان، شیرین [ف] برازندە و شایستە

١٨٩ **ماک:** ١ ـ هەرە ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک هاتوە ٢ ـ هۆی دروس بوون (مەبەس لەوەیە کە حەوا لە ئەندام و لەشی خودی ئادەمەوە پێک‌هات) [ف] ١ ـ دایک ٢ ـ مادە

٢٠٠ **بووری:** ڕابرد، بەسەرچوو [ف] گذشت

٢٠٤ **کڕ:** ١ ـ ئارام ٢ ـ بێدەنگ [ف] ١ ـ آرام ٢ ـ خاموش

«سوورەی ئەنفال - لاپەڕی ١٧٧»

ئەنفال: دەسکەوتی خەزا، دەسکەوتی جەنگ لە ڕای خودا [ف] غنایم جنگی که در راه خدا انجام گیرد

٢٤ **بشزانن خودا دەبێتە لەمپەر لە نێوان مرۆ و دڵی:** خوا دەتوانێ پێش لە ئاواتی دڵ «وەک تەمەنی ئەبەدی و نەمر» لە مرۆ بگرێ

٣١ **کەون:** ١ ـ کۆن ٢ ـ لەمێژینە، دێرین [ف] ١ ـ کهن ٢ ـ قدیمی

٣١ **کەونارا:** زۆر کۆن، زۆر لەمێژینە [ف] خیلی دیرین

٤٧ **بەربەست:** ١ ـ لەمپەری سەر ڕێگە، ڕێبەندان ٢ ـ بەربەس، لەمپەری ئاو گەڕاندنەوە [ف] ١ ـ راهبند ٢ ـ سد

٥٧ **ڕەتان:** ١ ـ وەدەرنان ٢ ـ نفرە گوتن [ف] دک شدن ٢ ـ نفرین گفتن

٧٥ **گوێرە:** بەرانبەر [ف] بر طبق

«سوورەی تەوبە - لاپەڕی ١٨٧»

تەوبە: گەڕانەوە، پەژیوان لە گوناح [ف] توبە

٨ **تۆش:** ١ ـ مرۆی بەدفەڕ و بێ ئاکار ٢ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی [ف] ١ ـ آدم موذی و بداخلاق ٢ ـ هوای سرد و بارانی

١٠ **لەمەڕ:** دەربارەی، سەبارەت بە [ف] در بارۀ

١٢ **یەل:** ١ ـ پاشگری ئیشارە بۆ کۆمەڵ (برایەل) ٢ ـ سوخمە، جلیقە [ف] ١ ـ پسوند جمع ٢ ـ یلک

١٢ **لە یەل:** لە گەڵ، دە گەڵ، لە تەک [ف] همراه

١٩ **جەم:** لا، نک، کن [ف] نزد

۱۹ **لجەم:** لە لای، لە نک، لە کن [ف] در نزد

۲٤ **برەو:** رەواج، رەونەق [ف] رونق

۲۹ **سەرانە:** پیتاک لە هەر تاکێ لە مرۆ و ئاژەڵ [ف] سرانه

۲۹ **پیتاک:** ۱ ـ باج و خەراجی دەوڵەتی ۲ ـ بار و بۆ، کۆمەگی ماڵی خڕکردنەوە [ف] ۱ ـ باج دولتی ۲ ـ جمع‌آوری کمک‌های مالی

۳۰ **عوزەیر:** تەوراتی لەبەر بوو، دوای سەد ساڵان بۆ یەهودێکانی نووسیوە و دایە دەستی ئەوان و لە چارەڕەشی و نەگبەتی نەجات دان

۳۱ **ڕەبەن:** ۱ ـ سەڵت، بێژن ۲ ـ هەڵوەدا، گەڕیدەی ماڵ بە کۆڵەوە (مەبەس ڕەبەنەکانن) [ف] ۱ ـ مجرد ۲ ـ خانه به دوش (منظور راهبانند)

۳۳ **تاگش دینەکانی دیکە بەر خۆی بدا:** تا بە سەر هەموو دینەکانی دیکەدا غاڵب و زاڵ بێ [ف] تا بر تمام دین‌های دیگر چیره گردد و تسلط و برتری پیدا کند

۳۵ **توێڵ:** ئەنی، هەنیە، ناوچاوان، جەمین [ف] پیشانی، جبین

۳٦ **لە چواریاندا شەڕ دەوەستێ:** بریتین لە موحەڕڕەم، سەفەر، زیحەججە و ڕەمەزان

۳۸ **بایەخ:** قەدر و ئیحتوبار، گرینگی [ف] ارزش، قدر

٤۰ **هەواڵ:** ۱ ـ ئاواڵ، دۆست ۲ ـ خەبەر ۳ ـ چلۆنایەتی حاڵ و ئەحواڵ (مەبەس حەزرەتی ئەبووبەکر) [ف] ۱ ـ رفیق ۲ ـ خبر ۳ ـ احوال

٤۱ **درێغ:** قسوور، کۆتایی [ف] قصور، تقصیر

٤٦ **دەرچن:** مەبەس ئەوەیە کە لە ماڵ بێنە دەرێ و برۆن بۆ خەزایە

۵۲ **چاوەنۆڕ:** چاڤنێر، چەمەڕا [ف] چشم انتظار، منتظر

۵۸ **سەدەقە:** خێر و خێرات، ماڵ بەخشین لە ڕای خودا [ف] صدقه، خیرات

٦۰ **کەمدەست:** دەس‌تەنگ، بێدەسەڵات [ف] تنگ‌دست، ناتوان

٦۰ **هۆگری:** عادەت کردن، خوو پێگرتن (دڵی بێگانە و غەواران بۆ دینی ئیسلامێ ڕابکێشێ) [ف] عادت کردن، خوگرفتن، الفت

٦٩ **کەڵک:** بارە، فایدە [ف] بهره

٦٩ **وەتر:** ١ ـ لەوە پتر ٢ ـ واتر [ف] ١ ـ بیش از این ٢ ـ چنین و چنان تر

٧٤ **ڕک:** تۆڕەیی، ڕق [ف] خشم

٧٤ **ڕکیا:** تۆڕە بوُ [ف] خشمگین شد

٧٤ **ناگوزۆری:** دەس تەنگی، فەقیری [ف] بێنوایی، تنگ‌دستی

٧٦ **ڕژد:** ١ ـ چرۆک، دەس‌قوُچاو، سەقیل ٢ ـ هەورازی کوُڕ، هەورازێ کە بە دژواری لێی سەردە کەون [ف] ١ ـ خسیس ٢ ـ سربالایی تند

٨٠ **نزا:** دوعا، داوا لە خودا [ف] دعا، مناجات

٨٥ **داهات:** دەرامەت، بەهرەی زەمین، حاسڵات [ف] محصول

٨٥ **گرینگ:** گرنگ، بایەخدار، موهیم [ف] بااهمیّت

٨٦ **لەتەک:** لە گەڵ [ف] همراه

٩٠ **توُش:** ١ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی ٢ ـ ڕوُ بە ڕوُ بە یەک گەیشتن ٣ ـ مرۆی بەدفەڕ و بێ‌ئاکار [ف] ١ ـ هوای سرد و بارانی ٢ ـ با هم روبرو شدن ٣ ـ آدم موذی و بداخلاق

٩١ **سوُچ:** ١ ـ تاوان، هەڵە، گوناح، خەتا ٢ ـ قوژبن، گۆشە [ف] ١ ـ گناه ٢ ـ گوشه

٩٢ **چارەوا:** چاروا، چارەوی، وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٩٣ **گازندە:** سەرکۆنەی دۆستانە، شکایەت، گلەیی [ف] سرزنش، گلایه

سەرکۆنە: سەرزەنشت، سەرکۆ [ف] سرزنش

٩٧ **بێ‌ڕەزاترن:** سەرسەخت‌ترن، لاسارترن، گوێ نەبیس‌ترن [ف] دیکتاتورند، لجبازند، حرف‌نشنوند

٩٧ **سنوُر:** حدود، کەوشەن، خەتی نێوان دوُ مڵک [ف] مرز

١٠٢ **دان:** ددان [ف] دندان

١٠٧ **ڕوانگە:** جێگایەک کە لێیەوە دڕوانن (مەبەس قیبلە و جێی ڕوُ تێکردن و ڕێز لێ گیراو و بەقەدرە) [ف] مرصد، محل دیدبانی

۱۱۱ **دەسکەوت:** دەسکەفت، بەهرە [ف] بهره

۱۲۰ **تینگ:** تینوُ [ف] تشنه

۱۲۲ **هۆز:** ۱ ـ عاشیرەت ۲ ـ ئاپۆرە، کۆمەڵەی مرۆ [ف] ۱ ـ عشیره ۲ ـ جمعیّت، جماعت، گروهی از مردم

۱۲۳ **هاوسا:** جیران، دراوسێ [ف] همسایه

زەبر و زەنگ: بڕشت لە حوکم کردندا [ف] قاطعیّت در حکم

«سوُڕەی یۆنس ـ لاپەڕی ۲۰۸»

یۆنس: پێغەمبەرێکی خودا [ف] پیامبر خدا

٤ **جیاواز:** جیاکار، تایبەتی [ف] جداگانه، علیحده

٤ **جیاوازی:** فەرق [ف] فرق، تفاوت

۵ **هەیف:** مانگ [ف] ماه

۵ **ترێفە:** تیشکی مانگ [ف] تابش ماه

۵ **قۆناغ:** ۱ ـ قۆناخ ۲ ـ مزڵگە ۳ ـ مزڵ ٤ ـ یەک ڕۆژە ڕێ ۵ ـماڵی زۆر بە میوان ٦ ـ ڕوُداوی مێژۆ [ف] ۱ ـ مرحله ۲ ـ خیمه گاه ۳ ـ محلّ اتراق ٤ ـ مسیر یک روز راه ۵ ـ خانهٔ مهمان‌پذیر ٦ ـ حوادث تاریخ

۵ **شی:** شەرح لە شتی گران، ڕاڤە ۲ ـ لە بەر یەک هەڵوەشانی لۆکە وکوڵکە [ف] ۱ ـ شرح و تفسیر ۲ ـ زدن پنبه و پشم

۱۰ **بێش:** بەش، بەهرە [ف] قسمت و سهم

۱۰ **خۆش و بێش:** چاک‌وخۆشی، چاک‌وچۆنی [ف] احوال‌پرسی

۱۵ **بێرە:** بهێنە [ف] بیار

۱۵ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] توان

۲۱ **گزی:** فێڵ، حیلە، مەکر [ف] نارو

لەز: پەلە، زوُ [ف] شتاب

۲۲ **پەڕ:** ئاخر، بەوپەڕی بڕوای پاکەوە (مەبەس بەهەرە بڕوای پاک بە خوداوە) [ف] پسین

پەڕ: ۱ ـ توُکی باڵی مەل ۲ ـ وەرقە قاقەز ۳ ـ دوُر فڕین [ف] ۱ ـ پر ۲ ـ ورقە کاغذ ۳ ـ پرواز دور

۲٤ **هەڵبەت:** ۱ ـ بێ گومان، بێ‌سۆ ۲ ـ وێ‌دەچێ، ڕەنگە [ف] ۱ ـ البتّە ۲ ـ انگار، لابد

۲۷ **پاژ:** ۱ ـ بەش ۲ ـ بەشێک لە ڕۆژ ۳ ـ بەشێک لە شەو [ف] ۱ ـ قسمت ۲ ـ قسمتی از روز ۳ ـ پاسی از شب

۲۷ **پاژ:** بەڵگە، دەلیل [ف] سند

۳٤ **بوُنەوەر:** گیاندار [ف] ذی‌روح، جاندار

۳۵ **پێ‌ڕاگەیشتن:** سەرپەرشتی کردن (مەبەس قازیەتی کردن) [ف] سرپرستی کردن (حکم دادن، داوری کردن)

ڕاگەیشتن: ۱ ـ سەرپەرشتی کردن ۲ ـ کورتی نەهێنان [ف] ۱ ـ سرپرستی کردن ۲ ـ کوتاه نیاوردن، رسیدن

۳٦ **لە حاند:** لە حاست، لە بەرانبەر، لە ڕوُی [ف] در برابر، در مقابل

حاند: جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

٤۱ **تەریک:** دوُرەپەرێز، بێ‌لایەن (لە زەرەری شەرێکم، لە قازانجێ تەریکم) [ف] بی‌نصیب

٤٤ **ئاوا:** ۱ ـ بەم‌جۆرە ۲ ـ ئاوەدان [ف] ۱ ـ این چنین ۲ ـ آباد

٤٤ **بە هیچ ئاوا:** (مەبەس بە هیچ لایەکدا، بە هیچ جۆرە)

٤۹ **دیاردە:** ئاشکرا و بەرچاو، دیار [ف] آشکار

٤۹ **سات:** ۱ ـ کات، وەخت ۲ ـ تاو، دەمێکی زۆر کەم [ف] ۱ ـ وقت ۲ ـ آن، لحظه

٦۷ **ئەژنەون:** دەبیسن، گوێیان لێ دەبێ [ف] می‌شنوند

۷۱ **پەلامار:** ۱ ـ هێرش، هەڵمەت ۲ ـ گەمارۆ [ف] ۱ ـ یورش ۲ ـ محاصره

۷۲ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] راضی شدن و رضایت یافتن

٧٤ **فریە:** زاف، زۆر، زەحف [ف] بسیار

٧٤ **زەحف:** زاف، زۆر [ف] بسیار

٨٠ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

٨٣ **هەڵەڕۆ:** سەهوکەر [ف] اشتباه کار، بدکار

٨٨ **بڵا:** بڵان، با، لێ گەڕێ [ف] بگذار

٩٢ **لاش:** کەلاک، تەرم، جەندەک [ف] لاشە، جسد

٩٢ **زرێ:** ١ ـ دەلیا، دەریا، بەحر ٢ ـ زرە [ف] ١ ـ دریا ٢ ـ زره

٩٢ **زرە:** سەرکەوای لە ئاسن هونراوکە بۆ شەڕ لەبەر دەکرا [ف] زره

٩٥ **ناشێ:** نابێ، نارەوایە [ف] شایستە نیست

١٠١ **بەری:** ڕوُی تماشا(مەبەس تەماشاکەن و هۆشو بە خۆوە بێ) [ف] بنگرید، روی تماشا، روی، جهت

بەدی: ١ ـ دیتن، دین ٢ ـ بەگومان و مەزننە [ف] ١ ـ دیدن ٢ ـ بەگمان

١٠٨ **بەدی کا:** وەبینێ (مەبەس شارەزا و پسپۆر بێ) [ف] پیدا کند (منظور هدایت شود)

﴿سوُڕەی هوُد لاپەڕی ٢٢١﴾

هوُد: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

١ **پتەو:** ناوپڕ، قایم [ف] توپُر و محکم

٣ **ئەگەر پشتیشوُ هەڵبکەن:** ئەگەر ڕوُ وەرگێڕن [ف] اگر روی بگردانید

٥ **چپە:** سرتە [ف] پچ پچ

٦ **دیاری:** ١ ـ بەرچاو، ئاشکرا، خوَیا ٢ ـ پێشکێش ٣ ـ سەوقات [ف] ١ ـ آشکار ٢ ـ پیشکش ٣ ـ هدیه

۸ **چی ڕێ پێ نەداوە:** (مەبەس ئەوەیە کە لە سۆنگەی چی عەزابیان وەپاش کەوتوە)

۱۰ **قۆرت:** ۱ ـ بەرگر، لەمپەر ۲ ـ بەڵا و چۆرتم [ف] ۱ ـ مانع ۲ ـ گیر و گرفت

۲۳ **داسە کنان:** داسرەوین، ئۆقرە گرتن [ف] آرام گرفتن

۲۵ **شاندن:** ناردن، ڕوانە کردن [ف] فرستادن

۲۹ **مز:** پاداش، حەقی کار [ف] مُزد

۲۹ **ئاوەز:** عەقڵ، فام [ف] عقل

۳۲ **خایاندن:** پێچوُنی وەخت [ف] صرف وقت

۳۳ **نواندن:** ۱ ـ شاندان، ڕانان ۲ ـ دەخەوکردن [ف] ۱ ـ نمایاندن ۲ ـ در خواب کردن، خوابانیدن

۳۷ **هانای ئێمە:** پشتیوانی و هاریکاری و لاگیری ئێمە [ف] پشتیبانی و کمک و طرفدار ما

٤۰ **نهێم:** ۱ ـ تەوژم ۲ ـ قەوەت، زۆر [ف] فشار، نیرو

٤۱ **بوُرین:** ۱ ـ عافوکردن ۲ ـ ڕابردن [ف] عفو کردن ۲ ـ گذشتن

٤۲ **پێل:** شەپۆلی ئاو [ف] موج

٤٤ **جوُد:** دەڵێن کێوێکە لە خاکی کوردوستان [ف]گویند کوهی است در خاک کُردستان

٥۱ **داهێنەر:** وەدیهێن [ف] مخترع

وەدیهێن: دروستکەر، خوڵقێنەر، سازدەر [ف] درستکننده، آفریدگار

٥٤ **توُشی:** جنگەنی و بەدفەڕی (مەبەس بەڵایە کیان بە سەر هێناوی) [ف] ستیزەجویی (بلایی بر سرت آوردەاند)

٥٦ **ژی:** ژیان، زینگی، زینگانی، ژیا، نەمرد [ف] زندگی

٥٦ **ژیار:** زیندەگی شارستانیەتی [ف] زندگی شهری

٥٦ **ژی و ژیار:** مەبەس ژیان و بژیوی زینگانی

٦۰ **تار:** ۱ ـ هەڵوەدا و دوُرکەوتە ۲ ـ تەرە [ف] ۱ ـ آوارە ۲ ـ گریزان

٦۳ **نایەتە بەر:** ئیزافە نابێ، زیا و زۆر و زاف نابێ (مەبەس هیچ شتی چاکم لەنگۆ نەسیب نابێ) [ف] میوە نمیآورد، اضافە نمیشود

٦٧ **نارەتە:** گوڕە، گوڕین بە دەنگی بەرز [ف] نعره، صیحه، فریاد

٦٩ **بریان:** گۆشتی براشتی، گۆشتی برژاو [ف] گوشت برشته

٧٠ **بەلاجەوی:** سەیر، سەمەرە، عەجایب [ف] عجایب

٧١ **سەرەڕا:** سەرڕا، دەگەڵ ئەوەشا [ف] علاوه بر

٨١ **ژوان:** پێکگەیشتن لە جێیەکی دیاری کراو [ف] به هم رسیدن در جایی مشخص

٨٢ **بەرداسان:** وەک بەردی، بە وێنەی بەردی [ف] مانند سنگ

٨٢ **ناوبڕ:** ناڤبڕ، تیخە، لەمپەر ٢ ـ نزیکترین ڕێ بۆ گەیشتن [ف] ١ ـ تیغه ٢ ـ راه میانبر

٨٢ **بە بێ ناوبڕ:** بە بێ لەمپەر و بێ پسانەوەیەک بە دوای یەکدا [ف] ١ ـ پی‌درپی ٢ ـ پشت سر هم

٨٣ **درۆشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرم، علامت فارقه

٨٧ **سەلیقە:** ئاوەز، فام [ف] سلیقه

٨٨ **سامان:** ١ ـ هێمنی و ئارامی ٢ ـ دارایی، دەوڵەت (مەبەس تەکوُز و ڕێک و پێک کردن) [ف] ١ ـ امنیت و امان ٢ ـ ثروت و دارایی

٨٨ **ساماندان:** ڕێک و پێک کردن، تەکوُزکردن [ف] تنظیم نمودن

٨٩ **لە حاند:** لە حاست، لە ڕوُی [ف] در برابر

٩٤ **دەمەوڕوُ:** ١ ـ بە سەر ڕوُداکەوتوُ ٢ ـ دەمەوخوار، سەرەوژێر، وەرگەڕاو [ف] ١ ـ دمر ٢ ـ واژگون

١٠٥ **متەق:** ١ ـ دەنگی بەحال، سرتەی کەم ٢ ـ هەناسە ٣ ـ فز، فززە، جوُڵە [ف] ١ ـ صدای پچ‌پچ ٢ ـ نفس ٣ ـ حرکت

١٠٥ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کلۆڵ، بەدبەخت [ف] سیاەبخت

١١١ **قەرەبوُ:** بژاردنەوەی زەرەر [ف] خسارت، تلافی، تاوان، جبران (منظور جزای نیک و بد اعمالشان)

١١٢ **لەتەک:** دەگەڵ [ف] همراه

١١٣ **ڕموُدە:** ئالوُدە، خوُ پێ گرتوُ، هۆگر، ئۆگر [ف] خوگرفته، الیف شده

١١٤ **بەتڵ:** ١ ـ بەشێک لە شەو ٢ ـ پاڵەوان و ئازا ٣ ـ ماندوُ [ف] ١ ـ قسمتی از شب ٢ ـ قهرمان ٣ ـ خسته

١١٨ **ناتەبا:** نێوان ناخۆش [ف] ناسازگار

١٢٠ **حەمکە:** ئەندازەیەکی زۆر [ف] به مقدار زیاد

١٢٣ **چارەنوُس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

«سوُڕەی یوُسف ـ لاپەڕی ٢٣٥»

یوُسف: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

٣ **وێرا:** دەگەڵ، پێڕا، وەل [ف] همراه با

٣ **چیرۆک:** دەنگ و باسی ڕابردوُ، حیکایەت، حەقایەت [ف] داستان

٤ **چەمین:** ١ ـ داهاتنەوە، لار بوُنەوە ٢ ـ شیاکە، ڕیخ [ف] ١ خمیدن ٢ ـ سرگین

٥ **گەڕ:** فێڵ، گزی، تەشقەڵە و شڵتاغ [ف] حیله

١٣ **کوڵ:** خەفەت [ف] اندوه

١٣ **سەندن:** ئەستاندن، ساندن (مەبەس کڕی) [ف] ستاندن (منظور خرید)

١٩ **دۆڵچە:** سەتڵی چەرمین [ف] دولچه

٢١ **زارۆ:** ١ ـ فرزەند ٢ ـ مناڵی چکۆڵە [ف] ١ ـ اولاد ٢ ـ کودک

٢١ **بەم ئاوایە:** بەم جۆرە [ف] اینچنین

٢١ **زاڵ:** سەرکەوتوُ بە سەر مەبەستدا یان بە سەر دوژمندا [ف] چیره

٢٢ **سەلیقە:** ئاوەز، فام، عەقڵ [ف] عقل

٢٤ **ئاوقا:** تێکەوگلان، یەکترگرتن بە دەست، گەیشتنە یەکتر بە دەست و تێکەڵ بوُن [ف] گلاویز شدن

٢٥ **کێبەرکێ:** ملە، ڕکبەڕکە لە بازی یان لە کارێکدا (مەبەس ڕپسان داپسان) [ف] مسابقه

٢٦ **پرسف:** جواو، پەرسف [ف] جواب

۳۰ **قاو:** خەبەرێ کە دەناو حەشامەتدا بڵاو بۆتەوە، ئیشاعە [ف] شایعە

۳۱ **نامەخوا:** ۱ ـ وشەی سەیر مان ۲ ـ وشەیە کە بۆ خۆشەویستی (دەڵێن کە لە چاو نەچێ) [ف] کلمەی تعجب ۲ ـ کلمەای برای محفوظ ماندن از بلا، (ماشاالله)

۳۱ **حەپەسان:** واق ورمان، گێژ و مەنگ بوُن، سەرسام مان، لە جێ وشک بوُن، مات بوُن، عەبەسان [ف] مبهوت شدن، گیج و متحیّر شدن

۳٦ **خێرەوەمەند:** چاکەکار، بەخشندە لە رێی خودا [ف] نیکوکار

۳۸ **کەفتگ:** بەرەوە بوُگ بۆ سەرزەمین [ف] افتادە

۳۸ **کەفتگ:** بە گوێ کردن [ف] پیروی کردن

٤۱ **چینە:** ۱ ـ ریزێک لە دیواری بە قوڕ ۲ ـ دانە مریشک [ف] ۱ ـ دیوارگلی ۲ ـ چینە

٤۵ **دێر:** ۱ ـ درەنگ ۲ ـ لەمێژینە ۳ ـ جێگەی ڕەبەنی خاچپەرست [ف] ۱ ـ درنگ ۲ ـ گذشتۀ دور ۳ ـ دیر راهبان

٤۵ **ژوان:** پێک گەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] بە هم رسیدن در جای از قبل تعیین شدە

٤۵ **دێر و ژوان:** بەکاوەخۆ (مەبەس دوای چەند ساڵان)

٤۹ **گوشین:** کوُشین، ڕێک کوشین، گوشیان (مەبەست تێر و تەسەلی) [ف] فشردن

۵۱ **دەستەمۆ:** ۱ ـ ڕام، حەیوانێ کە ڕامی دەستی خاوەنی بێ و زوُ بگیرێ ۲ ـ کارەکەر [ف] ۱ ـ رام، اهلی ۲ ـ کارگر

۵۳ **پاکانە:** تۆمەت لا بردن (پاکانەی خۆم کرد، پاکانەی تۆم کرد) [ف] تبرئە

۵٦ **خۆش‌نشین:** قەرە، ئەو ڕەعیەتەی لە دێ زەمینی نیە و دەتوانێ بارکا و بڕوا و لە هەر مەڵبەند و ناوچەیێ پێی خۆش بێ بژی [ف] خوش‌نشین

۵۹ **خانەخۆ:** خاوەنی ماڵی بە میوان [ف] میزبان

۵۹ **پێوانە:** ئامرازی پێوان، قاپی بەراورد کردن، کیلە، کیل، کەیل (مەبەس بژیوی پێداویست) [ف] پیمانەی غلّە (منظور خواروبار)

٦۷ **قەزا:** ۱ ـ حوکمی خودا ۲ ـ بەڵا، بەسەرهاتی ناخۆش ۳ ـ قەرەبوُی شتی فەوتاو [ف] ۱ ـ حکم خداوندی ۲ ـ بلا، مصیبت ۳ ـ جبران مافات

قەرەبۆ: بژاردنەوەی زەرەر [ف] تلافی، جبران خسارت، تاوان

۷۰ **جاڕچی:** ڕاگەیەن، قاوکەر بۆ دەنگ و باسێک [ف] جارچی، مُنادی

۷۱ **جاڕ:** ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز (جاڕیان کێشا) [ف] اعلام عمومی

۷۵ **هەر بۆخۆی سزای خۆیەتی:** [ف] خودش بنده و گروگان بە سزای آنچه کرده دچار می‌شود

۷۶ **گلدانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگه داشتن

۷۸ **زورهان:** لە کارکەفتگ، پیر، بە تەمەن [ف] از کار افتاده و پیر

۸۰ **بڕیار:** شەرت، پەیمان، قەرار (مەبەس حوکمی خودایە) [ف] شرط و قرار

۸۳ **هەوا:** مەبەس ئیشتیا و تاسە و ئارەزوُیە [ف] منظور اشتیاق و آرزو، هوای نفس

۸۶ **دڵمەند:** دڵمەن، دڵئێشاو [ف] رنجیده خاطر

۸۸ **کەلەلا:** ۱ ـ پەرێشان حال ۲ ـ زۆر نەخۆش ۳ ـ شەکەت ٤ ـ ڕەق و کز [ف] ۱ ـ پریشان‌حال ۲ ـ بدحال ۳ ـ خسته ٤ ـ لاغر و مردنی

۹٤ **پاتەران:** وڕاوە [ف] هذیان گفتن در خواب

۹٦ **وات:** گوتن [ف] گفتن

۹٦ **نەواتم:** نەمگوت [ف] نگفتم

۹۹ **نک:** لا، جەم، کن [ف] نزد

۱۰۰ **وەدی‌هاتن:** ڕوُدان [ف] به وقوع پیوستن

۱۰۰ **سارا:** چۆل و بیابان [ف] صحرا

۱۰۰ **دڵاوا:** ۱ ـ سەخاوەت ۲ ـ بەخشندە [ف] ۱ ـ سخی ۲ ـ بخشنده

۱۰۱ **وەدی‌هێن:** دروستکەر، خوڵقێنەر [ف] آفریننده

۱۰۷ **جەزرەبە:** ئازار، عەزیەت [ف] آزار

۱۰۷ **داپۆشەر:** کەسێ کە دادەپۆشێ [ف] پوشنده

۱۰۷ **جەزرەبەی داپۆشەر:** (مەبەس ئازار و عەزیەتی نهێنی کە لە لای خوا لە پڕ و نەکاو تووُشی خوڵقێنەراو دێ)

۱۱۱ **واتە:** قسە، گوتە، بێژ، بێژاو [ف] سخن

١١١ **شی:** ١ ـ شەرح لە شتی گران ٢ ـ جودایی [ف] ١ ـ تفسیر ٢ ـ جودایی

«سوڕەی ڕەعد ـ لاپەڕی ٢٤٩»

ڕەعد: شریخەی هەور، هەوری بە گوڕڕە [ف] رعد، تُندر

٢ **هستون:** ئەستون، کۆڵەکە، دار یا بەردی درێژکە وەبەر بانی دەدەن [ف] ستون

٤ **لف:** ١ ـ وەک، چون، وێنەی ٢ ـ پێچ، پێچدان ٣ ـ ئاواڵ دوانە [ف] ١ ـ مانند ٢ ـ پیچ، پیچش ٣ ـ همزاد، دوقلو

٦ **هەڵپە و لەز:** زوُیەکی زوُ [ف] بە فوریت

١٠ **هەڵبڕاندن:** ١ ـ بڵندکردن ٢ ـ بڕین بە تیغ ٣ ـ کەوتنە شوێن بە غار [ف] ١ ـ بلندکردن ٢ ـ بریدن با تیغ ٣ ـ در تعقیب دودیدن

١١ **پەیجۆر:** ١ ـ شوێن گێڕ ٢ ـ تۆژەرەوە و کۆڵەرەوە [ف] ١ ـ پیگیر ٢ ـ پژوهشگر

١٢ **تەماداری:** هومێدەواری [ف] امیدواری

١٢ **داوەستاندن:** (دەبێ ڕاگیرانی پڕ لە ئاو و یا کێم و زوُخاو بێ)

١٢ **داوەستان:** ڕاگیران دوای پڕ بوُن [ف] متوقف کردن بعد از پر شدن

١٢ **وەستان:** ١ ـ ڕاگیران، پێش گرتن ٢ ـ ماندوُ بوُن [ف] ١ ـ ایستادن و متوقف کردن ٢ ـ خسته شدن

١٢ **هەوری پڕ دادەوەستێنێ:** (مەبەس هەوری پڕ لە ئاو لە ئەزمێن ڕاگیر دەکا) و یا (هەوری پڕ ئاو لە عاسمان لە جوُڵە و بزوُتن دەخا و ڕاگیری دەکا و ڕادەگرێ) (ئەستێرەکە پڕ لە ئاو داوەستاوە، گۆڵەکە پڕ لە ئاو داوەستاوە، قامکم پڕ لە کێم داوەستاوە، پڕ بوُە لە جوُڵە و بزوُتن کەوتوُە)

١٥ **خوا نەخوایی:** ١ ـ بڵێی یا نەڵێی ٢ ـ بتهەوێ یا نەتهەوێ ٣ ـ پێت خۆش بێ یا پێت ناخۆش بێ ٤ ـ چاک بێ یا خەراپ [ف] ١ ـ بگویی یا نگویی ٢ ـ بخواهی یا نخواهی ٣ ـ خوشت بیاید یا نیاید ٤ ـ خوب باشد یا بد

۱٦ **نەقاندن:** هەڵبژارتن [ف] انتخاب کردن، برگزیدن

۱۷ **بارستایی:** بارست، ئەستوری و بڵندی (مەبەس پڕ بە دۆڵ و دەرە و شێو ئاو دێ) [ف] حجم

۱۷ **دەمانن:** دەماندن، مۆشەدەمە وەکار خستن [ف] دمیدن با دمۀ آهنگری

۱۷ **کەرستە:** ۱ ـ ئەسباباتێ کە شتێکی لێ دروست بێ ۲ ـ ئامرازی شت دروست کردن [ف] ۱ ـ مواد اوّلیه ۲ ـ ابزار

۱۹ **کوت:** کۆڵ، کۆڵ لە لاق یان لە دەست [ف] قطع انگشت در دست یا پا

۱۹ **کوێرە:** بێچاوە، هیچ نابینێ [ف] بی‌چشم است، هیچ نمی‌بیند (فلان کور)

۱۹ **کوت و کوێرە:** (مەبەس بێ ئاوەز و نەفامە) [ف] بدون عقل و فهم است

۲۱ **قوت:** ۱ ـ بڕان ۲ ـ کورت [ف] ۱ ـ قطع ۲ ـ کوتاه

۲۲ **خۆیان گرت:** خۆ ڕاگریان کردە پیشەی خۆیان [ف] صبور و بردبار شدند

۲٤ **سای:** سا، سێبەر، سێوەر [ف] سایه

۲۵ **هەودا:** ۱ ـ داو، تا ۲ ـ تاڵ (مەبەس بەڵێن و پەیمان و شەرت و وەفا دەگەڵ خودای‌دا) [ف] تار نخ و موی ۲ ـ تار

۳۳ **خەملاو:** ۱ ـ ڕازاوە، جوان کراو ۲ ـ براورد کراو [ف] ۱ ـ آراسته ۲ ـ برآورد شده

۳۵ **خودێ ترس:** لە خودا ترس [ف] کسی که از خدا خوف و ترس داشته باشد

٤۱ **دین:** ۱ ـ دێین ۲ ـ چاو پێ کەوتن، دیتن [ف] ۱ ـ می‌آییم ۲ ـ دیدن

«سوڕەی ئیبراهیم ـ لاپەڕی ۲۵۵»

ئیبراهیم: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

۱۰ **داهێنان:** ۱ ـ لە نوێ هێنان ۲ ـ ڕام کردن [ف] ۱ ـ اختراع ۲ ـ رام کردن

۱۰ **گەرەگ بۆن:** ویستن، خواستن (گەرە کتانە: مەبەس حەز دەکەن، دەتانەوێ) [ف] خواستن

۱۳ **گەرەک:** پێویستە، ئەبێ، ئەشێ [ف] لازم است

۱۷ **قێز:** بێز، دڵ تێکچوُن لە دیتنی شتێ [ف] دل به هم آمدن از دیدن چیزی

۱۸ **بوُڵ:** مشکی، خۆڵەمێش، خۆلی [ف] خاکستر

۱۸ **بۆڵە:** ۱ ـ مشکی، خۆڵەمێش، خۆلی ۲ ـ ورتە و پرتەی توُڕەیی [ف] ۱ ـ خاکستر ۲ ـ غرولند کردن

۱۸ **ڕەشە با:** بای توندی ڕۆژاوا [ف] باد دبور

۲۸ **هەتەر:** ۱ ـ خەتەر ۲ ـ سەر و بەر کردنی تیر ۳ ـ مەودا حوکمی چاو [ف] ۱ ـ هلاک ۲ ـ خطا رفتن تیر ۳ ـ بُرد دید

۲۸ **ڕەتان:** ۱ ـ ڕاکردن لە ترسان ۲ ـ هەڵاتن [ف] ۱ ـ فرار ۲ ـ دویدن

۲۸ **ڕەتاندن:** ناچار و مەجبوُر بە ڕاکردن و هەڵاتن کردن [ف] وادار به دویدن کردن

۲۹ **بنکە:** بنە، مەکۆگە، موکۆ بنکەی پێشمەرگە لە چیای قەندیلە [ف] مقر

۳۲ **پێ:** ۱ ـ دەستوُر و ڕێ و شوێن (بەو پێیە ناوێ بچن) ۲ ـ لاق، پا، قاچ ۳ ـ بەو (وای پێ بڵێ) [ف] ۱ ـ رسم و عادت ۲ ـ پا ۳ ـ به او

۳۲ **بە پێی:** بەو داب و دەستوُرەی، بەو نەریت و خدەی [ف] با این روش و دستور

۳۷ **جێ:** شوێن و جێگە

۳۷ **جێ کردەوە:** شوێن و جێگایە کم بۆ هەڵبژارد و لە وێم دامەزراند [ف] مسکن دادم

٤۳ **لەز:** پەلە، عەجەلە [ف] عجله

٤۳ **لە ترسانا بە لەز دەچن:** لە ترسان هەر دەڵێی هەڵدێن [ف] گویی از ترس در شتابند

٤٤ **هەتا بە دەنگتەوە بین:** (بە قسەت بکەین) [ف] دعوت تو را اجابت کنیم

۵۰ **قەتران:** دەرمانێکی ڕەشە و لە کوڵاندنی داری سنەوبەر دێتە دەست [ف] مادەای دارای رنگ سیاه که از جوشاندن تکه‌های درخت صنوبر به دست می‌آید

۵۲ **جاڕ:** ڕاگەیاندن بە دەنگی بەرز [ف] اعلام عمومی

«سوورەی حیجر ـ لاپەڕی ٢٦٢»

حیجر: جێگایەکە بەینی مەدینە و شام [ف] مکانی بین مدینە و شام

٣ **خایاندن:** پێ چوونی وەخت [ف] صرف وقت کردن

٤ **توونا:** فەوتاو، نەماو، لەبەین چوو، تەفر و توونا [ف] نابود

٤ **تەفر:** فەوتاو، نەماو، پێش توونا دەکەوێ [ف] همراه «توونا» آید و معنی نابود دهد

٤ **دیاردە:** ١ ـ دابی تازە پەیا بووگ ٢ ـ دیار، بەرچاو (مەگەر دەپێشدا لە لەوحی مەحفوز بەڵێنی لەسەر درابێ [ف] ١ ـ پدیدە ٢ ـ آشکار

٦ **ئەوشی:** ١ ـ دەڵێی، دەبێژی، دەئاخێفی ٢ ـ ئیدیعات هەیە، داوات هەیە [ف] ١ ـ می‌گویی ٢ ـ ادعا داری

٦ **لیوە:** ١ ـ لێوە، دین، شێت ٢ ـ فێدار [ف] ١ ـ دیوانە ٢ ـ صرعی

١٦ **برج:** ١ ـ مزڵگەی ڕۆژ لە عاسمان ٢ ـ مانگی سال ٣ ـ قۆنگرەی قوتی قەڵا [ف] ١ و ٢ و ٣ بُرج

١٦ **هەڵنان:** ١ ـ دەبەر چاو گرتن ٢ ـ هەڵدان، پێدا هەڵدان، پەسن دان [ف] ١ ـ در نظر گرفتن ٢ ـ مدح کردن

١٧ **ترۆ:** ١ ـ دەرکراو بە سووکایەتی ٢ ـ بێئابڕوو ٣ ـ نالەبار و دژ [ف] ١ ـ رانده شده با اهانت ٢ ـ رُسوا ٣ ـ شخص ناباب و اخمو

٢٠ **مایە:** سەبەب، باعیس، هۆ [ف] موجب، باعث

٢٠ **بوونەوەر:** گیاندار [ف] جانور، ذیروح

٢٢ **هەوا:** ١ ـ عاسمان ٢ ـ بڵندایی لە زەوین برزتر ٣ ـ با [ف] ١ ـ آسمان ٢ ـ جوّ زمین ٣ ـ باد

٢٣ **میراتبەر:** کەلەپورگر: میراتگر [ف] وارث

٢٧ **لەمەوبەر:** لەمەبەر [ف] قبلاً

٢٧ **لەمەبەر:** بەر ژنووکە، بەر لە ئێستا، پێش ئێستا [ف] قبل از این

٢٧ **ژنۆ:** لە نوێ، لە سەرڕا [ف] از نو

٣٥ **نفره:** ١ ـ نفر، تۆک ٢ ـ دەرکراو بە سوُکی لە ناوکۆمەڵ [ف] ١ ـ دعای بد ٢ ـ رانده شده از جامعه

٤٤ **پاژ:** بەش، جزء (مەبەس دەسته و کۆمەڵێ) [ف] قسمت

٤٧ **بان:** ١ ـ لای سەروُ ٢ ـ سەربانی خانوُ ٣ ـ بانگی نوێژ ٤ ـ ببن [ف] ١ ـ طرف بالا ٢ ـ بام ٣ ـ اذان ٤ ـ باشید

٥١ **خواس:** ١ ـ لە دوای باس بە مانای خەبەر ٢ ـ پای بێ پێڵاو ٣ ـ ویست [ف] ١ ـ بعد از «باس» به معنایٔ خبر ٢ ـ پای برهنه ٣ ـ خواست

٧٢ **دە بە گیانی خۆت سوێندە کە:** دێرەدا خودا بە گیانی حەزرەتی محەممەد سوێندێ دەخوا

٧٣ **گزینگ:** گزنگ، سەرەتای تاوی بەیانی [ف] اوّلین تابش آفتاب

٧٦ **رێکی:** ١ ـ تەختایی ٢ ـ دۆستایەتی ٣ ـ بەرانبەری [ف] ١ ـ هموارى ٢ ـ دوستی ٣ ـ برابری

٩٠ **هەناردن:** ناردن، ڕەوانە کردن (مەبەس عازاب و ڕەنج و دەردە) [ف] روانه کردن

«سوُڕەی نەحل ـ لاپەڕی ٢٦٧»

نەحل: مێشەنگوین، هەنگ [ف] زنبور عسل

٢ **گەف:** ترساندن بە قسە، گف، گف، هەڕەشە [ف] تهدید

٥ **وڵسات:** وڵس، ئاژەڵ، دەوڵەت، ماڵات [ف] دام، حیوان اهلی

١٥ **ڕێباز:** ڕێگەی هاتوچۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٢٦ **ڕما:** تێک تەپی، ڕوُخا (دیوارە کە ڕما) [ف] فرو ریختن دیوار یا کوه

٢٩ **هەموار:** ڕێک وپێک کەوتوُ (ئەم چوارچێوە دە گەڵ ڕەسمە کە هەموارە) [ف] مناسب، باب

٤٣ **ئیلان و بیلان:** پێدا گری و سوُر بوُن (لە ماڵدا غەزریوە و ئیلان و بیلان دەرنا کەوێ) [ف] حرف اصرار و پافشاری

٤٥ **ئارخەیان:** خاترجەم، بێخەم، بێترس و دوودڵی [ف] مطمئن

٤٦ **دەرباز:** ١ ـ رزگار، خەلاس، نەجات، قوتار ٢ ـ رابردن [ف] ١ رستگار، رها ٢ ـ گذشت، گذر

٤٨ **سێوەر:** سا، سایە، سێبەر [ف] سایە

٤٩ **بزاو:** بزاف، جووڵە، حەرەکەت [ف] حرکت

٥٣ **لاڵانەوە:** پارانەوە، لاڵان [ف] لابە کردن

٥٩ **مەینەت:** ١ ـ دەرد و ئازار ٢ ـ خەم و خەفەت [ف] ١ ـ درد و رنج ٢ ـ غم

٥٩ **تەرە:** ١ ـ بریتی لە ئاوارە ٢ ـ لە لانە تۆراوی بە یەکجاری ٣ ـ ئەو قوڵکەی توتن یان میوەی تێدەکەن و بەگیا دای دەپۆشن [ف] ١ ـ کنایە از آوارە ٢ ـ از خانە رمیدن

٥٩ **ناخ:** ١ ـ ژوورەوەی هەر شتێ، ناوەڕۆک ٢ ـ جێگە، لان [ف] ١ ـ درون هر چیزی، ناف، عمق ٢ ـ جای

٥٩ **ئاخ:** ١ ـ خاک، خۆڵ ٢ ـ هاوار لە بەر دەرد و ئازار ٣ ـ خۆزیا [ف] ١ ـ خاک ٢ ـ حرف درد، آخ ٣ ـ کاشکی

٦٢ **دەدرێنە بەر:** مەبەست وەژێر ئاور دەکەون، دەخسترێتە ژێر ئاگر

٦٤ **ئەڕا:** ١ ـ بۆچی، چما، لەبەر چی ٢ ـ بۆ، لەبەر (مانای ئەو ئایەتەی لە زانایان بپرسن) [ف] ١ ـ چرا ٢ ـ برای

٦٤ **وێڕا:** دەگەڵ، پێڕا، وەل [ف] همراه با

٦٤ **بەرۆ:** ئەبا، ئەیبا، ئەیوا [ف] می‌برد

٦٤ **ئەڕای تۆ هەناردە بەرۆ:**

٦٦ **سک:** ١ ـ زگ، ورگ و ناو ٢ ـ پێزە، تۆل ٣ ـ ناحەز، ناشیرن [ف] ١ ـ شکم ٢ ـ جنین ٣ ـ زشت

٦٩ **بژیو:** مایەی ژیان، هەرچی پیاوی پێ دەژی [ف] قوت، مایە زندگی

٦٩ **تراو:** شل، بەرانبەری خەست [ف] آبکی

٧٩ **پەلەوەر:** پەلەور، باڵدار، فڕندە، باڵندە، مەل، تەیر [ف] پرندە

٨١ **پەسیو:** سوُچ، قوژبن، کەلێن [ف] گوشه

٨٢ **وەرچەرخان:** سوڕانەوە، بەرەودوا ڕوُکردن، زڤران [ف] ورچرخیدن

٨٥ **وچان:** ١ ـ مۆڵەت ٢ ـ پشوُ دان، ئیسراحەت [ف] ١ ـ مهلت ٢ ـ استراحت

٨٧ **فیڕۆ:** بە هیچێ چوُ، خۆڕایی لە دەس چوُ [ف] هَدَر

٨٨ **لەبان:** بالآتر، بەرەژوُرتر [ف] بالای، بَر

٩١ **لێبڕان:** ١ ـ بڕیار دان، قەرار دان ٢ ـ کەم هێنان، کورت هێنان [ف] ١ ـ تصمیم گرفتن ٢ ـ کوتاه آوردن

٩١ **ڕیس:** خوری و لۆکەی بە تەشی و خەرەک بادراو [ف] ریسیده، رشته

٩٢ **کرژ:** ١ ـ بەنی توند بادراو ٢ ـ قرچاو ٣ ـ موی لێکهاڵاوی سەر، قرژ [ف] ١ ـ رشتهٔ خوب تابیده ٢ ـ چروکیده ٣ ـ موی فرفری شده

٩١ **کرژی:** ١ ـ چۆنیەتی کرژ ٢ ـ بەڵەکی، بەڵەک بوُنی پێست [ف] ١ ـ کیفیت (کرژ) ٢ ـ بَرَص

١٠٢ **گیانە پیرۆزەکە:** (دەبێ مەبەس جوبرائیل بێ) [ف] روح‌القدس

١٠٨ **سۆ:** نوُر، ڕوُناکی [ف] روشنایی

١٠٨ **کپ:** ١ ـ توُند پێکەوەنان کە درزی تێدا نەمێنێ ٢ ـ گوێ کە نەبیسێ (گوێم کپ و کەڕە) [ف] ١ ـ کیپ ٢ ـ کری گوش

١١٢ **وەی:** ئازار (پیاگێ بێ وەی و ئارامە) [ف] آزار

١١٤ **زەڵاڵ:** ١ ـ زوڵاڵ، ڕوُنی و سافی بۆ ئاو ٢ ـ ڕەوانی بۆ دەنگ و ئاواز [ف] ١ ـ زلال، روشنی آب ٢ ـ صافی صدا

١٢٠ **چوُ:** ڕابرد، ڕۆیشت [ف] رفت

١٢٠ **چوُگ:** ڕۆیشتوُ (بەرەو هەق ڕۆیشتوُ) [ف] رفته (رو به حق رفته)

«سوڕەی ئیسراء ـ لاپەڕی ۲۸۲»

ئیسراء: شەو ڕۆیی، شەو ڕەوی [ف] رفتن در شب

۵ **ئاژن:** ۱ ـ زۆر تێ چەقاندن، بە دەوری یەکا تێوە کردن (هەمۆگیانیان دەرزی ئاژن کرد) ۲ ـ کۆڵینەوەی ددان بۆ خاوێن کردنەوە لە گۆشت و شتی وا [ف] ۱ ـ خلانیدن ۲ ـ دندان خلال کردن

۵ **ئاژنین:** ۱ ـ داخستن ۲ ـ کۆڵینەوە و تێوە کردنی نۆک تیژ بە شتێکدا [ف] ۱ ـ بستن ۲ ـ خلانیدن

٦ **هەژمار:** ژمارە، ژمار [ف] شمارە

۷ **تەفر:** فەوتاو، نەماو، پێش تونا دەکەوێ (یاخۆ زاڵم تەفر و تونا بێ) [ف] نابود

۱۱ **لەز:** پەلە، عەجەلە [ف] عجلە

۱٤ **حەسێوگەر:** ۱ ـ حیسابگەر، حەساوگەر ۲ ـ ئەستێرەناس [ف] ۱ ـ حسابگر ۲ ـ منجّم

۱٦ **هاڕین:** ورد کردن وەک ئارد [ف] آرد کردن

۲۲ **تەشەر:** تانە، قسەی بە تێکوڵ [ف] تَشَر

۲۳ **تێ خوڕین:** لێ گوڕاندن، بە قەو دواندن [ف] نهیب زدن

۲۸ **نەرم و نیان:** ۱ ـ قسەی دوور لە توڕەیی ۲ ـ بنیادەمی بە سەبر و حەوسەلە [ف] ۱ ـ سخن ملایم ۲ ـ آدم با حوصلە

۲۹ **سەرکۆنە:** سەرزەنشت، سەردەنشت، سەرکۆ [ف] سرزنشت

۲۹ **عەزرەت:** ئاوات، تاسە، ئارەزوی زۆر [ف] حسرت و اشتیاق

۳۳ **ئاریکار:** کۆمەک، یاریدە، هاریکار [ف] کمک، یاری‌دهندە

۳۳ **ئاریکار:** یاریدە دەر، هاریکار، کەسێ کۆمەک بە کەسێ دەکا [ف] یاری‌دهندە

۳۵ **تەکوز:** ڕێک و پێک و لەبار و بێ کەمایەسی [ف] دارای نظم و ترتیب

۳۹ **ڕاونان:** شوێن کەوتن بۆ گرتن، دانە دو، دانە پەی [ف] دنبال کردن، تعقیب

٤۱ **ڕەوین:** ۱ ـ هەڵاتن لە ترسان ۲ ـ نەمانی خەو [ف] ۱ ـ رمیدن ۲ ـ خواب از سر پریدن

٤١ **ڕەوینەوە:** ١ ـ هەڵاتن، ڕەوین ٢ ـ کرانەوەی پزۆ [ف] ١ ـ رمیدن ٢ ـ وا شدن بند نیفه

٤٢ **پەیجۆر:** ١ ـ شوێنگێر ٢ ـ تۆژەرەوە و کۆڵەرەوە [ف] ١ ـ پیگیر ٢ ـ پژوهشگر

٤٧ **مێر:** ١ ـ پیاو ٢ ـ ئازا لە شەڕ ٣ ـ دڵاوا و مەرد ٤ ـ پیر، بە تەمەن ٥ ـ خۆشەویستی [ف] ١ ـ مرد ٢ ـ شجاع ٣ ـ نیکوکار ٤ ـ پیر، سالخورده ٥ ـ مهر، محبّت

٥٠ **کوچک:** بەرد [ف] سنگ

٥١ **چێ بوێک:** دروستکراوێک، سازکراوێک [ف] چیزی که ساخته و آماده و مهیّا شده باشد

٥٢ **وەگەڕان:** ١ ـ گێڕانەوەی قسە ٢ ـ گەڕانەوە [ف] ١ ـ بازگو کردن ٢ ـ بازگشتن

٥٤ **بریکار:** وەکیڵ، نایب [ف] وکیل

٥٧ **هۆدا:** ١ ـ ئۆدا، دایک ٢ ـ بانگ لە دایک کردن [ف] ١ ـ مادر ٢ ـ کلمەی خطاب به مادر

٥٧ **هێژایە:** ١ ـ ئەوەندە دێنێ ٢ ـ زۆر بەنرخە ٣ ـ شیاوی ئەوەی هەیە [ف] ١ ـ میارزد ٢ ـ ارزشمند است ٣ ـ شایستگی دارد

٦٣ **سا:** ١ ـ کەوابوو ٢ ـ ئیتر [ف] که این طور

٦٧ **بەژ:** ١ ـ وشکانی ٢ ـ بەر [ف] ١ ـ خشکی ٢ ـ بَرّ، مقابل دریا

٦٨ **باهۆز:** ١ ـ گردەلوول ٢ ـ گێژەڵووکە [ف] گِردباد

٧١ **گاسی:** ١ ـ گازی ٢ ـ بانق ٣ ـ بانگ [ف] صدا

٧١ **قەی:** ١ ـ قەد ٢ ـ ئەندازە [ف] ١ ـ قامت ٢ ـ اندازه

٧١ **بەقەی:** بەقەد، بە ئەندازەی [ف] به اندازهٔ

٧١ **زراف:** ١ ـ باریک، بەرانبەری ئەستوور [ف] باریک، مقابل کلفت

٧١ **زراو:** ١ ـ زارە، کیسەی زەرداو ٢ ـ زافر، وێران (مەبەس زرافە کە بە مانای باریکە) [ف] ١ ـ زهره ٢ ـ شجاعت

٧٨ **هەڕمە:** ١ ـ ڕەپایی، برەو ٢ ـ ڕەپایی خەڵک و کۆمەڵ [ف] ١ ـ رواج ٢ ـ انبوهی مردم

٧٨ **هەڕەمە:** ١ ـ برەو، پەرە، ڕەواج، ڕەونەق ٢ ـ جەنگە، هەڕەت ٣ ـ گوترە [ف] ١ ـ رواج ٢ ـ موسم، عنفوان ٣ ـ درهم، بدون محاسبه

٩١ **فڕکە:** ١ ـ باز بردنی زۆر بڵند ٢ ـ دەرپەڕین و ڕۆیشتنی توند و تیژ ٣ ـ فەرمانی خـواردنـەوە [ف] ١ ـ پرش بلند ٢ ـ در رفتن با شتاب تمام ٣ ـ فرمان نوشیدن، بنوش

٩٢ **پاژ پاژ:** بەش بەش، پارچە پارچە، لەت لەت [ف] جزء بە جزء

٩٧ **کڵ:** بڵێسەی ئاگر ٢ ـ جێگەی سواڵەت تێدا سوُر کردنەوە ٣ ـ سورمە، کل [ف] ١ ـ شعلۀ آتش ٢ ـ داش، کورۀ سفال پزی ٣ ـ سرمە

٩٧ **نێڵ دان:** ساز دانی گڕی زۆر بە تەوژم [ف] برافروختن آتش بسیار شعلەور

١٠٠ **هێمان:** هێشتان [ف] هنوز

«سوُڕەی کەهف ـ لاپەڕی ٢٩٣»

کەهف: ئەشکەوت، ڕەهۆڵی زل لە شاخدا، ئەشکەفت [ف] غار

٢ **نواندن:** ١ ـ شاندان، ڕانان ٢ ـ دەخەوکردن [ف] ١ ـ نمایاندن ٢ ـ خوابانیدن

٩ **ڕەقیم:** کەتیبە، نوُسراوی زۆر قەدیم لە بەرد [ف] کتیبە، لوحە

٩ **سەمەرە:** سەمەر، سەرسوُڕێن، عەجایب (شتێکی سەیر و سەمەرەیە) [ف] شگفت

١٦ **هەڵبڕان:** ١ ـ جویێ بوُنەوە (کاکم لە ئێمە هەڵبڕا) ٢ ـ بڕان بە تیغ [ف] ١ ـ جدا شدن ـ ٢ ـ بریدن با تیغ

١٦ **ڕەخسان:** بەدیهاتن و پەیدا بوُن لە خۆوە (کاریان بۆ جوُر بێ) [ف] بە وجود آمدن

١٧ **ئالی:** سەمت، لا، ڕەخ [ف] سو، طرف، سمت

١٩ **زیت:** ١ ـ زرینگ، وریا، وشیار ٢ ـ چاو لەسەر هەست [ف] ١ ـ زرنگ، باهوش ٢ ـ تیزچشم

٢٢ **سپڵۆت:** سپڵۆ ٢ ـ پیس وگڵاو [ف] ١ ـ سگ ٢ ـ نجس

٢٢ **سپڵۆ:** چوارپێ، سە، سەگ، گەماڵ، بەشدار، کوُچک [ف] سگ

٢٣ **سۆزی:** سبحە، ڕۆژی دوایی، سبەی [ف] فردا

۲۸ **ڕەدا:** قایل بوُن، ڕازی بوُن [ف] رضایت

۲۸ **هەڵبواردن:** بواردن، خۆ لێ لادان، هەڵ بگاردن [ف]گذشتن از، مورد توجه قرار ندادن

۲۸ **گوێ لە مست:** گوێ ڕایەڵ، گوێ لە مشت [ف] فرمانبر

۲۹ **کۆن:** ڕەشماڵ، چادر [ف] چادر

۲۹ **کوێن:** پارچەی ڕەشماڵ [ف] پارچەی سیاه چادر

۳٦ **ڕا:** بڵند [ف] بلند

۳٦ **ڕا بە:** بڵند بە، هەستە [ف] بلند شو

۳٦ **ڕا بوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن [ف] برخاستن (گمان ندارم قیامت برپا شود)

٤۵ **پژگان:** پرژان، بڵاو بوُنی ورد و شل، بڵاو کردنی ورد، پژان [ف] پاشیدن مایع و جامد ریز، پخش و پلا کردن

٤٦ **پێتر:** زۆرتر، پتر [ف] بیشتر

۵۰ **یار:** هەواڵ، ئاواڵ، ڕەفیق [ف] یار

۵۰ **یاربەیار:** هەواڵ بە هەواڵ ،ئاواڵ بە ئاواڵ، ڕەفیق بە ڕەفیق (مەبەس ئەویە کە بە جێی خوا، شەیتان و تۆرەمەی بە دۆستی خۆ هەڵبژێرن و بە مانای گۆڕینەوەش دەبێت یانی شت بە شت دان) [ف] معاوضه، مبادلهٔ رفیق به رفیق

۵۳ **دەرەتان:** ۱ ـ ڕێی هەڵاتن ۲ ـ چارە [ف] ۱ ـ راه فرار و گریز ۲ ـ چاره

۵٤ **گێرە:** ۱ ـ چەقە کردن و چەنە لێ دانی زۆر ۲ ـ شڵتاغ و تەشقەڵە، گەڕ [ف] ۱ ـ روده درازی، وراجی ۲ ـ شلتاق

۵٤ **گێرە کردن:** ۱ ـ بریتی لە هاتوچۆ بە سەر قوڕدا کردن ۲ ـ بە سم کوتانی دەخڵ و گیا [ف] ۱ ـ رفت‌وآمد روی گل ۲ ـ با سم چهارپایان کوبیدن گیاه و گندم و جو درو شده

٦۰ **لاو:** جحێڵ، خۆرت [ف] بُرنا، جوان (مەبەس یوشەع، یوشع)

٦۰ **لێبڕان:** ۱ ـ بڕیار دان، قەرار دان ۲ ـ کورت هێنان، کەم هێنان [ف] ۱ ـ تصمیم گرفتن ۲ ـ کوتاه آمدن

٦١ **ماساو:** ماسی [ف] ماهی

٦٢ **دەرباز:** ١ ـ ڕا بردن ٢ ـ ڕزگار، نەجات، خەڵاس، قوتار [ف] ١ ـ گذشت، گذر ٢ ـ رستگار، رها

٦٣ **ئەمیش:** ئەویچ، ئەویش [ف] او نیز

٦٥ **عەبدێک:** بەندەیەک (مەبەس حەزرەتی خدر) [ف] عبدی

٦٨ **نەمازە:** نەخوازە، ناوازە، بە تایبەتی، نەخازا [ف] بە ویژه

٦٨ **دەربردن:** هەڵ کردن، خۆگری لە بەر ئەرک و کار [ف] تحمّل کردن

٧٤ **زایە:** بریتی لە مردوُ (پیاوێکی لە دەست زایە بوُ) [ف] ضایع، تلف

٧٩ **زەوت:** ١ ـ داگیرکردن، زەبت، زەفت ٢ ـ ئارام [ف] ١ ـ غضب ٢ ـ آرام

٨٤ **هۆ:** سەبەب، سۆنگە [ف] انگیزه، سبب

٨٤ **سۆنگە:** لەبەر، بە هۆی، هۆ [ف] سبب، بە وسیله، بە سبب

٨٤ **ڕەخسان:** بەدی هاتن لە خۆوە [ف] بە وجود آمدن

٨٤ **گش هۆیە کیشمان بۆ ڕەخساند:** [ف] همهٔ انگیزەها را برایش ممکن گردانیدیم

٩٤ **بەربەست:** ١ ـ بەربەس، لەمپەری سەر ڕێگە، ڕێبەندان ٢ ـ لەمپەری ئاو گەڕاندنەوە [ف] ١ ـ راەبند ٢ ـ سدّ

٩٦ **پاژە:** لەت، پارچە [ف] پاژە، قطعە

٩٦ **دەماندن:** مۆشەدەمە وەکار خستن [ف] دمیدن با دمهٔ آهنگری

٩٧ **لوا:** ڕەخسا، هەلم دەسکەوت [ف] ممکن شد

١٠٠ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامات دان [ف] بە نمایش گذاشتن

١٠٤ **تەقالا:** کۆششت، هەوڵ [ف] سعی و کوشش

١٠٥ **سەنگ:** ١ ـ بریتی لە قەدر و حورمەت ٢ ـ بەرد ٣ ـ قورسایی، کێش [ف] ١ ـ کنایه از احترام و منزلت ٢ ـ سنگ ٣ ـ وزن

«سوڕەی مەریەم ـ لاپەڕی ٣٠٥»

مەریەم: دایکی عیسا پێغەمبەر [ف] مادر عیسی پیامبر

٣ **نزم:** ١ ـ پێچەوانەی بڵند، نەوی ٢ ـ بێ تاقەت ٣ ـ بێ ئاکار و کەم ئابڕوُ [ف] ١ ـ پست ٢ ـ ناتوان ٣ ـ دون و بی آبرو

٤ **پێشە:** ئێسک، ئێسقان [ف] استخوان

٨ **کەلەلا:** ١ ـ شە کەت ٢ ـ نەخۆشی زۆر نەخۆش ٣ ـ پەرێشان حاڵ ٤ ـ ڕەق و کز [ف] ١ ـ خسته ٢ ـ بیمار بد حال ٣ ـ پریشان حال ٤ ـ لاغر مردنی

٩ **بەرێ:** ١ ـ لە پێشوُدا ٢ ـ بەڵێ [ف] ١ ـ از قبل ٢ ـ آری

١٣ **گەرد:** ١ ـ غومار، تۆز ٢ ـ قوربان ٣ ـ گەڕ، چوُن و هاتن ٤ ـ کەموُسکە (مەبەس خەوش و عەیب و عار) [ف] ١ ـ غبار ٢ ـ قربان ٣ ـ گشت‌وگذار ٤ ـ اندک

١٣ **کەموُسکە:** بڕوُکە، پیچەک، کەمێک، تۆزێک [ف] اندک

٢٥ **کۆتەر:** ئەستوُرایی دار [ف] قطر درخت

٢٦ **بتەکمەوە:** دوُرکەومەوە، لێی بکشێمەوە [ف] دور شوم، شانە خالی کنم

٢٧ **سەمەرە:** ١ ـ سەمەر، سەرسوڕێن، عەجایب ٢ ـ سەرگوروشتە [ف] ١ ـ شگفت ٢ ـ سرگذشت

٣٥ **شیان:** لێ‌وەشانەوە، پێ ڕەوا بوُن، لێهاتن (ئەم کارە لە تۆ ناوەشێتەوە، ئەو جلە لە تۆ دەوەشێتەوە) [ف] سزاواری، شایستە و مناسب

٣٦ **ڕاگە:** شوێنی هات‌وچۆی خەڵک [ف] راه

٣٧ **دەستە و بەستە:** کۆمەڵێ کە خۆ بە خۆیی بکەن [ف] دار و دستە

٣٨ **چاو زیت:** چاو وریا، چاو وشیار [ف] تیزچشم

٤٨ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کڵۆڵ، بەدبەخت [ف] سیەبەخت

٥٦ **باخێوە:** بدوێ، باس بکە [ف] گفتگو کن، یاد کن

٥٨ **کوڵ:** قوڵتی ئاو (مەبەس بە گریانێکی لە کوڵەوە) [ف] جوشش آب

٥٨ **کوڵ:** خەفەت [ف] اندوه

٥٩ **خوسار:** زەرەر [ف] زیان

٦٢ **ژەم:** جەم، ژوم [ف] وعدەی خوراک

٧٥ **تل:** ١ ـ خلار، گلار، بزوُتن لەسەر لا ٢ ـ ورگ، عور، گیپاڵ ٣ ـ قامک، تبل، کلک، ئەنگوست [ف] ١ ـ غَلت ٢ ـ شکمبه ٣ ـ انگشت

٧٥ **سەڵا:** ڕۆژی هەستانەوەی دوای مەرگ (مەبەس ئەوەیە کە لە قیامەتێ چی بە سەر دێ) [ف] قیامت

٨٣ **ختوُکە:** ختکە، قانە قدیلکە، قدیلکە [ف] قلقلک

٨٦ **تینگ:** تینوُ، تێنوُ [ف] تشنه

«سوُڕەی تاها ـ لاپەڕی ٣١٢»

ط و ه: ط و ه [ف] حروف مقطعه و رموز قرآن

٢ **چەوسان:** ڕەنج دان، زەحمەت کێشان [ف] زحمت کشیدن

٧ **هەڵبڕاندن:** ١ ـ بڵندکردن ٢ ـ بڕین بە تیغ ٣ ـ کەوتنە شوێن بە غار [ف] ١ ـ بلندکردن ٢ ـ بریدن بە تیغ ٣ ـ تعقیب کردن

١٠ **خەتیرە:** ١ ـ داری نیوە سوُتاوی بە گڕ، بزوُتی ئایساو، چوڵەچرا، چلوُسک [ف] هیزم نیم‌سوختە، نیم سوختە

١٢ **شیو:** دۆڵی تەنگ [ف] درە تنگ

١٣ **گوێدێر:** گوێدەر، بیسەر، گۆهدار [ف] شنوندە

١٣ **ڕاسپێری:** کارێ کە ئەدرێ بە ڕاسپاردە، قەوینتی (مەبەس ئەوەیە کە گوێ بدە وەحی) [ف] سفارش، توصیە

١٦ **بەڵای بەلاتەت:**

١٦ **بەڵا:** ١ ـ مسیبەت، ڕووداوی ناخۆش، بەلا ٢ ـ با، بڵانێ ٣ ـ ئەمما [ف] ١ ـ مصیبت ٢ ـ بگذار باشد ٣ ـ امّا

١٦ **بەلاتە:** کەلاکی منداری حەیوان [ف] لاشەی مردەی حیوان

١٦ **لاتە:** ١ ـ تەنگەنەفەسی ٢ ـ نەداری، نەدارە [ف] ١ ـ نفس تنگی ٢ ـ بینواست

١٦ **بەڵای بەلاتە:** ١ ـ دەردی تەنگەنەفەسی ٢ ـ دەردی ڕووت و نەداری (مەبەس وەک حەیوانان مندارەوە بێ، یا بەکافری بمرێ) [ف] ١ ـ درد نفس‌تنگی ٢ ـ درد بینوا بودن

١٦ **وێ:** ١ ـ ببێ ٢ ـ ئەو ژنە [ف] ١ ـ باشد ٢ ـ این زن

١٦ **بوێ:** ببێ [ف] باشد

١٨ **ڕان:** ١ ـ مێگەلە مەڕ ٢ ـ گاگەل ٣ ـ لە ئەژنۆ بەرەژوور تا سمت [ف] ١ ـ گلّه گوسفند ٢ ـ رمه ٣ ـ ران

٢٥ **پشوو درێژم بکە:** حەوسەلە و سەبر و پشوو و لەسەرەخۆییم بدەیە [ف] صبور و بردبارم کن

٢٥ **پشوو:** ١ ـ نەفەس، هەناسە ٢ ـ ئیسراحەت، وچان [ف] ١ ـ تَنَفس ٢ ـ استراحت کردن

٢٧ **گیر:** بەرهەڵست، لەمپەر، کۆسپ (مەبەس پسک بوونی حەزرەتی موسایە) [ف] مانع، مانع سر راه

٣٩ **ڤیان:** عشق، دڵداری [ف] عشق و محبت

٤٥ **شۆر:** سوێر، لە تامی خوێ، سۆر [ف] شور مزه

٤٥ **لە شۆری دەرکا:** (مەبەس لە تامی بەرێتە دەرێ) [ف] از اندازه بدر رود

٥٨ **مەرج:** ١ ـ بەڵێن، قەول، پەیمان، گفت ٢ ـ گرێو کردن [ف] ١ ـ پیمان ٢ ـ شرطبندی

٥٨ **ڕەچاو بکە:** دەنەزەر بگرە [ف] در نظر بگیر

٥٩ **ڕازانەوە:** جوان و ڕێک‌وپێک بوون [ف] آراسته شدن

٦٢ **مقۆمقۆ:** دەم لە دەم نان و چەقە و گوڕە [ف] اشتلم، مشاجره و داد و بیداد

٦٤ **ڕێز:** ١ ـ ڕیز، بە پەنا یەکەوە، سەف ٢ ـ قەدر و حورمەت [ف] ١ ـ صف‌آرایی ٢ ـ احترام

٦٩ **تەڵەکە:** حیلە، گەڕ، گزی [ف] نیرنگ

۷۱ **کۆتەر:** ۱ ـ ئەستوُرایی دار ۲ ـ کۆترە کێویلە [ف] ۱ ـ قطر درخت ۲ ـ کبوتر چاهی

۷۱ **کێش:** ۱ ـ پێز و هێز، تاقەت، تەوان، تابشت ۲ ـ قورسایی [ف] ۱ ـ توان، کش و تاب پایندەتر، توان ۲ ـ وزن

۷۷ **ڕەچاو:** بژاردنی یە کێ بۆکارێ [ف] زیر نظر گرفتن

۷۷ **ڕەچاو کردن:** ڕاچاو کرن، هەڵبژاردن و دەبەرچاو گرتنی کەسێ یان شتێ بۆ کارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

۸۰ **شێلاقە:** مەلێکی لینگ درێژە کە لە ڕیشۆڵە تۆزێک زلترە [ف] پرندەایست کمی از سار بزرگتر

۸۰ **ڕیشۆڵە:** سێرۆ، گاوانی، ڕیشۆڵ، ڕەشۆڵە [ف] پرنده سار

۸۵ **سامری:** پیاوێکی خەڵکی فەلەستینێ و لە ناوچەی سامرە بۆ چۆ میسرێ. پیاوێکی دوڕوُ بوُ و بە درۆ دەیگوت ئیمانم بە تەوراتێ هێناوە [ف] مردی از اهل فلسطین و از منطقهٔ سامره که به مصر رفته بود. مردی دو رو و دسیسه باز که به دروغ می‌گفت به تورات ایمان آورده‌ام

۸۷ **کانزا:** هەر چی لە کاراک پەیدا دەبێ [ف] معدن

۸۷ **کاراک:** کان [ف] معدن

۹۶ **خەملاندن:** ۱ ـ ڕازاندنەوە بە خشڵ و جلکی جوان، جوان کردن ۲ ـ قەرساندن [ف] ۱ ـ آراستن ۲ ـ براورد کردن

قەرساندن: ۱ ـ توند کردنی تراو، مەیاندن ۲ ـ بەراورد کردن [ف] ۱ ـ بندآوردن مایع ۲ ـ براورد کردن

قەڕساندن: تەزاندنی سەرما [ف] کرخانیدن سرما بدن را

۱۰۰ **نەبان:** ۱ ـ بریتی لە کەسێ کە دەنگی لە یە کێ گۆڕیوە ۲ ـ بەد میجاز ۳ ـ شیر دەرێ کە بێچوُی خۆی ناوێ و شیری ناداتێ [ف] ۱ ـ بیگانگی کردن آشنا ۲ ـ بدخُلق ۳ ـ دامی که از بچهٔ خود تنفر دارد

۱۰۷ **کۆسپ:** ۱ ـ زۆپای کەمی زەوی ۲ ـ بەرگر لە ژیاندا ۳ ـ بەڵا [ف] ۱ ـ برآمدگی زمین ۲ ـ مانع و دشواری در زندگی ۳ ـ بلا

زۆپ: قیت، دەرپەڕیو، زەق [ف] برجسته

١١٤ **دبۆ:** لبۆ، لەبۆ، بۆخاتری، لەبەر، بە سەبەبی [ف] به خاطر

لبۆ: ١ ـ بۆ چی؟ چما! ٢ ـ بۆ خاتری، لەبەر [ف] ١ ـ برای چه؟ ٢ ـ به خاطر

١٢٠ **دنه:** هانه، هەڵخراندن [ف] تحریک، برانگیزی

١٢٣ **داخۆزین:** هاتنه خوار له سواری، دابەزین، داوەزین [ف] پیاده شدن

«سوڕەی ئەنبیا ـ لاپەڕی ٣٢٢»

ئەنبیا: پێغەمبەران [ف] پیامبران

٧ **مێر:** پیاو [ف] مرد

١٢ **حەسین:** پێزانین، ئاگادار بوُن، هەست پێ کردن [ف] خبردار شدن، آگاه شدن

١٥ **ساقەته:** کۆتەرەی دار ٢ ـ لاسکی گیاه [ف] ١ ـ تنەی درخت ٢ ـ ساقەی گیاه

١٥ **دامرکاندن:** ١ ـ داسه کناندن، ئارام کردن ٢ ـ گڕ نەهێشتنی ئاگر (مەبەس کوشتن و له ناو بردن) [ف] ١ آرام کردن ٢ ـ فروکشانیدن لهیب

١٨ **واوەیلا:** وای بە حاڵیان، وای بە حاڵتان [ف] وای بر شما

وای: وای [ف] حرف فغان از درد

٢٠ **پاکانه:** تۆمەت لابردن [ف] تبرئه

٢١ **مریان:** مردوُگەل [ف] مردەها را

٣١ **کەژوکۆ:** چیا، کۆ، کێو، کێف [ف] کوه

٤٤ **لەسەرن:** غاڵبن، زاڵن [ف] چیرەاند

٤٦ **سۆزە کردن:** شتێ له خەبەر دەسکەوتن [ف] سراغ کردن خبر، بو بردن، شمەای

٤٦ **سۆزە:** ١ ـ تەزوُی سەرما ٢ ـ سروە با ٣ ـ گۆرانی بە دەنگی نزم ٤ ـ سۆراخ کردنی خەبەر [ف] ١ ـ سوزش سرما ٢ ـ نسیم ٣ ـ ترنم ٤ ـ سرنخ از خبر، شمەای

٤٧ **تۆم:** تۆو، تۆف، تۆ [ف] تخم، بذر

٤٧ **خەردەل:** خەرتەلە [ف] خَردَل

٤٧ **خەرتەلە:** تۆوێکی تیژە، لە تایفەی ئیسیوەت و ئالات [ف] خَردَل

٤٨ **هۆی:** ١ ـ مەرج، گرێو ٢ ـ وتەی بانگ کردنی دوُر [ف] ١ ـ شرط ٢ ـ حرف ندای دور

٤٨ **هۆی هەڵاواردن:** هۆی لێک جیا کردنەوە، هۆی هاوێر (مەبەس تەوراتە) [ف] مسبب از هم جدا کردن

٥٧ **ئێوە پشت بکەنەوە:** لێیان غافڵ بن، بێ ئاگا بن [ف] غافل باشید

٧١ **پیت:** ١ ـ بەرەکەت و فەڕ ٢ ـ حەرف [ف] ١ ـ یمن و برکت ٢ ـ حرف الفبا

٧٧ **فریا:** ١ ـ ئاریکاری، هانا [ف] به موقع رسیدن برای کمک

٧٧ **گەلێک:** کۆمەڵە خەڵکێکی هاوڕەچەک [ف] ملّتی

٧٧ **گەلێک:** زۆر، زاف [ف] بسیار

٨٧ **ماخۆی ماسی:** خاوەن و ساحیبی ماسی (مەبەس حەزرەتی یۆنس) [ف] صاحب ماهی

٩٠ **هەڵپە:** ١ ـ پەلە ٢ ـ تەماح [ف] شتاب ٢ ـ آز، شره

١٠٠ **هەنیسک:** نزگەرەی بە گریانەوە، خیسک [ف] سکسکه و گریه

١٠٤ **تۆمار:** قاقەزی نوُسراوی لوُلدراو، نوُسین لە دەفتەر [ف] تومار

١٠٩ **دەخایەنێ:** ئەوەندە وەختەی پێ دەچێ [ف] چنین مدّتی را در بر می‌گیرد

«سوُڕەی حەج ـ لاپەڕی ٣٣٢»

حەج: حەج [ف] حج

٥ **جەڵتە:** خوێنی بەسیاگ [ف] خون لخته

٥ **بەسیاگ:** داخراو، بەستراو [ف] بسته شده

٥ **دیمەن:** چاوەنداز، بەرچاو [ف] منظره

٧ **وەدی:** وەبەر چاو کەوتن، ڕوُدان [ف] به وقوع پیوستن

١٦ **ئاوا:** ١ ـ بەمجۆره ٢ ـ ئاوەدان ٣ ـ پیوار [ف] ١ ـ اینچنین ٢ ـ آباد ٣ ـ گم و ناپیدا

١٧ **سوبیی:** هەسارەپەرست، ئەستێرەپەرست [ف] ستاره‌پرست

١٧ **مەجوُسی:** ئاگرپەرستی [ف] آتش‌پرستی

٢٠ **هەناو:** ١ ـ ناو، جەرگ و ناو ٢ ـ ورە، زراو، غیرەت [ف] ١ ـ احشاء ٢ ـ زهره، شجاعت

٢٥ **غەوارە:** ١ ـ غەریبە ٢ ـ بێگانە [ف] ١ ـ ناشناس (بادیه‌نشین) ٢ ـ بیگانه

٢٧ **چارەوا:** چاروا [ف] چهارپا

٢٧ **چارەوێ:** وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٣٣ **ماوە:** ئەندازە لە زەمان [ف] وقت در زمان

٣٣ **ناودێر:** ١ ـ ناونراو ٢ ـ بە ناوبانگ [ف] ١ ـ دارای نام ٢ ـ شهرت یافته

٣٣ **تا ماوەی ناودێرکراو:** تاکات و وەختی مەعلوُم و زاندراو [ف] تا وقت معیّن

٣٥ **دەیەن:** ١ ـ بە سەر زاریاندا دێ ٢ ـ دەبێژن، دەبێن [ف] ١ ـ بر زبانشان می‌آید ٢ ـ می‌گویند

٤٠ **ڕاونان:** شوێن کەوتن بۆگرتن، دانەپەی [ف] دنبال کردن، تعقیب به قصد گرفتن

٤٠ **دێر:** ١ ـ جێگەی ڕەبەنی خاچپەرست ٢ ـ درەنگ ٣ ـ لەمێژینە [ف] ١ ـ دیر راهبان ٢ ـ درنگ ٣ ـ گذشته دور

٤٠ **کەنشت:** کەنشتە، پەرسگای جوُلەکان [ف] کنشت، معبد یهود

٦٥ **کەوی:** ١ ـ حەمایەت، ڕام ٢ ـ ڕنۆ، ڕنی ٣ ـ داغ [ف] ١ ـ اهلی، رام ٢ ـ بهمن ٣ ـ داغ نشانه گذاری

٧٢ **پەک:** ١ ـ وشەی سەیر مان ٢ ـ ناچاری و ئیحتیاج [ف] کلمهٔ تعجّب ٢ ـ نیاز

٧٣ **قاپان:** ١ ـ ڕفاندن ٢ ـ خۆ هەڵکێشان ٣ ـ تەرازوُی زل ٤ ـ جگێن [ف] ١ ـ ربودن ٢ ـ خودستایی ٣ ـ باسکول ٤ ـ قاب‌بازی

٧٨ **بە دڵ و داو:** لە تەهی دڵەوە، بە ڕاست [ف] از ته دل

«سوُرەی مۆئمینوُن ـ لاپەڕی ٣٤٢»

موئمینوُن: بڕوا داران [ف] ایمان‌داران

٦ **ملْکی خۆیانن:** مەبەس کەنیزەکان یا قەرەواشەکان کە بە پارە کڕدرابوُن یا بە دیلیان گرتبوُن دەبنە ئی خۆیان

١٤ **دەس ڕنگین:** کارجوان، بە هونەر [ف] هنرمند، نقشگر

٢٠ **لە سۆنگەی ئەو:** بە هۆی ئەو، بە سەبەبی ئەو (ئەو مەبەست ئاوە) [ف] بدان سبب

٢٢ **گەمی:** کەشتی، پاپۆر، گەمیٚ [ف] کشتی

٢٥ **لێوە:** ١ ـ شێت، دین، لیوە ٢ ـ فێدار [ف] ١ ـ دیوانە ٢ ـ صرعی

٤٧ **کۆیلە:** بەنی، بەندە، عەبد، کۆلە، کۆلی [ف] بندە

٦٠ **سام:** ١ ـ ترس، خۆف ٢ ـ سێو [ف] ١ ـ هیبت، مهابت ٢ ـ سیب

٨٣ **پێشونان:** ڕابردوانی زوُ، لەمێژینە کان، پێشینان [ف] پیشینیان

٨٣ **پێشونە:** لەمێژینە، ڕابردوُ [ف] باستانی، پیشینە

١٠٦ **نەگبەت:** ١ ـ بەدبەخت، چارەڕەش ٢ ـ بەڵا، چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

١٠٦ **برست:** بڕس، وزە، هێز و توانا [ف] توانا، نا

١٠٨ **فزە:** ١ ـ متەق، هەناسە، فززە، دەنگی بە حاڵ، سرتەی کەم ٢ ـ جوُڵە، بزاو [ف] ١ ـ کم‌ترین صدا ٢ ـ کم‌ترین حرکت

«سوُرەی نوُر ـ لاپەڕی ٣٥٠»

نوُر: ڕوُناکایی، ڕوُناکی خودا [ف] روشنایی، نور خدایی

١ **مەبەست:** نیاز لە قسە و کار [ف] منظور

١ **ئەرک:** ١ ـ پێویستی سەرشان، کاری لازم ٢ ـ زەحمەت و چەوسان [ف] وظیفە، مسئولیّت ٢ ـ رنج و زحمت

٣ **بەربەست:** بەربەس، لەمپەری سەر ڕێگە (مەبەست حەرام) [ف] سد، راەبند

١١ **ئەوکەسانەی:** لە شەڕی (غەزوەی) بنی مەستەقدا عەوڵای کوڕی ئەبی کوڕی سلول و دەستە و بەستە کەی کە دوُرِوُ بوُن لە مەدینە ئیشاعەیان قاو داکە عایشە (دایکی موسوڵمانان هاوسەری پێغەمبەر) دەگەڵ یەکێ لە ئەسحابانی پێغەمبەری (سەفوان کوڕی مەعتەل کە پاک و لە خوداترس بوُ) توُشی داوێن‌پیسی بوُە [ف] آن کسانی

١٩ **قاو:** ئیشاعە، خەبەرێ کە دەناو حەشامات‌دا بڵاو بۆتەوە [ف] شایعە

٢١ **مەدەنە سەر شۆپی شەیتان:** بە ڕێ و خەت و شوێنی شەیتانی‌دا مەڕۆن و پا لە جێ پێی شەیتان دامەنێن [ف] پیروی شیطان مکنید

٢٢ **بڵا:** بلا، بڵان، با [ف] بگذار

٣٠ **شوُرەیی:** عەیب، نەنگ، شوُرە [ف] ننگ، عار

٣٢ **هەراو:** ١ ـ فرە، زۆر، زاف ٢ ـ گوشاد [ف] ١ ـ زیاد ٢ ـ گشاد

٣٣ **مەیسەر:** ممکین، شیاوی دەسکەوتن بە هاسانی [ف] میّسر

٣٤ **چەند نیشانەی نیشاندەر:** مەبەس چەند ئایە کە چەند شتی فێرکردن و شاندان [ف] منظور چندین آیتی نمایانگرند

٣٥ **ماک:** هەرە ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک‌هاتوُە، هۆی دروس بوُن [ف] مادە

٣٥ **کە دارەکەی نە هەمیشە بەرەو ڕۆژە و نە هەمیشە لە نزارە:** کە دارە کە نە دایم لە هەڵدان و گەشە کردن دایە و نە دایمەش کز و لەڕ و لاواز دەبێ

٣٥ **نزار:** ١ ـ لەڕ و لاواز، کز ٢ ـ لێرەوار [ف] ١ ـ لاغر ٢ ـ جنگل

٣٥ **لە بان:** باڵاتر، بەرەو ژوُرتر [ف] بالای، بر

٣٧ **گش:** تێکڕا، گڤ، هەموُ [ف] همە

٣٧ **وەرچەرخاندن:** سوُڕاندن، زڤڕاندن، ڕوُ بەرەو دوا کردنەوە [ف] چرخاندن

زڤڕ: ١ ـ خول، سوُڕ ٢ ـ گەڕانەوە، بەرەو دوا هاتنەوە [ف] ١ ـ چرخ، چرخش ٢ ـ برگشت

٣٨ **بارتەقا:** باتەقا، بەرانبەر لە باڵا یان لە کێش‌دا، هەنبەر [ف] مقابل

٣٩ **تراویلکە:** ڕەمل و زیخێ کە لە بەر تاو بریقە دەدا و لە ئاو دە کا [ف] سَراب

٤٠ **تاریکایی بارە لە سەر تاریکایی:** تاریکایی بە دوای تاریکاییداکە هەر دێو تاریک‌تر دەبێ [ف] پشت سر هم تاریکتر می‌شود

٤٣ **ئاژۆ:** لێخوڕ [ف] راننده

٤٣ **ئاژۆتن:** لێخوڕین [ف] رانندگی

٤٣ **بەری:** بەش [ف] سهم

٤٦ **نیشانەی نیشاندەر:** ئایەتی دیاری‌دەر [ف] منظور آیات مبین

٥١ **گورجێ:** دەس بە جێ، بێ درنگ کردن [ف] فوراً

٥٣ **خاس:** باش، چاک، ڕند [ف] خوب و پسندیده

٥٥ **سەرچەوت:** ١ ـ حیساب ناڕاست، فێڵباز ٢ ـ گوێ‌نەبیس [ف] بدحساب، نادرست ٢ ـ حرف نشنو

٥٨ **بلۆق:** ١ ـ شەیتان پێکەنیو، خۆناسیو، پێگەیشتوُ ٢ ـ پۆرگ ٣ ـ چاوزەق [ف] ١ ـ بالغ ٢ ـ تاول ٣ ـ چشم برجسته

٦١ **لەش بە بار:** دەردەدار، بێمار [ف] بیمار

«سوُڕەی فورقان ـ لاپەڕی ٣٥٩»

فورقان: ئەوەی حەق و باتڵ جیا دەکاتەوە [ف] آنچه حق و باطل را از هم جدا کند

١٣ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

٢٣ **ڕای‌دەنین:** بەر چاوی حەشامەتی دەدەین [ف] بە نمایش می‌گذاریم

٢٥ **ئەزمان:** ١ ـ عاسمان ٢ ـ زمان [ف] ١ ـ آسمان ٢ ـ زبان

٢٥ **هەڕەمە:** ١ ـ لەز، پەلە ٢ ـ جەنگە، هەڕەت ٣ ـ گۆترە ٤ ـ پڕایی خەڵک و کۆمەڵ [ف] ١ ـ عجله و شتاب ٢ ـ موسم و عنفوان ٣ ـ درهم و بدون حساب ٤ ـ انبوهی مردم.

٢٩ **بەڕەڵا:** بەڕەڵدا، ڕەها (بەڕەڵایە گوێ ناداتە عەیب و عار) [ف] ول، یله، لاقید

٣٥ **وەزیر:** پیاو ماقوڵی پایەبەرزی بەردەستی سەرۆکی وڵات [ف] وزیر

٣٦ **ڤێگاڤی:** ١ ـ ڤێگا ٢ ـ ئەوجار [ف] ١ ـ حالا ٢ ـ آن هنگام

٣٦ **ڤێگا:** دەس‌بەجێ، هەر ئیسە، هەر ئێستێ [ف] همین حالا

٤٦ **بەرەوخوُنی:** بەرەو نخوُنی (مەبەس ماشتن و خڕکردنەوە و تێک‌پێچان) [ف] رو به پایین

٥٠ **جۆرە جۆرە:** جۆر بە جۆر، نەوع نەوع [ف] جورواجور

٦٠ **سڵ:** سرک، ڕەوەک، تۆڕ، قوشقی [ف] رموک

٦١ **قۆناغ:** ١ ـ قۆناخ ٢ ـ یەک ڕۆژە ڕێ ٣ ـ ماڵی زۆر بە میوان (مەبەس برج) [ف] ١ ـ منزلگه ٢ ـ مسیر یک روز راه ٣ ـ خانهٔ مهمان‌پذیر

٦١ **برج:** ١ ـ مزڵگەی ڕۆژ لە عاسمان ٢ ـ مانگی ساڵ ٣ ـ قۆنگرەی قوتی قەڵا [ف] ١ و ٢ و ٣ بُرج

٦٤ **وێستان:** ١ ـ ڕاوەستان بە پاوە ٢ ـ نەجوُڵان ٣ ـ وێستا ٤ ـ ئێستە ٥ ـ تا ئێستە [ف] ١ ـ برپا بودن ٢ ـ نجنبیدن

وێستا: ١ ـ ئێستە ٢ ـ تا ئیسە ٣ ـ ڕاوەستا [ف] ١ ـ اکنون ٢ ـ هنوز ـ ٣ ـ ایستاد

٧٥ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاخ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٧٥ **تەک:** لە کن، لا [ف] نزد

٧٥ **تەکیانا:** لە کن یەک، لە لای یەک [ف] نزد هم

٧٧ **هەواڵ:** ١ ـ خەبەر ٢ ـ ئاواڵ، دۆست ٣ ـ چلۆنایەتی حاڵ و ئەحواڵ [ف] ١ ـ خبر ٢ ـ رفیق ٣ ـ احوال

«سوُڕەی شوعەرا ـ لاپەڕی ٣٦٧»

شوعەرا: شاعیران [ف] شاعران

٥١ **بەر:** پێش و پێشتر (بەر لە من چو) [ف] قبل

٥١ **گش:** گژ، تێکڕا، هەموُ [ف] همه

٥١ **بەرلەگش:** پێش لە هەموان [ف] قبل از همه

٧٠ **ئاپ:** مام، برای باوک (مەبەست ئازەر) [ف] عمو

١٢٠ **ئاوە و ئاو چوُن:** دە ئاوێدا خنکان [ف] در آب غرق شدند

١٢٠ **تونا:** فەوتاو، نەماو، لەبەین چوُ [ف] نابود

١٢٨ **تەرز:** جوان و لەبار [ف] زیبا و دلپسند

١٤٩ **کاو:** ١ ـ شکێر ٢ ـ شاخی بەرد، چیای بەردین ٣ ـ ئاوات [ف] ١ ـ شکاف صخره ٢ ـ کوه سنگی ٣ ـ کام، مراد، آرزو

١٤٩ **شکێر:** ١ ـ کەلێنە بەردی فرەوان لەکێو ٢ ـ سەری شاخ [ف] ١ ـ فراخی درکوه سنگی ٢ ـ قلّه

١٥٧ **پەی:** قەڵت، لەت [ف] پی کردن

١٥٧ **پەیان کرد:** قەڵتیان کرد، لەتیان کرد، لەت لەتیان کرد [ف] پی کردند

١٧٣ **زەڕ:** ١ ـ خوسیار، زیان ٢ ـ دەنگی بەرزی کەر [ف] ١ ـ ضرر ٢ ـ صدای بلند الاغ

٢١٥ **باڵت شۆڕکە:** مەبەس باڵیان بە سەردا بکێشە و بە چاوی ڕەحمەتەوە ئاگات لێیان بێ

٢٢٥ **شیو:** ١ ـ دۆڵی تەنگ، بوهلی تەنگ ٢ ـ بالاف، جل شتن ٣ ـ چێشت [ف] ١ ـ درۀ تنگ ٢ ـ رخت‌شویی ٣ ـ آش، غذای پخته

٢٢٧ **کێوە:** کوێوە، کام جێ [ف] کجا

‹سوُڕەی نەمل ـ لاپەڕی ٣٧٧›

نەمل: مێروُلە، مێروُ [ف] مورچە

١ **دیاریدەر:** ڕۆشن‌کەرەوە، خوّیا، ئاشکرا، وەبەر چاو هاتوُ [ف] آشکارکننده، آشکار، هویدا

١٨ **حەسین:** پێزانین، ئاگادار بوُن، هەست پێ کردن [ف] خبردار شدن، آگاه شدن

٢٦ **مەزندە:** ١ ـ قیمەت، بایی ٢ ـ گومان (بە مەزندە کاری تۆیە) [ف] ١ ـ نرخ، قیمت ٢ ـ حدس، گمان

٢٦ **مەزندە:** مەزن (دێرەدا بە مانای مەزن) [ف] عظیم، شکوه و جلال

٢٦ **تەختی هەرە مەزندە:** تەختی هەرە بە قیمەت (مەبەست تەختی هەرە بارەگای بەرز و بڵند) [ف] تختی کە خیلی با قیمت است (عرش عظیم)

٢٩ **وێ:** پیتی ئیشارەت بۆ مێوینە (وێ گوت: ژنە کە گوُتی، مەبەس بڵقیسە) [ف] ضمیر مؤنث

٢٩ **پیت:** حەرف، دانەی ئەلف و بێتکە [ف] حرف الفبا

٣٨ **ئامان:** ١ ـ هانا، وشەی پەنا بردن، پەنا ٢ ـ لەبەر پاڕانەوە بۆ دادپەرستن، دەغیل [ف] ١ ـ کلمۀ حمایت ٢ ـ کلمۀ پناه خواستن

٣٩ **لۆزەندەر:** زڵحورت، زەبەلاحی تەژە، تەژە، زەلامی زۆر نالەبار [ف] لندهور

٤٠ **ئەوسا:** ئەودەم، ئەوکات، ڤێگاڤێ [ف] آن دم

٤٠ **ئەو ساکە:** لەو دەمدا، لەوێ چاخێدا [ف] آن دم

٤٠ **ئەوسایە:** [ف] همانا

٤٢ **لە بەریشەوە:** لە پێشداش، پێش ئەوەش [ف] قبل از این هم

٤٤ **حولی:** بێ گنج، لوُس، ساف، بێ گرێ و زبری [ف] صاف، بدون گره و زبری

٤٨ **شار:** باژێر (مەبەست حیجر) [ف] شهر (منظور حجر)

٥٠ **کەتن:** ١ ـ ئاژاوە ٢ ـ کاری خەراپ ٣ ـ سوُکایەتی ٤ ـ فریو ٥ ـ پەنا بردن ٦ ـ بە زەمین‌دا بەر بوُنەوە [ف] ١ ـ آشوب ٢ ـ کار زشت ٣ ـ اهانت ٤ ـ فریب ٥ ـ پناه بردن ٦ ـ افتادن

٦٦ **بڕ:** تابشت و هێز [ف] توان

٧٠ **گزی:** فێڵ، حیلە [ف] حیلە، نار و مکر

٧٤ **درکاندن:** ئاشکرا کردنی قسە، ڕاستی گوتن [ف] اعتراف کردن

٧٧ **بەزەوی:** بەزەیی، بەزە، ڕوحم [ف] رحم

٧٨ **کۆڵنەدەر:** نەبەز [ف] نستوه

٨٠ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] تاب و توان

٨٢ **دەحبا:** دەحبە، داعبا [ف] درندە، جانور ناشناختە (هەرکات بەڵێنی هاتنی پەسلانێ لە لای خودا بۆ عەبدەکانی هات ئەو داعبایە لە سەر زەوی ناحەقی‌کارەکان دەدوێنێ)

٨٧ **گلا:** ١ ـ گش لا، هەموُ لایەک ٢ ـ پەڕی، پەرت بوُ ٣ ـ خلۆرەوە بوُ [ف] ١ ـ همه، همگی ٢ ـ پرت شد ٣ ـ غلتید

٩٠ **قەرەبوُ:** تاوان، خەسارت، بژاردنەوەی زەرەر [ف] تلافی

«سوُڕەی قەسەس ـ لاپەڕی ٣٨٥»

قەسەس: ڕوُداوەکان [ف] رویدادها، پیشامدها، اتّفاقات و حوادث

٤ **زەبوُن:** ١ ـ بێچارە و فەقیر ٢ ـ کز و لاواز [ف] ١ ـ بیچارە ٢ ـ لاغر و مردنی

٧ **دەریا:** زەریا، بەحر، دەلیا (مەبەست چۆمی گەورەی نیل) [ف] دریا (منظور گونهٔ نیل)

٩ **پیرەک:** ژنی پیاو (مەبەس ئاسیە ژنی فیرعەونی) [ف] همسر، زن

١٢ **تایەن:** مامان، لەلەی ژن، دایە، دایەن [ف] دایە

١٤ **تاف:** ١ ـ هەڕەت، جەنگە ٢ ـ ڕێژانی ئاو لە بەرزەوە ٣ ـ گوڕە و هاڕە [ف] ١ ـ موسم، عنفوان ٢ ـ فرو ریختن آب از بلندی با شدّت ٣ ـ غُرّش

١٨ **بوُری:** ١ ـ ڕابرد، بەسەرچوُ، گوزەرا، تێپەڕکرد ٢ ـ عافوی کرد [ف] ١ ـ گذشت ٢ ـ عفو کرد

١٨ **بوُرین:** ١ ـ ڕابردن ٢ ـ عافوکردن [ف] ١ ـ گذشتن ٢ ـ عفوکردن

٢٠ **هەڵەداوان:** پەلەی زۆر [ف] شتابان، با عجله

٢٠ **ڕاوێژ:** تەگبیر و ڕا [ف] تدبیر، مشورت

٢١ **لە وێ:** (بریتی لە شاری میسر) [ف] از آن جا، در آن، آن جا

٢٣ **پەز:** مەڕ، یەک مەڕ، مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] گوسفند، یک گوسفند، گلّە

٢٣ **شڤان:** شوان [ف] چوپان

٢٤ **ئاتاج:** چاو لە کۆمەک، هەژار و نەدار [ف] محتاج

٢٨ **بریکار:** وەکیڵ، نایب [ف] وکیل

٣٢ **چەرموُ:** سپی، چەرموُگ، چەرمگ [ف] سفید

٣٧ **لجەم:** لە کن، لە لا، لە نک [ف] در نزد، پیش

٤٠ **گیر:** بەرهەڵست، لەمپەر، کۆسپ [ف] مانع سر راه

٤٠ **گیرام:** ١ ـ دە گیرکەوتم ٢ ـ وام دانا ٣ ـ گرتم [ف] ١ ـ گرفتار شدم ٢ ـ فرض کردم ٣ ـ گیرم، گرفتم

٤٠ **وە گیر هێنان:** ١ ـ وەدەست خستن [ف] گیر آوردن

٤٤ **خۆراوا:** ڕۆژاوا، خۆرنشین [ف] باختر، مغرب

٤٥ **هێنایە ڕوُ:** ١ ـ هاوردە ڕوُ ٢ ـ خولقاندمان، دروسمان کرد ٣ ـ وەبەر چاومان خست [ف] ١ ـ رو آورد ٢ ـ آفریدیم ٣ ـ نمایان کردیم

٥٠ **ئەلها:** ئەلیا، خولیا، ئارەزوُی زۆر بە خەیاڵ [ف] هوای نفس

٥٦ **ڕێباز:** ڕێگەی هات و چۆی زۆر [ف] رهگذر عمومی

٦٤ **خۆزیا:** خۆزگا، خۆزی [ف] کاش، کاشکی

٦٦ **زەین کوێر:** بێ هۆش، نازرنگ [ف] کودن، بی هوش، فراموشکار

٦٨ **بژاردن:** ١ ـ نەقاندن، چاک لە خەراپ جیاکردنەوە ٢ ـ ژماردن ٣ ـ تاوان دان [ف] ١ ـ برگزیدن ٢ ـ شمردن ٣ ـ تاوان دادن

٧٠ **تایبەت:** تاویەتی، خوسوسی، بە مەخسوسی [ف] بە ویژه

٧٦ **لە خۆ دەرچوُن:** لە خۆ دەرچوُگ، بایی بوُن، بادی هەوا بوُن [ف] مغرور شدن

٨٠ **هۆزان:** ١ ـ زۆر زانا ٢ ـ هەستیار [ف] ١ ـ بسیار دانا ٢ ـ علامە

٨٦ **کل کرێ:** ڕەوانە کرێ، بنێردرێ [ف] روانە شود، فرستادە شود

٨٦ **سا:** ئیتر، کەوابوُ [ف] پس، اینطور

٨٧ **هەڵە کردن:** ١ ـ سەهو کردن ٢ ـ لە ڕێ دەر چوُن [ف] ١ ـ اشتباه کردن ٢ ـ راه گم کردن (منظور منع کردن، یا بازدارند)

«سوٗڕەی عەنکەبوٗت ـ لاپەڕی ۳۹۶»

عەنکەبوٗت: جاڵجاڵۆکە، کاکڵەموٗشان [ف] عنکبوت

۱۱ **دوڕاز:** دوٗڕوٗ، ناراست [ف] دو رو، منافق

۱۲ **ئۆباڵ:** گوناح، وەباڵ، ئازوبەزە (مەبەس جەریمە و قەرەبوٗی هەڵەیە) [ف] گناه، بزه

۱۹ **ڕامان:** ۱ ـ دەبیرەوە چوٗن، مات بوٗن و بیر کردنەوە ۲ ـ سەر سوٗڕمان [ف] ۱ ـ در فکر فرو رفتن ۲ ـ متحیّر ماندن

۲٤ **وەرام:** پرسف، جواو، ولاّم [ف] جواب

۳۳ **شڵەژان:** ڕاچەنین، شێوان و تێکەوە هاویشتن [ف] یکه خوردن، درهم و برهم شدن

۳٦ **تەما:** ۱ ـ هومێد ۲ ـ نیاز و لێ بڕان ۳ ـ تەماح [ف] ۱ ـ امید ۲ ـ تصمیم ۳ ـ آز

٤۱ **کاکڵەموٗشان:** جاڵجاڵۆکە [ف] عنکبوت

٤٦ **پەڕ:** ئاخر، دوماهی [ف] پسین

٤٦ **بەوپەڕ:** بە دوایین، بە ئاخرین [ف] بە نهایت

٤٦ **دوماهی:** دومایی، دوایی، ئاخری [ف] نهایت، پسین

٤٦ **نیان:** ساف و نەرم [ف] نرم و صاف

٤٦ **تەکا:** دەگەڵ، لەلا [ف] همراهش

٤٦ **لەتەک:** دەگەڵ [ف] همراه

٤۸ **چەپەڵ:** ۱ ـ گەمار، پیس ۲ ـ چڵکن ۳ ـ گنخاو، گەنیو [ف] ۱ ـ کثیف ۲ ـ چرگین ۳ ـ گندیده

۵۸ **خەباتکار:** ۱ ـ کارکەر ۲ ـ بەکۆشش [ف] ۱ ـ مبارز ۲ ـ کارگر

٦۷ **ڕفا:** فڕێندرا [ف] ربوده شد

«سوُرەی ڕۆم ـ لاپەڕی ٤٠٤»

ڕوم: ڕۆم [ف] سرزمین روم

٣ **کەوشەن:** سنوُر، حودوُد، سەرحەد (لە نزیکترین سنوُری عەربان لە مەڵبەندی شامێ) [ف] مرز

٤ **ئەوێ ڕۆژێ باوەڕداران کە یفێ دەکەن:** مەبەست لەوەیە کە ئێرانیان زەردەشتی و ئاگرپەرست بوُن دەگەڵ ڕوُمیان کە مەسیحی و ئەهلی کتێب و خوداپەرست بوُن بەشەڕ هاتن و ڕۆمی شکان کە پادشای ئەودەمی وان هێرقۆل بوُ کافران و دوُڕوُکانی مەککەی خۆشحاڵ بوُن و تانە و تەشەریان دە موسوڵمانان دەگرت و گەپ و گاڵتەیان پێ دەکردن. دە دوایی‌دا خودا ئەو ئایەتانەی ناردن کە لە ماوەی کەمتر لە دە ساڵان (٣ تا ٩) ڕۆمێکان سەر دەکەونەوە.

٧ **ڕواڵەت:** ١ ـ دیمەن، ئەوی‌لەبەر چاوە ٢ ـ دیم، دەم و چاو ٣ ـ ڕیایی، ڕوا [ف] ١ ـ ظاهر ٢ ـ چهره ٣ ـ ریا

٨ **ئاکامی بۆ دیاری کردوُن:** ماوە و کات و وەختی بۆ داناون [ف] وقت و زمان برایشان تعیین کرده است

٢٠ **ناکاو:** کتوُپڕ [ف] ناگهانی، یکهو، یهو

٢٨ **بەنی:** کۆیلە، بەندە، خولاّم [ف] عبد، بنده، غلام

٢٨ **پوخت:** ١ ـ پاک و تەکوز ٢ ـ لێنانی شێو [ف] ١ ـ مرتّب ٢ ـ پخت و پز

٢٨ **پاراو:** ١ ـ تێراو ٢ ـ شەق و تورت و لەگەشە [ف] ١ ـ سیراب ٢ ـ شاداب و خرّم

٢٨ **پوخت و پاراو:** [ف] مفصل و روشن

٣٠ **بنەڕەت:** ١ ـ بناخە ٢ ـ ڕەگەز، بنەچە [ف] ١ ـ پایه و اساس ٢ ـ اصل و نسب

٣٠ **سروشت:** سرشت، خۆکرد، خۆرست [ف] طبیعت (منظور فطرت)

٣٠ **ئاپۆرە:** ١ ـ حەشامەت، کۆمای خەڵک پێکەوە ٢ ـ بەڵا، چۆرتم [ف] ١ ـ شلوغی و ازدحام ٢ ـ بلا، مصیبت

۳۹ **پاچڤە:** پاچڤە، وەرگێڕان، تەرجەمە [ف] ترجمە

٤۸ **گەواڵ:** ۱ ـ پەڵە هەور، گەڤالە ۲ ـ حەپۆل ۳ ـ کەمئاوەز [ف] ۱ ـ لکە ابر ۲ ـ هالو ۳ ـ نفهم

۵۳ **لارەمل:** گەردن کەچ [ف] گردن کج

۵٤ **گوڕ:** ۱ ـ توان و تاقەت ۲ ـ خوڕین و گرمە ۳ ـ گڕی ئاگر، بڵێسە [ف] ۱ ـ قوّت و نیرو ۲ ـ غرّش ۳ ـ زبانۀ آتش

۵٤ **ئافراندن:** خوڵقاندن، دروس کردن، بەدیهێنان [ف] آفریدن، درست کردن

۵۵ **سات:** تاو، کات، وەخت، دەمێکی زۆر کەم [ف] وقت، آن لحظە

۵٦ **سا:** کە وا بوُ، ئیتر [ف] پس، اینطور

(سوُڕەی لوقمان ـ لاپەڕی ٤۱۱)

لوُقِمان: دینداریکی هەڵکەوتە بوُە [ف] دینداری نُخبە بود

۵ **وەبەر:** ۱ ـ لە ژێردا ۲ ـ خاوەن میوە و بەر [ف] ۱ ـ بە زیر ۲ ـ دارای ثمر

٦ **گاڵتەجاڕ:** گەپجاڕ [ف] مسخرە، دلقک

۱٤ **خاياندن:** پێچونی وەخت [ف] صرف وقت

۱۵ **دنە:** هانە، هەڵخڕاندن [ف] تحریک، برانگیزی

۱٦ **کردە:** ۱ ـ کاری کراو ۲ ـ کردار [ف] ۱ ـ عمل شدە ۲ ـ کردار

۱٦ **تۆم:** تۆو، تۆف، تۆ [ف] تخم، بذر

۱٦ **خەردەل:** خەرتەلە، تۆوێکی تیژە لە تایفەی ئیسیوەت و ئاڵات [ف] خردل

۱۹ **نزم:** ۱ ـ نەوی، پێچەوانەی بڵند ۲ ـ بێ تاقەت ۳ ـ بێ ئاکار و کەم ئابڕوُ [ف] ۱ ـ کوتاە ۲ ـ ناتوان ۳ ـ دون، بی آبرو

٢٩ **تەفگەر:** هێدی نەدەر، دانەسکناو، هەمیشە لە جوُڵە و بزوتندا [ف] همیشه در حرکت

٣١ **سۆنگە:** لەبەر، بە هۆی، هۆ [ف] سبب

٣١ **دوڕ:** ناوەند، ناوەڕاست [ف] وسط

٣٢ **غەش:** کەمایەس، کەم و کوڕی و ناتەواوی [ف] کم و کاستی

٣٣ **ئوباڵ:** ئازوبەزە، هۆباڵ، تاوان و گوناح [ف] بزه، وبال

٣٣ **ئاز:** ساغ و ڕاست، بێ فڕ و فێڵ [ف] درستکار

٣٣ **ئازوبەزە:** ئۆباڵ، ئازوباز، هۆباڵ (ئاز و بەزەت وەملم، ئەمن ئەوکارەم نە کردوُە) [ف] بزه، وبال

٣٤ **تۆل:** پیزە، پز، ساوای ناو زگ ،بێچوُی هێشتا نەزاو [ف] جنین

(سوُڕەی سەجدە - لاپەڕی ٤١٥)

سەجدە: سوژدە، توێڵ نانە سەر زەوی بۆ گەورەتر [ف] سجده

٢ **ڕاهێنەر:** فێرکار، تالیمدەر [ف] تعلیم‌دهنده

٤ **وەدی هێن:** خوڵقێنەر، دروستکەر [ف] آفریننده

٨ **پاڵاوتن:** پالافتن، بە پاڵوێنەدا کردن، ساف کردنی تراو [ف] پالاییدن

٨ **پاڵاوتە:** پالافتە، پاڵێوراو، تراوی لە خڵتە و تڵتە پاقژ کراو، بە پاڵوێنەدا کراو [ف] پالاییده

٨ **بایەخ:** قەدر و ئیحتوبار، گرینگی [ف] ارزش، قدر

٩ **ڕاستە و پاستە:** ڕێک‌وپێک، لەبار و تە کوُز [ف] مرتّب و منظّم

١٣ **حەز:** ١ ـ ئارەزو، واز، ئیشتیا، پەسەند و بە دڵ ٢ ـ دڵداری، ئەوین، دۆست [ف] ١ ـ آرزو ٢ ـ عشق

١٣ **خێڵ:** ١ ـ عەشیرەت، هۆز ٢ ـ کۆمەڵی هەوارچی [ف] ١ ـ عشیره ٢ ـ گروه چادرنشین

١٦ **پێخەف:** ١ ـ نوێن، کەل و پەلی خەو ٢ ـ سەرپۆشی خەوتوُ [ف] ١ ـ رختخواب ٢ ـ لحاف

«سوڕەی ئەحزاب - لاپەڕی ٤١٨»

ئەحزاب: دەستە و گرۆکان [ف] دستە و گروە

٣ **بریکار:** وەکیڵ، نایب [ف] وکیل

٤ **هەناو:** ١ - ناو، هەناف، جەرگ و ناو ٢ - زراو، ورە، غیرەت [ف] ١ - احشاء ٢ - زهرە، شجاعت

٥ **ئانقەس:** ئانقەست [ف] عمداً

٦ **خوێش:** خزم، کەس و کار، قەوم [ف] فامیل، خویش

١٢ **عان:** کات، وەخت، دەم [ف] هنگام، دَم

١٦ **هیچ دادێکی ئێوە نادا:** بەهرە و قازانجێکی بۆنگۆ تێدا نیە [ف] فایدەای برای شما ندارد

٢٦ **ئەهلی کتێب:** مەبەست کەساتێک کە لە تایفەی بەنی قەریزە بوُن و پشتیوانیان لە تاقمەی ئەحزاب دە کرد [ف] اهل کتاب

٣٢ **خاو:** شل و تەنبەڵ، سست و بێ هێز [ف] سست و بی‌حال (مەبەس ناسک و نەرم و بەنازەوە)

٣٧ : مەبەست زەید کوڕی حارسە کە بەردە و زڕکوڕی پێغەمبەری بوُ و ژنە کەشی زێنەب کچی حەجشی کە کچە پوُری پێغەمبەری بوُ

٤٨ **دوڕاز:** دوُڕوُ، ناڕاست [ف] دورو، منافق

٥٠ **دۆت:** کچ، قیز، کیژ [ف] دختر

٥٠ **پل:** پور [ف] عمە

٥٦ **پەسن:** تاریف، پێ‌هەڵگوتن، چاکە گوتن [ف] ستودن، مورد پسند

٦٠ **ئاکام:** ١ - دوایی، پاشینە، دوماهی ٢ - کاتی مەرگ، هەنجەل، ئەجەل [ف] ١ - انجام ٢ - آجَل

٦٠ **هاوسا:** دراوسێ، جیران [ف] همسایە

«سوڕەی سەبە ـ لاپەڕی ٤٢٨»

سەبە: وڵاتێکی یەمەن [ف] سرزمینی در یمن

١ **وەشـانەوە:** ١ ـ شیان، ڕێک و ڕەوا ٢ ـ بەشینەوە، دابەش کردن [ف] ١ ـ شایان بودن ٢ ـ توزیع کردن

٣ **ڕابوُن:** هەستان، بەرزەوە بوُن (دێرەدا ڕوُدان و وەبەرچاوکەوتن مانا دەدات) [ف] بلند شدن

٤ **پاکژ:** ١ ـ پاوان، قەدەغە (مێرگ یا باغی تایبەتی، کەسێک نەتوانێ سەربەخۆ بیچێتێ) ٢ ـ خاوێن، تەمیز ٣ ـ تەرخانکراو [ف] ١ ـ قُرُق ٢ ـ پاکیزه ٣ ـ اختصاص

١٦ **دارسـیواگ:** ئەو دارۆکەی بە تایبەت دەروێش و نوێژکەران ددانی پێ دەماڵن [ف] چوب مسواک

١٦ **کنار:** داری نەبگ [ف] درخت سدر

١٦ **نەبگ:** میوەی داری نەبگ کە لە گوێژەزەرده دەکاو درشت‌ترە [ف] میوهٔ درخت سدر

٣٧ **سامان:** دارایی، دەوڵەت [ف] اموال و دارایی

٣٧ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاغ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٣٨ **دەربچن:** هەڵێن، ڕاکەن (مەبەس ئەوەیە کە خەڵاسیان بێ و رزگار بین) [ف] فرار کنند

٤٩ **باو:** ١ ـ ڕمێن و ڕەونەق ٢ ـ هەل و دەرفەت [ف] ١ ـ رونق ٢ ـ فرصت

«سوڕەی فاتیر ـ لاپەڕی ٤٣٤»

فاتیر: داهێنەر، خولقێنەر [ف] خلق‌کننده

١٣ **دیاردە:** بەرچاو، دیار، ئاشکرا، خۆیا [ف] معین، آشکار

١٨ **چارەنوُس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

٢٩ **نهێنی:** نەهێنی، پەنامەکی، بەدزی‌یەوە [ف] سری، نهانی

٢٩ **برەو:** رەواج و رەونەق و رمێن [ف] رونق

٣٥ **لێرا:** لە ئەم شوێنە [ف] در اینجا

«سوڕەی یاسین ـ لاپەڕی ٤٤٠»

ی ، س: ی ، س

٨ **داشۆریاگ:** داهێزراو لە سەرەوە بۆ خوار، داهێڵراو [ف] آویزان شده (مەبەس چاو دانواندنە)

١٣ **ئاوایی:** ئاوەدانی، ئاوانی (مەبەست شاری ئەنتاکییەی ڕۆمێ بوُکە ئێستێ لە مەملەکەتی تۆرکییەی دایە و ئەو پیاوەش کە لە ئایەی ٢٠دا هێمای پێ کراوە دەڵێن حەبیبی نەججار بوُە) [ف] آبادی

٢٥ **بژنەون:** ببیسن، بژنەفن [ف] بشنوند

٢٥ **ژنەوین:** ژنەفتن، بیستن، بیسن [ف] شنیدن

٣٩ **پەل:** ١ ـ لکی دار ٢ ـ دڕکی دار ٣ ـ لاق و دەست (لە چوار پەلان گوێی ساغە) [ف] ١ ـ شاخه ٢ ـ خار درختی ٣ ـ هر یک از دست و پاها

٤٥ **ڕوُبەڕوُ و پشتە سەر:** مەبەست سزای دنیایە و عەزابی پەسڵانێ [ف] روبەرو و پشت سر

٦٦ **ملە:** ١ ـ ڕکە، کێبەرکێ ٢ ـ بستوُ، زینوێ [ف] ١ ـ مسابقە ٢ ـ گردنۀ کوه

٦٦ **سۆما:** ١ ـ ڕوُناکی چاو، هێزی دیتن ٢ ـ ئاسۆ [ف] ١ ـ سوی چشم ٢ ـ اُفُق

٦٦ **دین:** دیتن، چاو پێ کەوتن [ف] دیدن

٧٢ **دەستەمۆ:** ١ ـ حەیوانێ کە ڕامی دەستی خاوەنی بێ و زوُ بگیرێ ٢ ـ کارەکەر [ف] ١ ـ حیوان رام شده ٢ ـ کلفت

٧٨ **پوُان:** ڕزینی کاڵا [ف] پوسیدن کالا، پوسیدن

٨٠ **تۆخ:** تاریک ڕەنگ، سوُری ئامالّ ڕەش [ف] رنگ سیر

٨٠ **ئار:** ئاگر، ئاور [ف] آتش

٨٠ **پێکردن:** هەڵکردنی ئاگر و چرا [ف] روشن کردن آتش و چراغ

٨١ **وزە:** توانا، قەوەت، تاقەت [ف] توان

﴿سوُڕەی سافقات ـ لاپەڕی ٤٤٦﴾

سافقات: ڕیزگرەکان، سەفگرەکان [ف] صفگیرندگان

١ **تەکوُز:** ڕێک‌وپێک، لەبار و بێ کەمایەسی [ف] دارای نظم و ترتیب

٥ **ڕۆژهەڵات:** خۆرهەلات، خاوەر [ف] مشرق

٨ **ڕاو نان:** شوێن کەوتن بۆگرتن، دانە دوُ، دانە پەی [ف] دنبالە کردن، تعقیب بە قصد گرفتن

١١ **پندر:** کزر، نیوە وشک، توندەوە بوُی شل [ف] نیم خشک

١١ **پێکەوە:** تێکڕا، دەگەڵ یەک، وێکڕا، وێڕا [ف] با هم

١١ **لکاو:** چەسپاو [ف] چسپیدە

١١ **گڵی پێکەوە لکاو:** گڵی پێکەوە چەسپاو [ف] گل سرشتە

١٩ **تێڕاخوڕین:** تێ‌خوڕین، لێ گوڕاندن، بە قەو دواندن، لێ گوڕاندن [ف] نهیب زدن، صیحە

٢٢ **لفی‌وان:** [ف] (همسران آن‌ها)

٢٢ **لف:** ١ ـ وەک، وێنەی، چوُن ٢ ـ ئاوەڵدوانە ٣ ـ پێچ، پێچدان [ف] ١ ـ همانند ٢ ـ همزاد، دوقلو ٣ ـ پیچ، پیچش

٤٦ **چەرمەگ:** سپی، گەور، چەرمگ [ف] سفید

٤٦ **گەور:** ١ ـ سپی ئامالّ زەرد ٢ ـ ڕەنگی کەوە ٣ ـ ئاورپەرەست ٤ ـ گەنمڕەنگ، ئەسمەر ٥ ـ زل، مەزن [ف] ١ ـ سفید مایل بە زردی ٢ ـ توسی ٣ ـ آتش‌پرست، گبر، زرتشتی ٤ ـ گندمگون ٥ ـ بزرگ

٤٨ **حاند:** جێگەیەکی دیار [ف] جای مشخص

٤٨ **لە حاند:** لە ڕوی (لە بەرانبەر، لە حاست) [ف] در برابر

٤٨ **نامۆ:** بێگانە، غەریبە، غەوارە، بیانی [ف] بیگانە

٦٦ **دەماسێنن:** هەڵدەمسێنن [ف] منظور پر می‌سازند

٦٦ **ماسین:** ١ ـ هەڵمسان، پەنەمین، پەنەمان ٢ ـ توێژی مەیوی ڕۆن و چەوری بە سەر شتێکەوە [ف] ١ ـ آماسیدن ٢ ـ لایۀ چربی بر چیزی بسته شدن

٦٨ **گڕ:** دەورە [ف] پیرامون

٦٨ **گڕ خواردن:** بە دەورەدا سوڕ دانەوە [ف] پیرامون گشتن

٦٨ **گڕ دەخۆنەوە:** خول دەخۆنەوە (دوبارە دەگەڕێنەوە) [ف] منظور دوباره برمی‌گردند

٨٦ **لە بری:** لە باتی، لە جیاتی [ف] در عوض، به جای

٩٠ **تەکینەوە:** ١ ـ دوڕکەوتنەوە ٢ ـ کشانەوە لەکارێ [ف] ١ ـ دور شدن ٢ ـ شانه خالی کردن

٩٣ **تێسرەواندن:** دارکاری کردن، لێدان لە پڕ و نەکاو [ف] کتک کاری کردن

٩٤ **هەڵەداوان:** پەلەی زۆر [ف] شتابان

٩٧ **شوڕە:** ١ ـ وارش، سوڕ، شورا، دیواری ماڵ و باغ و حەسار ٢ ـ عار و نەنگ [ف] ١ ـ بارو، حصار ٢ ـ ننگ و عار

١٠٣ **ئەنی:** توێڵ، ناوچاوان، هەنیە [ف] پیشانی

١٢٦ **باڤ:** ١ ـ باب، باوک ٢ ـ ئاماڵ، نزیک لە ڕەنگا (زەرباڤ: ئاماڵ زەرد) [ف] ١ ـ پدر ٢ ـ متمایل به...

١٤٦ **بڕکە:** پنجی بێستان (بڕکە کاڵەک) [ف] بوتۀ پالیزی

١٥٣ **بژاردن:** نەقاندن، هەڵبژاردن [ف] انتخاب کردن، برگزیدن

١٥٨ **دەهێنە بەرێ:** بانگیان دەکەن بۆ لێ‌پرسین و جواب دانەوە [ف] احضار می‌کنند

١٧١ **بەرێش:** لە پێشوشدا [ف] از قبل هم

١٧٧ **سپێدەی ترسێندراوان:** (دەبێ مەبەس بەیانێکی زۆر ناخۆش بێ) [ف] بامداد به وحشت آورندگان

«سوڕەی ساد، لاپەڕی ۴۵۳»

ص: ص

۱۰ **پەیژە:** نێردیوان [ف] نردبان

۱۲ **نیخ:** بنی گەروُ، بنیقوڕگ [ف] بیخ گلو

۱۲ **چوار نیخە:** چوار مێخە، چوار بزمار، ئشکێل، چوار پەل بەستن و بە عەرزا دان [ف] چهار میخ کشیدن

۱۲ **چوار نیخە کێش:** چوار مێخە کێش، هەر چوار پەل بەسراو [ف] چهار پا بسته

۱۵ **هەنیسک:** نزگەرەی بە گریانەوە، خیسک [ف] سکسکۀ گریه

۲۱ **دادبەر:** گلیکار، شکایەتکەر، دادخوا [ف] شاکی، دادخواه

۲۳ **پەز:** ۱ ـ مەڕ، یەک مەڕ ۲ ـ مێگەل لە مەڕ و بزن [ف] ۱ ـ گوسفند ۲ ـ گلّه

۳۱ **ڕەسەن:** نجیمزادە، بنەچە کە [ف] نژاد، نجیب، اصیل

۳۲ **ئەوین:** ئەڤین، ئەڤین، دڵداری [ف] عشق و علاقه

۳۸ **تۆق:** ئاڵقە، گەو، قەف [ف] حلقه

۴۲ **چای:** ۱ ـ ڤێنک ۲ ـ سارد ۳ ـ دەرمان چا، تۆ چا، چا [ف] ۱ ـ خنک ۲ ـ سرد ۳ ـ چای

٤٤ **قول:** ئەندازەی قامکی زل و قامکی شادە بە ئاڵقە وگەو [ف] دایرۀ بین انگشت بزرگ و شهادن

٤٤ **قول:** پڕ بە نیوان قامکی گەورە و قامکی شادە لە گیا و گۆڵ و... [ف] پُر به اندازۀ دایرۀ بین انگشت شهادت و انگشت بزرگ از گیاه و غیره

٤٤ **تۆڵ:** شوُڵ، شوُ، لکی باریک [ف] ترکه

٤٤ **زراف:** باریک [ف] باریک

٤٤ **زڕاو:** تازە لک دەرکردک [ف] تازه جوانه زده

٤٤ **زراو:** ۱ ـ زارە، کیسەی زەرداو ۲ ـ زافر، وێران [ف] ۱ ـ زرداب ۲ ـ غیرت و شجاعت

٤۵ **یێرانە:** بیهێنە [ف] بیار

٤٥ **وەبیر بێرانەوە:** وەبیر بهێنەوە [ف] به یاد آر

٥١ **ڤەخارن:** ١ ـ شتی خواردنەوە ٢ ـ خواردنەوە، ڤەخاندن [ف] ١ نوشیدنی ٢ ـ نوشیدن

٦٠ **ڕەچاو:** بژاردنی یه کێ بۆ کارێ [ف] زیر نظر گرفتن

٦٠ **ڕاچاوکرن:** هەڵبژاردن و دەبەرچاوگرتنی کەسێ یا شتێ بۆکارێک [ف] انتخاب کسی یا چیزی برای انجام کاری

٦٠ **ئەنوا:** پەنا و پەسیو، جێ حەوانەوەی شەو ٢ ـ شوێنی باران نەگر [ف] ١ ـ پناهگاه، جای آرمیدن شب ٢ ـ جایی که باران آن را نگیرد

٦٣ **کول:** ١ ـ چاوی به ژان ٢ ـ تیخێ که نابڕێ [ف] ١ ـ چشم بیمار ٢ ـ تیغ کند

٦٤ **کێشه:** ١ ـ دمەقاڵە، بناشت ٢ ـ شەڕ [ف] ١ ـ نزاع لفظی ٢ ـ نزاع و جنگ

٦٦ **کۆڵنەدەر:** ١ ـ نەبەز ٢ ـ شل و سست له ڕاکردنا [ف] ١ ـ نستوه ٢ ـ ناتوان در دویدن

٨٧ **بیرەوەری:** ١ ـ یاد کردنەوەی ساڵانی ڕابردوُ یا مردوُی گەورە ٢ ـ نوُسینەوەی ڕوُداو، یادداشت [ف] ١ ـ یادبود ٢ ـ یادداشت

«سوُڕەی زومەر ـ لاپەڕی ۴۵۸»

زومەر: پۆل پۆل، دەستە دەستە [ف] گروه گروه

٥ **دیاردە:** ١ ـ بەرچاو، دیار ٢ ـ تەماڵ، کروێشکی خۆ له لاندا مەڵاس کردوُ [ف] ١ ـ آشکار ٢ ـ خرگوش در لانه خوابیده

٥ **کاتی دیاردە:** کاتی زاندراو و ئاشکرا [ف] وقت آشکار، وقت معیّن و معلوم (مەبەس ئەو سات وکاتەی که بۆی داندراوە)

٦ **جار:** ١ ـ دحفه، هەل، کەرەت ٢ ـ وەخت، کات [ف] ١ ـ دفعه ٢ ـ گاه

٦ **جار لە دوُجار:** لە هەر دەحفێکی‌دا دوُکەرەتان [ف] در هر مورد دو بار

٦ **سێ قۆناغ:** مەبەس سێ پەردە، سێ توێ [ف] سه پرده که عبارتند از دیوارهٔ رحم، لایهٔ جفت و پردهٔ آمونیوتیک

٦ **سێ قۆناغ:** [ف] منظور ۱ ـ اِکتودرم ۲ ـ مزودرم ۳ ـ آندودرم

١٦ **وەستان:** ۱ ـ راگیران ۲ ـ پێش گرتن [ف] ۱ ـ ایستادن ۲ ـ متوقف شدن

١٦ **داوێستاوە:** محەللەق راگیراوە [ف] در هوا بدون حرکت ایستاده

٢٠ **ئۆدە:** ژوُر، وەتاغ، چاوەماڵ [ف] اتاق

٢٤ **چارە:** ۱ ـ دەم و چاو، تەرح و بیچم، روُ ۲ ـ بەخت ۳ ـ دەرەتان [ف] ۱ ـ سیما ۲ ـ شانش ۳ ـ چاره

٣٧ **کل:** ۱ ـ لا دان (لە رێگە کل بوُە) ۲ ـ خوار، لار ۳ ـ سورمە ٤ ـ رەوانە [ف] ۱ ـ انحراف ۲ ـ کج ۳ ـ سرمه ٤ ـ روانه، گسیل

٤٧ **بارتەقا:** هەمبەر، بەرانبەر، باتەقا(مەبەس دە سەرگەران و بەلاگێر و دەپێناو نانە) [ف] مقابل

٥٣ **لێبوردە:** گوناەبەخش، گوناحبەخش [ف] عفوکننده

٥٣ **بەخشندە:** دلاوا، سەغی، بە دڵ [ف] سخی

٥٦ **درێغی:** درێخی [ف] تقصیر، کوتاهی در کار

٦٣ **کلیل بە دەست:** بریتی لە خاوەن دەسەلات [ف] کنایه از همه کاره

٦٣ **کلیل گەل:** مەبەس زانینی هەموُ نهێنی و خۆیایان و خاوەن دەسەلاتی هەموُ شتێ

٦٩ **دێنە بەرێ:** دێنە پێش [ف] احضار می‌شوند

٧١ **گزیر:** بەردەستی کوێخا لە دێدا [ف] پادوی کدخدا در روستا

٧٤ **خەباتکار:** ۱ ـ کارکەر ۲ ـ بە کۆششت (مەبەس چاکە کارانن) [ف] ۱ ـ مبارزه ۲ ـ کارگر (منظور نیکوکاران)

٧٤ **خەبات:** کار، کۆششت [ف] جهد و کوشش

«سوڕەی غافیر ـ لاپەڕی ٤٦٧»

غافیر: لە تاوان دەبوێرێ، بەخشین، عافوُکردن [ف] از گناه درگذشتن، عفو کردن

٤ **گەڕ:** ١ ـ فێڵ وگزی ٢ ـ تەشقەڵە، شڵتاغ [ف] ١ ـ حیله ٢ ـ شلتاق

٤ **خولیان:** خەیاڵات، ئاواتی پڕوپوُچ [ف] آرزوهای مهمل

٤ **گەڕو خولیان:** سوُڕانەوە وگەڕانیان [ف] رفتن وگردش وگردیدن

٨ **وڵف:** جوُت [ف] همسر، جفت

٨ **هاولف:** هاوجوُت، ژنی حەڵاڵ [ف]کنایه از همسر

٨ **هاولف:** ١ ـ ئاواڵدوانە ٢ ـ هاواڵ [ف] ١ ـ دوقلو ٢ ـ دوست

٨ **بەرە و تۆرەمە:** تایفە و بنەچەکە، تیرە و ڕەچەڵەک [ف] طایفه و نژاد

١١ **دوُجار:** مەبەست ئەوەیە کە خوا هەوەڵێ خاک وگڵی سازکرد و ژیانی پێبەخشی و هێنایە هەرێمی ژیان و لە پاش مەرگ دیسان ژیانی یەکجاری پێ دەبەخشێ

١١ **دوُجار:** ژیانی سەر عەرز و قیامەتی [ف] منظور زندگی دنیوی و روز رستاخیز

١٤ **دین:** ١ ـ خواپەرسی ٢ ـ لێوە، شێت ٣ ـ زان، مناڵ بوُن [ف] ١ ـ آیین ٢ ـ دیوانه ٣ ـ زاییدن

١٥ **پلە:** دەرەجە و پایە [ف] مقام

١٥ **تایبەت:** تاویەتی، خوسوسی [ف] ویژه

١٨ **قوڕگ:** ژوُرەوەی ئەستۆ لە پێشەوە، گەرو [ف] گلو

١٨ **پیش:** ١ ـ هەناسە، نەفەس ٢ ـ پوُش، وشکەگیا [ف] ١ ـ نَفَس، دَم ٢ ـ گیاه خشک

٢٢ **چاخ:** وەخت و زەمان، کات [ف] وقت

٣٤ **دەسا:** ١ ـ جاکە وایە ٢ ـ دە ئیتر [ف] ١ ـ پس ٢ ـ پس دیگر

٣٦ **ئاسۆ:** کەنارەی ئاسمان، قەراغی ئاسمان، تارمایی [ف] اُفق، سایه‌ای در تاریکی

٣٧ **گەند:** ١ ـ کاری کرێت ٢ ـ خراپ و بێنرخ ٣ ـ گەن، بۆن ناخۆش ٤ ـ ڕزین لە تەڕاییدا [ف] ١ ـ کار زشت ٢ ـ بُنجُل و بی‌ارزش ٣ ـ بدبو ٤ ـ پوسیدن از خیسی

٤٨ **لەخۆبایی:** بادی هەوا، بە فیز و دەعیە و لەخۆ دەرچوُ، بایی بوُن [ف] مغرور شدن، متکبر

٥٣ **کەلەپوُر:** جیّ ماگ لە مردگ [ف] ارث

٥٤ **بیرەوەری:** یادداشت، نوُسینەوەی ڕوُداو [ف] یادبود

٥٧ **داهیّنان:** ١ ـ لە نویّ هیّنان ٢ ـ ڕام کردن، کەوی کردن [ف] ١ ـ اختراع ٢ ـ اهلی کردن

٦٤ **بیچم:** ١ ـ شکڵ و هەندام ٢ ـ تەرح و دیدار ٣ ـ تەرز و شیّوە، جۆر [ف] ١ ـ هیئت ٢ ـ سر و سیما ٣ ـ شیوه

٦٧ **بە خۆدا هاتن:** گەشە کردن، هەڵدان [ف] شکوفا شدن

٦٧ **ڕامان:** ١ ـ دەبیرەوە چوُن، مات بوُن و بیر کردنەوە ٢ ـ سەرسوُڕمان [ف] در فکر فرو رفتن ٢ ـ متحیّر ماندن

٧٠ **زۆر ناخایەنیّ:** زۆر پیّ ناچیّ [ف] طول نمی‌کشد

٧٥ **ناڕەوا:** ناحەق، نابەجیّ [ف] ناروا

٧٧ **سا بویّستە:** کەوابۆ سەبرت بیّ [ف] پس صبر کن

«سوُڕەی فوسسیلەت ـ لاپەڕەی ٤٧٧»

فوسسیلەت: شی کراوە بە ڕوُنی [ف] شرح و تفسیر مبین

٣ **شی‌کراوە:** ١ ـ شی کراو، هەلاجی، لەبەر یەک هەڵوەشاوی لۆکە و خوری و موُ ٢ ـ بریتی لە تاقیق کراو و لیّ کۆڵراوە [ف] ١ ـ پنبه یا پشم زده شده ٢ـ کنایه از پژوهش شده، توضیح داده شده

٦ **واوەیلا:** وای بە حاڵیان، وای بە حاڵتان [ف] وای به حالتان

١٠ **پیت:** بەرەکەت و فەر [ف] یمن و برکت

١٦ **ڕەشەبا:** بای توندی ڕۆژاوا [ف] باد دبور

١٦ **ڕۆژانی شوُم:** ڕۆژانی بیّ‌فەڕ (کە ئەو بایانە هەشت ڕۆژ و حەوت شەوان بە دوُی یەک‌دا دیّن) [ف] روزهای بدیُمن (که این بادها هشت روز و هفت شب پی‌درپی می‌وزند)

۱۷ **شان دان:** نیشان دان، خستنە بەر چاو [ف] نشان دادن

۱۹ **نەیار:** دوژمن [ف] دشمن

۲۰ **دژ:** ۱ ـ پێچەوانە ۲ ـ ڕوُترش [ف] ۱ ـ مخالف ۲ ـ اخمو

۲۵ **خەملاندن:** ڕازاندنەوە بە خشڵ و جلکی جوان، جوان کردن [ف] آراستن

۲۹ **گلا:** گش لا، هەموُ لایەک [ف] همگی، همه جانب

٤٥ **گفت دان:** بەڵێن دان، پەیمان دان (دەبێ مەبەس لە ماکی کتێب لەوحی مەحفوُز بێ کە بڕیاری یەکجاری لەودا دەرچوُە) [ف] پیمان دادن

٤۷ **درکاندن:** ڕاستی گوتن، ئاشکرا کردنی قسە، درکانن [ف] اعتراف کردن

۵۳ **هاکا:** ۱ ـ بەم جۆرە، بەو تەرزە ۲ ـ بەو نزیکانە، زۆری نەماوە [ف] ۱ ـ این طور، چنین ۲ ـ نزدیک است، چیزی نمانده

«سوُڕەی شوُڕا ـ لاپەڕی ٤۷۷»

شوُڕا: ڕاوێژ، تەگبیر [ف] شورا، تدبیر

۵ **دەرز:** ۱ ـ قەڵشتی باریک، درز ۲ ـ دەرس، وانە [ف] ۱ ـ درز ۲ ـ درس

۵ **خرمە:** ۱ ـ دەنگی وێککەوتنی خشڵان ۲ ـ دەنگی کرۆژتن [ف] ۱ ـ صدای به هم خوردن زیورآلات ۲ ـ صدای کروچیدن

۸ **بەرە:** ۱ ـ تیرە، تایفە [ف] عشیرە

۱۱ **بەرهەم هێنان:** پێ گەیاندن، بەخێو کردن، ڕەنێوهێنان [ف] به نتیجه رسانیدن

۱۱ **پەرە:** برەو، ڕەواج، ڕەونەق (مەبەس زۆر بوُنە) [ف] رونق

۱۳ **ئەسپاردن:** سفارشت، ڕاسپاردن، قەوینتی کردن [ف] سفارش

۱۳ **چەند بەرەکی:** چەند دەستەیی [ف] چند دستەای

١٣ **بژارتن:** پاک کردنی دانەوێڵە لە زیوان و شتی ناباب [ف] پاک کردن غلّات

١٣ **بژاردن:** چاک لە خەراپ جیاکردنەوە، نەقاندن [ف] برگزیدن

١٣ **دەبژێرێ:** هەڵیدەبژێرێ [ف] برمی‌گزیند

٢٤ **ئارا:** ١ ـ وجوُد و بوُن ٢ ـ جێگەی ژینی هەمیشەیی ٣ ـ دۆستی و تێوان خۆشی [ف] ١ ـ وجود داشتن ٢ ـ محل ثابت زندگی ٣ ـ دوستی

٢٧ **سەروبەر:** ١ ـ بە تەواوی، تەواو ٢ ـ سازی و ئاسوُدەیی لە ژیاندا [ف] ١ ـ کاملاً بدون نقص ٢ ـ سر و سامان

٢٧ **بێسەروبەر:** (مەبەس زیاد لە پێویست، زیاد لە ئەندازە) [ف] زیاد از اندازه

٢٧ **بێسەروبەر:** حاڵ شڕ و لێقەوماو، نەدار و هەژار و پەککەوتە [ف] بدحال و پریشان

٣٢ **چیا ئاسا:** وەک کێوی [ف] مانند کوه

٣٢ **قەتیس:** ١ ـ قەتیز، بێ دەرەتان، گیر کردن ٢ ـ داماو ٣ ـ هەڵتۆقیو [ف] ١ ـ گیر کرده ٢ ـ درمانده ٣ ـ برآمده

٣٦ **پێز:** ١ ـ کێش و هێز ٢ ـ ماک و ڕەگەز ٣ ـ مەڕ، پەز (مەبەس چاکتر و بادەوامتر و دایمە ماو باقی دەمێنێتەوە) [ف] ١ ـ کش و تاب ٢ ـ اصل و ماده ٣ ـ گوسفند

٤٨ **بواردن:** ١ ـ لی‌هەڵبواردن ٢ ـ بگاردن [ف] ١ ـ اِهمال ٢ ـ گذشتن

٥١ **قاسید:** مرۆی ڕەوانە کراو بۆکارێک [ف] قاصد، نامەبر، پیک

٥٢ **مەشخەڵ:** مەخشەڵ

٥٢ **مەخشەڵ:** ١ ـ گڕی بەرزی ئاگر ٢ ـ داری سەر بە گڕی ئاگر (مەبەس نوُر و ڕوُناکی و چرایە) [ف] ١ ـ زبانه بلند آتش ٢ ـ مشعل

«سوُرەی زوخروف ـ لاپەڕی ٤٨٩»

زوخروف: شتی هەموُ ڕەنگە یا شتی هەمە ڕەنگە (مەبەست زێڕ و زێو و کەرەستەی جوان کردن) [ف] اشیائی از همه رنگ

١١ **مری:** مردوُ [ف] مرده

١١ **بوژانەوە:** وەکەیف کەوتن لە پاش لەڕی و کەساسی [ف] انتعاش، بە نشاط آمدن

١٢ **ئەم:** ئەو، هێما بۆ نزیک، ئەڤ [ف] این، اشارە بە نزدیک

١٢ **جفت:** شوو بۆ ژن و ژن بۆ شوو، همسر (مەبەس هەموو زیندەوەرێک و گیا و گوڵیش) [ف] همسر

١٧ **ڕک:** ڕق، توڕەیی، قین [ف] خشم

١٨ **خشڵ:** زێڕ و زەنبەر [ف] زیور

١٨ **نەخۆیا بێ:** نادیار بێ [ف] هویدا نباشد

١٨ **بۆ خوا دەبێ:** (مەبەس ئەوەیە کە بۆ خودای دەبێ یا خودا بۆ خۆی قەبووڵ دەکا و پێی ڕازی دەبێ)

٢٢ **بەڵکە:** بەشکوو، شایەتا، بەشکا [ف] شاید

٣٩ **داد:** ١ ـ هاوار ٢ ـ حوکمی ڕەوا، عەداڵەت [ف] ١ ـ فغان، فریاد ٢ ـ عدالت

٣٩ **داد و نادا:** ١ ـ دە فریاو نایە، دە فریاو ناگا، دە هاناو نایە (مەبەس ئەوەیە کە تازە ئەو قسانە و پەشیمان بوونەوەتان هیچ بەهرە و قازانجێکی بۆ ئێوە تێدا نیە) [ف] بە فریاد نمی‌رسد

٤٠ **گوێ کپ:** کەڕ [ف] ناشنوا

٤٣ **پێداگرتن:** سوور بوون لە سەر مەبەست [ف] اصرار ورزیدن

٤٧ **تریقە:** دەنگی بەرزی خەنین، حیلکە [ف] قهقهه

٥٣ **گەو:** ئاڵقە، بازنە، مووچەوانە [ف] حلقه

٥٤ **سفک:** سووک، دژی گران و سەنگین، سفک (مەبەس ژێردەستەکانی لە کاری هیچ و پووچ و نارەوا خۆشیان دێ) [ف] سبُک

٦٥ **توش:** ناخۆش [ف] دردناک

٧٥ **وچان:** ١ ـ پشوو دان، ئیسترِاحەت ٢ ـ مۆڵەت [ف] ١ ـ استراحت ٢ ـ مُهلت

٧٧ **چەرمەسەر:** دەرد و ئازار و ڕەنجی زۆر [ف] رنج و مشقت بسیار ـ

٨٢ **عەرش:** تەختی خوا لە عاسمانان [ف] عرش خدا

«سوُرەی دوُخان ـ لاپەڕی ٤٩٦»

دوُخان: دوُکەڵ [ف] دود

٨ **بوُنەوەر:** گیاندار [ف] جاندار، ذی‌روح

١٢ **پەتا:** ئازار [ف] آزار

٣٧ **باشوُر:** باشوُر، لای قوبلە، نێوان خۆرهەڵات و رۆژاوا، بەرانبەر بە باکوُر [ف] جنوب

٤٠ **ژوان:** پێک گەیشتن لە جێگەیەکی دیاری [ف] به هم رسیدن در جای مشخص

٤٥ **سک:** ١ ـ زگ، ورگ و ناو ٢ ـ پێزە، تۆڵ [ف] ١ ـ شکم ٢ ـ جنین

٥٤ **کەژاڵ:** ١ ـ چاوکاڵ ٢ ـ ئاسک ٣ ـ بزنەکێوی [ف] ١ ـ چشم مایل به آبی ٢ ـ آهو ٣ ـ بزکوهی

٥٤ **سۆڵ:** زۆر سپی [ف] خیلی سفید

«سوُرەی جاسییە ـ لاپەڕی ٤٩٩»

جاسییە: بە سەر چۆک داهاتۆکان [ف] روی زانو نشسته‌ها یا خم‌شده‌ها

١٢ **گوێرە:** گۆرە، بەرانبەر بە [ف] بر طبق

٢٠ **سۆما:** ڕوُناکی چاو، هێزی دیتن [ف] نیروی دید

٢٢ **چەی:** چی، چشتێک [ف] چه، چه چیزی

٢٤ **سروُشت:** سرشت، خۆکرد، خۆڕست [ف] طبیعت

٢٦ **ژین:** زینگی، ژیان، ژی [ف] زندگی

٢٦ **ژیو:** زیندوُ [ف] زنده

٢٦ **ژیو ـ ژی + و:** ژیو، زینگیو [ف] زندگی

٢٨ **سیایی:** سیاهە، نوُسینی حیساب و ناو لە قاقەز، لیستە [ف] سیاهه، لیست

٣٢ **قنیات:** سەبوُری [ف] شکیبایی

٣٧ **شکۆ:** پایەبەرزی، گەورەیی، جەلال [ف] عظمت، شکوه

«سوُڕەی ئەحقاف ـ لاپەڕی ٥٠٢»

ئەحقاف: جێگایەکە لە یەمەن [ف] مکانی در یمن

٣ **وەبەر بێرن:** وەبەر بێنن [ف] از آن داده شوند (منظور از آن چه از آن بیم داده می‌شوند)

٣ **بێرن:** بێنن [ف] بیاورند

٩ **ئاسا:** وەکوُ [ف] مانند

٩ **نائاسا:** ناشناس [ف] نامعلوم

١٠ **یەک لە تۆرەمەی ئیسرائیل:** مەبەست یەکێک لە زانا و بلیمەتەکانی جوُلەکان بە نێوی عەولاّ کوڕی سەلام کە لە دوایەدا لە بازێڕی مەدینە ئیمانی هێنا [ف] یکی از نژاد اسرائیل

١٤ **قەرەبوُ:** بژاردنەوەی زەرەر (مەبەس کردەوکانیان چ چاک چ خەراپ) [ف] تلافی، جبران

٢٤ **شیو:** دۆڵی تەنگ [ف] دره تنگ

٣٠ **ناوەرۆک:** هەر چی دەناو شتی تر دایە [ف] محتوا

٣٠ **هانە:** دنە، هان [ف] تحریک

٣٢ **ئاوا بن:** ئاو جوُرە بن [ف] چنین باشند

٣٤ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامەت دان [ف] بە نمایش گذاشتن

«سوڕەی موحەممەد ـ لاپەڕی ٥٠٧»

موحەممەد: دوایین پێغەمبەران [ف] آخرین پیامبران

٤ **فیڕۆ:** بە هیچێ چوُ، خۆڕایی لە دەس چوُ [ف] هدر

٨ **نەگبەت:** ١ ـ بەدبەخت، چارەڕەش ٢ ـ بەڵا، چۆرتم [ف] ١ ـ سیەروز ٢ ـ مصیبت

١٥ **لنگ:** ١ ـ بەرانبەر، تا، وەک ٢ ـ لنگە ٣ ـ لاق، پا، قاچ [ف] ١ ـ لنگ، همتا ٢ ـ لنگە ٣ ـ پا

١٦ **دەر دەچن:** ١ ـ بۆ دەرەوە ڕۆیشتن ٢ ـ لە ئەزموُن سەرکەوتن ٣ ـ هەڵاتن، ڕایان کرد [ف] ١ ـ بیرون رفتند ٢ ـ در آزمایش موفّق شدند ٣ ـ در رفتند، فرار کردند

١٩ **هەڵگێر وەرگێڕ:** ژێر و ڕوُکردن (بریتی لە جوُڵانەوە و هاتوُچۆ) [ف] زیر و رو کردن (کنایه از جنبش و تحرّک و رفت و آمد)

٢٠ **فێدار:** خوُدار [ف] صرعی

٢٢ **ڕێوە دەبەن:** ١ ـ دە کەن ٢ ـ دە کەنە پیشەی خۆتان [ف] ١ ـ می‌کنید ٢ ـ روش خود می‌کنید

٢٢ **بەڕێوە بردن:** ئیدارە کردن، پێچاران [ف] اداره کردن

٢٢ **چڕین:** ١ ـ پچڕین، پساندن ٢ ـ گوتن، گوتنی گۆرانی [ف] ١ ـ گسستن ٢ ـ آواز خواندن

٢٧ **سرەواندن:** ١ ـ ئارام کردن ٢ ـ تێ‌سرەواندن، لێدان [ف] ١ ـ آرام کردن ٢ ـ زدن

٢٧ **تێ سرەواندن:** ١ ـ دارکاری کردن ٢ ـ لێدان لە پڕ و نە کاو [ف] ١ ـ زدن با چوب ٢ ـ یهو زدن

٣١ **بەراورد:** ١ ـ لێکدانەوە، تاقی کردنەوە ٢ ـ تەخمین، بە خەیاڵ هەڵسەنگاندن، نرخاندن [ف] ١ ـ آزمودن ٢ ـ حدس و تخمین

٣٢ **پوُچەڵ:** بێ نرخ و بێ بەهرە، پوُچە ک [ف] بی‌ارزش

٣٦ **خوازتن:** ١ ـ داوا کردن ٢ ـ ئارەزوُ کردن [ف] ١ ـ طلب کردن ٢ ـ آرزو کردن

٣٧ **قێرسیچم:** ١ ـ پێچەقین، نەساز ٢ ـ ڕەزیل، ژرد [ف] ١ ـ لجباز ٢ ـ خسیس (منظور اصرار و پافشاری است)

٣٧ **ڕژدی:** سەقیلی، چروُکی، چکوُسی، چکوُدی [ف] بُخل و خست

«سوورەی فەتح ـ لاپەڕی ۵۱۱»

فەتح: سەرکەتن، سەرکەوتن [ف] فتح، پیروزی

٦ **ڕووبینی:** ١ ـ مەرایی، ماستاو سارد کردنەوە ٢ ـ تارا لە سەر بووک هەڵدانەوە [ف] ١ ـ ریایی ٢ ـ روبند برداشتن از سر عروس

١٠ **دەستی خودا دەسەر دەستی ئەوان ڕایە:** مەبەس ئەوەیە کە پەیمان و قەول و بەڵێنی خوا و پێغەمبەرەکەی لەو کەسانەی کە لە حودیبییە (حدیبیه) پەیمانیان دەگەڵ پێغەمبەر بەست پتەوتر و قایمترە

١١ **ئێوە با:** ئێوە بدا [ف] به شما برساند

١٦ **خۆ بە دەستەوە دەدەن:** تەسلیم دەبن (دێنە سەر دینی ئێوە) [ف] تسلیم می‌شوند

٢٤ **ئاقار:** ١ ـ شوێن و جێگە ٢ ـ دەور و بەر ٣ ـ مەڵبەند و ناوچە [ف] ١ ـ جای ٢ ـ پیرامون ٣ ـ منطقه

٢٥ **گل:** ١ ـ جووڵە، بزاو ٢ ـ خلۆر [ف] ١ ـ حرکت ٢ ـ غلت

٢٥ **گل دانەوە:** لای خۆ هێشتنەوە [ف] نزد خود نگه داشتن

٢٥ **گلیان دابۆوە:** لای خۆیان هێشتبۆوە (ئاژەڵی قوربانی کە بەرەو مەککە دەڕۆیشتن گەڕاندبوویاننەوە) [ف] نزد خود نگه داشته بودند

٢٥ **موشکوڵۆزمە:** مشکولۆزمە، ئۆباڵ بە گەردن [ف] مدیون اخلاقی و آیینی، مشغوالّذمه

٢٩ **دروٚشم:** نیشانەی تایبەتی [ف] آرام، علامت فارقه

٢٩ **شبی:** ١ ـ وەکوو، لە ڕەنگی [ف] همانند

٢٩ **شبێنراو:** تەشبی کراو [ف] تشبیه شده

٢٩ **وەچ:** ١ ـ لکی لە لق دەرچووگ ٢ ـ بێچوو ٣ ـ نەوە و نەتیژە [ف] ١ ـ جوانه از نشا و شاخه ٢ ـ بچه ٣ ـ نبیرگان

٢٩ **ستوور:** ١ ـ ئەستوور ٢ ـ قەوی [ف] ١ ـ کلفت ٢ ـ ستبر

«سوُڕەی حوجورات ـ لاپەڕی ٥١٥»

حوجورات: هۆدەکان [ف] اتاقها

٤ **هۆدە:** ژوُری ماڵ [ف] اتاق

٧ **ئەڤین:** دڵداری، عیشق، خۆشەویستی دڵبەر، حەز لێکەری، حەز لێکردوُیی [ف] عشق

١١ **ناتۆرە:** لەقەمی ناپەسند [ف] لقب زشت

١٢ **ڤیز:** ١ ـ بێز، دڵ تێک‌چوُن لە دیتنی شتێ [ف] دل به هم آمدن از دیدن چیزی

١٤ **خۆمان بە دەستەوە داوە:** تەسلیم بوُین [ف] تسلیم شده‌ایم

١٤ **هێمان:** ١ ـ هێشتان ٢ ـ خۆمان [ف] ١ ـ هنوز ٢ ـ خودمان

«سوُڕەی قاف ـ لاپەڕی ٥١٨»

قاف: ق

٥ **ئاڵۆز:** ١ ـ تێک‌هاڵاو (بەنەکە ئاڵۆز بوُە) ٢ ـ نەسازاوی، توُش و توُڕە ٣ ـ پشێوی و ئاژاوە [ف] ١ ـ سر درگم ٢ ـ آدم ناهنجار و بد عُنُق ٣ ـ آشوب و بلوا

٧ **کێوپارە:** پارچە کێو، لەتە کێو [ف] پارچه چیا

١٠ **هۆشە:** هێشوُ [ف] خوشه‌ی میوه، خوشه‌ی غله

١٢ **خودان:** ١ ـ خێو، خاوەن، ساحێب ٢ ـ خودا [ف] ١ ـ صاحب ٢ ـ خدا، الله

١٨ **چاوەدێر:** چاو لە شتێ بۆ ئاگا لێ بوُن [ف] ناظر

١٩ **بوُرانەوە:** ١ ـ دڵ لە خۆ چوُن، لە سەر خۆ چوُن [ف] از حال رفتن

٢٢ **هەواڵ:** ١ ـ خەبەر ٢ ـ ئاواڵ، دۆست [ف] ١ ـ خبر ٢ ـ رفیق

٢٢ **سەرپۆشمان لە سەر لادای:** بریتی لەوەیە کە پەردەی بێخەبەری و نائاگاییمان لە سەر لادای

٢٢ **بڕ:** تابشت و هێز (مەبەس هێزی دیتنی زۆرە) [ف] توان

٣٢ **سۆز دراوە:** قەول دراوە [ف] قول داده شده

٣٦ **ڕەخسا:** بە هەڵکەوت بۆی پەیدا بوُ، جۆر هات [ف] اتّفاقی جور شد

٣٨ **ماندگ:** ماندک، شەکەت، ماندوُ [ف] خسته

«سوُڕەی زاریات ـ لاپەڕی ٥٢٠»

زاریات: بایانی بڵاو کەرەوە [ف] بادهایی که پخش می‌کنند

٩ **تەکانەوە:** لێ دوُرکەوتنەوە، دوُرەپەرێزی کردن [ف] دوری جستن

٤٢ **پێشە:** ئێسک، ئیسقان، هەستی [ف] استخوان

٤٢ **پواو:** ڕزیو [ف] پوده

٤٧ **پەرە:** برەو، ڕەواج [ف] رواج

«سوُڕەی توُر ـ لاپەڕی ٥٢٣»

تور: کێوی توُر [ف] کوه طور

٥ **بان:** ١ ـ لای سەرو (مەبەس ئاسمانە) ٢ ـ سەر بانی خانوُ ٣ ـ بانگی نوێژ [ف] ١ ـ طرف بالا ٢ ـ بام ٣ ـ اذان

٩ **تێکەوەدان:** بە نارێکی و پەرێشانی هاتن و چوُن [ف] پریشان قدم زدن

٢١ **بارمتە:** گرۆ، گرێو [ف] گروگان

٢٧ **گڕ و هاڵاو:** تین وگەرمایی بڵێسەی ئاگرکە زۆر بە تەوژم و بێ ئەمانە [ف] صدای آتش مشتعل

۳۰ **بوێژ:** شایەر، قسیەکەر، گۆرانیبێژ [ف] شاعر

۳۸ **پەیژە:** ناردیوان، پەیجە، نێردوان [ف] نردبان

۴۰ **مزە:** کرێ [ف] مزد، اجر

۴۰ **بۆیان زۆرگران بوەستێ:** (مەبەس بۆیان زۆرگران تەواو بێ) [ف] برایشان گران تمام شود

۴۴ **هەورێکی پڕ پشتە:** (مەبەس هەورێکی ئەستوُر و کولّوفت و پان و بەرین و هەراوە کە وڵاتێکی زۆر دەبەرخۆ دەگرێ) [ف] ابر استراتوس، منظور ابر متراکم، ابر ضخیم، ابر کلفت

۴۴ **پڕپشتە:** ئەستوُر و بەرینە [ف] متراکم، کلفت و پهن

۴۸ **تۆ بە بەرچاوی ئێمەوەی:** تۆ خۆت ژێر نەزەر و بیر و بڕوای ئێمە دای و بۆخۆن ئاگان لێتە [ف] تو منظور نظر مایی

«سوُڕەی نەجم ـ لاپەڕی ۵۲۶»

نەجم: ئەستێرە، هەسارە [ف] ستارە

۹ **کەوان:** ۱ ـ کەمان ۲ ـ ئامرازی خورَی و لۆکە شی کردنەوە [ف] ۱ ـ کەمان ۲ ـ کمان پنبەزنی

۱۳ **داپەڕین:** سەر بەرە ژێر بەلەز چوُن [ف] با شتاب فرو آمدن

۱۵ **پاڵ:** ۱ ـ تەنشت ۲ ـ ئەندەروُن ۳ ـ پشت [ف] ۱ ـ جانب ۲ ـ درون ۳ ـ پُشت

۴۳ **خەنین:** کەن، کەنین، پێخەنین [ف] خندیدن

۴۸ **ناگوزوری:** فەقیری، دەس تەنگی [ف] بینوایی، تنگدستیَ

۴۹ **گەلاوێژ:** ئەستێرەیەکی زۆرگەشە لە نیوەی هاوینڕا دەبیندرێ [ف] ستارۀ شعرا

۵۰ **ئاسەوار:** ۱ ـ شوێنەواری کەون ۲ ـ پاشماوەی ڕەچەڵەک (هەی ئاسەوارتان بېڕێ) [ف] ۱ ـ آثار ۲ ـ نسل، نژاد

۵۳ **ئاوایی:** ئاوانی، ئاوەدانی [ف] آبادی

«سوڕەی قەمەر ـ لاپەڕی ٥٢٨»

قەمەر: مانگ [ف] ماه

٨ **چەتوُن:** ١ ـ زەحمەت، چەتن ٢ ـ ناڕاست و توُش [ف] ١ ـ دشوار ٢ ـ ناهنجار و صعب

٢٧ **سایە:** وشتری نارەسەن [ف] شتر نااصل

٢٧ **ئەزموُن:** تاقی کردنەوە، ئینتیحام، جڕباندن [ف] آزمودن

٢٩ **پەل:** ١ ـ لاق و دەست ٢ ـ شەپۆل ٣ ـ بەرانبەری قوُڵ [ف] ١ ـ هر یک از دست و پاها ٢ ـ موج ٣ ـ مقابل ژرف

٣١ **پاچڤە:** وەرگێڕان، تەرجەمە [ف] ترجمه

٣٤ **زیخ:** خیز، وردە بەردی بەر چەم [ف] شن، سنگ‌ریزه

٣٤ **چەو:** ١ ـ وردکە بەرد، زیخ، خیز ٢ ـ چاو [ف] ١ ـ شن، سنگ‌ریزه ٢ ـ چشم

٣٦ **زەبر:** ١ ـ لێدان، لێخستن ٢ ـ بە نهێم داگرتن ٣ ـ توانایی، تاقەت [ف] ١ ـ ضربت ٢ ـ فشار ٣ ـ قوّت و توان (قهر و مؤاخذه)

٤٦ **بار:** تاوان و قەرەبوُ [ف] تاوان

٤٨ **گڵپە:** کڵپە، گڕی لە پڕ ٢ ـ دەنگی گڕ گرتنی ئاگر [ف] ١ ـ شعله یکهو پدید آمده ٢ ـ صدای لهیب آتش

٥٥ **خۆنکار:** پاتشای گەورە [ف] فرمانروای بزرگ

«سوڕەی ڕەحمان ـ لاپەڕی ٥٣١»

ڕەحمان: خودای بە ڕەحمەت، خوای دەهندە، خوای دڵاوا [ف] خدای بخشنده

٦ **ساقەتە:** کۆتەرەی دار [ف] تنۀ درخت، ساقۀ گیاه

١٧ **شوێن:** ١ ـ جێگا ٢ ـ شوێپ [ف] ١ ـ جای ٢ ـ اثر

٢٤ **گەڕۆکانی بە بادەوەی چیا ئاسا:** [ف] کشتی‌های بادبانی کوه مانند

٤٢ **ئەنەون:** [ف] بگیرند

٥٤ **ئاسەر:** ئاستەر [ف] آستر

٦٤ **ڕواڵەت:** دیمەن، ئەوی لەبەر چاوە [ف] ظاهر، ظاهری

«سوڕەی واقیعە ـ لاپەڕی ٥٣٤»

واقیعە: ڕوداو [ف] رویداد

٣ **نزم:** نەوی، نەڤی، پێچەوانەی بڵند [ف] پست، کم ارتفاع

٥ **هاڕین:** ورد کردن وەک ئارد [ف] آرد کردن

١٨ **زەرک:** تاسی مسی بچوک [ف] طاس مسین

١٩ **خومار:** کەسێ کە دوای سەرخۆشی دێتەوە سەرەخۆ [ف] خُمار

٢١ **مەل:** ١ ـ پەڕندە، باڵدار، تەیر ٢ ـ جانەوەری بچکۆڵە (مەل و موُر) [ف] ١ ـ پرندە ٢ ـ جانور ریز

٢٣ **مراری:** لولو، دوڕ [ف] مروارید

٢٣ **قاپۆر:** قابلۆخ [ف] پوکە

٢٨ **چقڵ:** دڕک، دڕی، دڕوُ [ف] خار

٤٨ **کاڵ:** ١ ـ باپیر ٢ ـ پیاوی پیر [ف] ١ ـ نیا ٢ ـ سالخوردە

٨٩ **دەسێتەوە:** دەحەسێتەوە [ف] خستگی در می‌کند

«سوڕەی حەدید ـ لاپەڕی ٥٣٧»

حەدید: ئاسن [ف] آهن

١١ **وام:** قەرز [ف] وام

١١ **قات:** ١ ـ لە ئەندازە، ئەوەندە، بەرانبەر (دوُ قات چاکەی دامەوە) ٢ ـ نەهوم ٣ ـ کات، دەم، سات (ئەو قاتە لاو بوُم) [ف] ١ ـ برابر در اندازە ٢ ـ طبقۀ ساختمان ٣ ـ هنگام

١٢ **تیشک دانەوەی کردەیان:** تیشک دانەوەی کار و کردەیان [ف] بازتاب و عکس‌العمل رفتارشان

١٣ **لا:** ڕەخ، ئالی، قەراخ، تەڕەف [ف] طرف، سمت

١٥ **سەرانە:** پیتاک لە هەر تاکێ لە مرۆ و ئاژەڵ [ف] سرانە، پیتاک، فدیە

١٥ **چارەنوُس:** بەخت و هات [ف] سرنوشت

٢٥ **بڕشت:** هێزی بڕین [ف] نیروی بُرش

٢٨ **تیرێژ:** تیشک، ڕوُناکی خۆر [ف] نور خورشید

«سوڕەی موجادیلە ـ لاپەڕی ٥٤٢»

موجادیلە: پیلە، کێشە، بەهانە، گەڕ و تەشقەڵە [ف] کشمکش، بهانە

١ **ئەو ژنە:** مەبەست حەولە ژنی ئوُس بنی سامتی بوُ کە ئوُس سوێندی لێخواردبوُ و گوتبوُی لەوەی‌واوە تۆ وەک دایکمی [ف] آن زن

٥ **ناچاری:** مەجبوُری، کەسێ کە دەسەڵاتی کاری بە خۆی نەبێ [ف] ناگزیری

٥ **دوچاری ناچاری دەبن:** ١ ـ توُشی چارەڕەشی و ڕەزیلی دەبن ٢ ـ توُشی مەجبوُری دەبن [ف] ١ ـ خوار و ذلیل می‌شوند ٢ ـ دچار ناگزیری می‌شوند

٥ **قەرەبەخت:** چارەڕەش، کڵۆڵ، بەدبەخت [ف] سیەبخت

٧ **چپە:** ١ ـ سرتە، سرکە ٢ ـ دەنگی دڵۆپە داکەوتن [ف] ١ ـ پچ‌پچ ٢ ـ صدای چکیدن قطره

١١ **کۆڕ:** جێگەی کۆ بوُنەوە [ف] جای تجمع، مجلس

«سوُڕەی حەشر ـ لاپەڕی ٥٤٥»

حەشر: ١ ـ ڕۆژی قیامەت، سەڵا، ڕۆژی پسات ٢ ـ بریتی لە هەرا و هوریای تێکەڵ و پێکەڵ (مەبەس خڕ کردنەوە بۆ دەر کردن) [ف] ١ ـ روز قیامت ٢ ـ کنایە از شلوغی

٢ **تەرە کردن:** بریتی لە ئاوارە (مراد یەهوُدیکانی بنی نەزیر بوُن کە لە دەور و بەری مەدینەی دەژیان) [ف] کنایە از آوارە

٢ **پارازتن:** ئاگاداری کردن [ف] نگهداری

٢ **پارێز:** ١ ـ هجوم لە نخافڵ ٢ ـ بۆسە، کەمین ٣ ـ پەرێز [ف] ١ ـ یورش غافلگیرانە ٢ ـ کمین ٣ ـ پرهیز

١١ **سونف:** ١ ـ هاوپیشە ٢ ـ سنف، ئامپا، هاوپا [ف] ١ ـ همکار ٢ ـ صنف

١١ **گوێڕایەڵ:** بەر فەرمان [ف] فرمانبردار

١٤ **ناکۆکی:** ١ ـ مابەین ناخۆشی ٢ ـ بێ کەیفی [ف] ١ ـ کدورت، میانە خوب نبودن ٢ ـ بدحالی

١٨ **چەی:** مەبەس چ ئاکار و ڕەوشت و گومان و خەیاڵاتێکە [ف] منظور چە کار و روش و خیالاتی

٢٢ **ئەوتۆ:** ئەو جۆرە، وتۆ، ئەوها [ف] این طور

٢٣ **هێمنایەتی:** دنیای ئارام و بێ کێشە و شەڕ [ف] آرامش، امنیت کشور

٢٣ **هێمنی:** لەسەرخۆیی، ئاسوُدەیی وڵات [ف] آرامی، امنیت کشور

٢٣ **دەرۆست:** وەستان، پێ‌وەستان، باشار [ف] تاب مقامت

٢٤ **وەدی‌هێن:** دروستکەر، داهێنەر [ف] مخترع

٢٤ **وێنه گەر:** شکڵ کێش، ئەسک‌کێش [ف] نقاش، صورتگر، عکاس

﴿سوڕەی مومتەحینە ـ لاپەڕی ٥٤٩﴾

مومتەحینە: ئەوەی ئازموُن دەکا [ف] آن که امتحان برگزار می‌کند

٤ **ڕکوُنی:** ڕق لە سگ [ف] کینه‌توز، تودار

٤ **سگ:** زگ [ف] شکم

١٠ **گل:** ڕاگرتن [ف] نزد خود نگه داشتن

١٠ **گلا:** گش لا، هەموُ لایەک [ف] همگی

﴿سوڕەی سەف ـ لاپەڕی ٥٥١﴾

سەف: ڕیز بەستن [ف] صف

﴿سوڕەی جومعە ـ لاپەڕی ٥٥٣﴾

جومعە: جومعە، هەینی، هەینو، هەنی [ف] جمعه، آدینه

١١ **پێوە:** ١ ـ بە یەکەوە ٢ ـ درێژە پێدان [ف] ١ ـ با هم ٢ ـ طول دادن

١١ **بە پێوە ڕاوەستان:** بە پاوە وێستان، نەجوڵان، نەبزوُتن [ف] روی پا ایستادن

﴿سوڕەی موونافیقوُن ـ لاپەڕی ٥٥٤﴾

مونافیقوُن: دوُ ڕوُکان [ف] منافقان

٢ **قەڵغان:** قەڵخان، مەتاڵ [ف] سپر

٤ **قەڵافەت:** ١ ـ سەر و سیما ٢ ـ بڵندی باڵا [ف] ١ ـ سیما، ریخت ٢ ـ بلندی قد

٦ **تەوفیر:** تەفاوەت، جیاوازی [ف] تفاوت

۱۰ **تەک:** ۱ ـ تاق ۲ ـ لەتی جوُت ۳ ـ لا، لەکن ٤ ـ دەگەڵ [ف] ۱ ـ فرد ۲ ـ مقابل زوج ۳ ـ نزد ٤ ـ با

۱۰ **تەکیە:** ۱ ـ سەکۆی بەر دەرگا، خواجانە ۲ ـ دەروێشگە [ف] ۱ ـ سکوی جلو در ۲ ـ خانقاه

۱۰ **مردن تەک بە تەکیەوە دا:** مردن بگاتە سەری [ف] مرگش برسد

«سوُرەی تەغابون ـ لاپەڕی ٥٥٦»

تەغابون: تێشکان [ف] شکست خوردن، زیان دیدن

۱۸ **پەنامەکی:** نهێنی، بەدزییەوە [ف] سری، نهانی

۱۸ **خۆیا:** ئاشکرا، دیار، بەرچاو [ف] آشکار، پیدا

«سوُرەی تەڵاق ـ لاپەڕی ٥٥٨»

تەڵاق: تەڵاق [ف] طلاق

۱ **دەریش نەچن:** مەبەس لەوەیە کە لە ماڵە مێردکانیان نەچنە دەرێ

٤ **مەزنیەتی:** گەورەیەتی (مەبەست خوداگەورەیەتی) [ف] بزرگواری (خدا بزرگوار اوست)

٤ **همێ:** ئومێد، ئاوات [ف] امید

٤ **ناهمێ:** ناهومێ، بێئومێد [ف] بیامید

٦ **بەخت:** خەرج، مەسرەف [ف] خرج

۹ **چەش:** ۱ ـ چێژە، تام ۲ ـ چاو، دیدە، چەم [ف] ۱ ـ مزە، طعم ۲ ـ چشم

«سوُرەی تەحریم ـ لاپەڕی ٥٦٠»

تەحریم: بە ناڕەوا دانان [ف] بە حرام دانستن

۳ **نهێنی:** ۱ ـ پەنامەکی، بە دزییەوە ۲ ـ سوڕ (مەبەست ئەوەیە کە پێغەمبەر بە دزی لە لای حەفسەی ژنی گوتبوُی ئەمن نزیکی لە ماریەی قبتی ناکەم، حەفسەش چوُبوُ بە عایشەی ڕاگەیاندبوُ) [ف] ۱ ـ نهانی ۲ ـ سر، راز

٤ **خودێ:** خودا، اللّه [ف] خدا

٤ **مەزنیەتی:** گەورەیەتی [ف] بزرگواری

٤ **بەرکەتی:** شیاوی رێز لێ گرتن، هەڵکەوتە، زۆر زرینگ و بە کار [ف] شایستە و محترم

٥ **گەردەن کەچ:** ١ ـ گوێ بە فەرمان ٢ ـ خەمگین و کز [ف] ١ ـ گوش بە فرمان ٢ ـ افسردە و غمگین

١١ **ژنی فیرعەون:** مەبەس «ئاسیە»ی ژنی فیرعەونە [ف] منظور «آسیە» زن فرعون است

١٢ **وتار:** قسە بۆ خەڵک کردن دەر بارەی مەبەستێ [ف] سخنرانی، گفتار

«سوُرەی موڵک ـ لاپەڕی ٥۶٢»

موڵک: فەرمانڕەوایی، خوێنکاری [ف] فرمانروایی

١ **خوێنکاری:** پادشایی [ف] پادشاهی، فرمانروایی

٤ **داماو:** تێماو، مات و سەرگەردان [ف] ١ ـ مات ٢ ـ درماندە

٤ **ڕاماو:** ١ ـ دەبیرەوەچوگ ٢ ـ سەرگەردان [ف] ١ ـ در فکر فرو رفتە ٢ ـ سەرگردان

٥ **کەرستە:** ئەسپاباتێ کە شتێکی لێ دروُست بێ، ئامراز [ف] اسباب، وسیلە

٥ **ڕاوەدوُنان:** دانە پە، ڕاو نان [ف] دنبال کردن

٨ **شەق:** ١ ـ درز، تلّیش ٢ ـ شڕ، نارەحەت [ف] ١ ـ شکاف ٢ ـ پریشان و دشوار

١١ **ئارا:** ١ ـ وجوُد و بوُن ٢ ـ جێگەی ژینی هەمیشەیی [ف] ١ ـ وجود داشتن ٢ ـ محل ثابت زندگی

١٥ **شانەوشان:** درێژایی ملەی کێو، یاڵە و یاڵی کێو (شانە و شان ڕێگەیە) [ف] طول تیغۀ کوە

١٦ **بە هەردا:** بە زەوینا، بە حەرزا، بە خاکا [ف] بە زمین، بە خاک، بە تُربَت

١٧ **زیخ:** خیز، وردکە بەردی بەر چەم، چەو [ف] شن، سنگ‌ریز

٢٢ **ئاسایی:** ١ ـ عادەتی، بەرانبەر بە یاسای کۆمەڵایەتی ٢ ـ وە کوُ، ئاسا [ف] ١ ـ معمولی ٢ ـ مانند

«سوڕەی قەڵەم ـ لاپەڕی ۵۶۴»

قەڵەم: پێنوس، بنوس [ف] قلم

۱ **نڤیسین:** نوسین [ف] نوشتن

۲ **وەسا:** ئوسا، زانا لە کار [ف] استاد

۹ **نیان:** نەرم و ساف، (مەبەس مداراکردن) [ف] نرم و صاف

۱۳ **ڕەزا:** ۱ ـ تەرح و دیدار ۲ ـ قایل، ڕازی، ڕەدا [ف] ۱ ـ سیما و قواره ۲ ـ راضی

۱۳ **ڕەزا قورس:** ڕەزا تاڵ، تێسک قورس [ف] گران‌جان، دوست نداشتنی

۱۳ **زۆڵ:** بیژۆ، بیژ، پیچ [ف] حرامزاده، غیر طبیعی

۱۳ **سەپاندن:** بە زۆر تۆش کردن، بە ملدا هێنان [ف] تحمیل کردن

۲۰ **قاقڕ:** ۱ ـ زەوینێ کە گیای لێ ناڕوێ ۲ ـ بریتی لە بنیادەمی ڕژد [ف] ۱ ـ لم‌یزرع ۲ ـ کنایه از آدم خسیس

۳۰ **سەرکۆنە:** لۆم، سەرزەنشت [ف] سرزنش

٤۳ **ساق و چاق:** ساخ و قەڵەو [ف] سالم و چاق

٤۷ **خەت:** نوسین [ف] نوشتن

٤۸ **یارۆی:** کابرای، کاورای (مەبەس یۆنسە) [ف] فُلانی، یارو

«سوڕەی حاققە ـ ۵۶۶»

حاققە: کارەسات، قەومان، بەسەرهاتی ناخۆش [ف] رویداد ناگوار

۷ **کۆتەر:** ئەستورایی دار [ف] قطر درخت

۷ **ناوزڕاو:** ئابڕو نەماو (دەبێ مەبەس تێو بەتاڵ و هلۆڵ بێ) [ف] روسیاه، رسوا

١١ **بوار:** دەراوی پەڕینەوە لە ئاو [ف] گدار

١٦ **فشەڵە:** فشلەڵۆک، سست و شل و خۆ نەگرتوُ [ف] متخلخل، سست

١٦ **فشەڵ:** سست و بی‌ناو [ف] متخلخل

٣٢ **شەتەک:** بەستنی توند [ف] سفت بستن

٣٦ **زام:** برین، ڕێش [ف] زخم

٤١ **هەستیار:** ١ ـ شاعیر، وێژەوان ٢ ـ هەستکار [ف] ١ ـ شاعر و ادیب ٢ ـ احساس‌کننده

﴿سوُڕەی مەعاریج ـ لاپەڕی ۵۶۸﴾

مەعاریج: چەندپلە [ف] چند پلّە، چند پایە، چندین رتبە و مرتبە

١٦ **ئەنام:** ئەندام، ئازای لەش [ف] اندام

١٩ **تابشت:** تاقەت، هێز و توان (مەبەس بێ سەبر و حەوسەلە و بێ‌پشوُ نائارام) [ف] نیرو، توان

٢٠ **ناگوزور:** دەس‌تەنگ، فەقیر [ف] تنگدست، بینوا

٢١ **چکوُس:** چکوُد، ڕەزیل، ڕژد، نان‌نەخۆر [ف] خسیس

﴿سوُڕەی نوُح ـ لاپەڕی ۵۷۰﴾

نوُح: پێغەمبەرێکی خودا [ف] یکی از پیامبران خدا

٤ **ئاکام:** ١ ـ کاتی مەرگ، هەنجەل، ئەجەل (ئەجەلی خودایی) ٢ ـ دوماهی، دوایی، پاشنە [ف] ١ ـ اَجَل ٢ ـ انجام

٦ **ڕەوەک:** قوشمی، تۆڕ، ڕەوک، سرک [ف] رموک

٨ **هەمیسان:** دیسان [ف] دوباره، باز

١١ **پەڵە:** ١ ـ بارانی تێری دەخڵ ٢ ـ لە کە [ف] ١ ـ بارانی که زمین را سیراب کند ٢ ـ لکّه

١٣ **شکۆ:** پایەبەرزی، جەلال، گەورەیی [ف] شکوه و عظمت

٢٢ **جانانە:** ١ ـ ژنی زمان درێژ و سازنه و سەڵیتە ٢ ـ گراوی، ماشۆقە [ف] ١ ـ زن سلیطه ٢ ـ معشوقه

٢٢ **جـانانە:** دێـرەدا مـەبەس فـێڵێکی گـەورە و زەلام و زیـرەکـانە بـە مـەکـر و گـزی و حیلەوە [ف] منظور حیلۀ زیرکانه

٢٢ **سازنە:** ١ـ زۆرناژەن، سازلێدەر ٢ ـ سازنده (بریتی لە بێشەرم و زمان درێژ) [ف] ١ ـ سُرنانواز، سراینده ٢ ـ سازنده

٢٢ **سەڵیتە:** ژنی زمان درێژی بێ حەیا [ف] زن بی‌حیا

«سوُڕەی جین ـ لاپەڕی ٥٧٢»

جین: جندۆکە، عەجنە، جند، جنۆکە، جن [ف] جن

٩ **کوُڵە:** کرۆشمە بۆگوێ گرتن لە خەڵک [ف] کِزکردن برای استراق سمع

١٠ **داروە:** دراوە [ف] داده شده

١٦ **زەبەندە:** فرە، بۆش، زۆر [ف] زیاد

«سوُڕەی موززەممیل ـ لاپەڕی ٥٧٤»

موززەممیل: بە جلکان داپۆشراو [ف] با لباس پوشیده شده

٦ **شەو نخوُنی:** شەو بێداری [ف] شب بیداری

١٤ **هەژین:** ڕاژان، شەکانەوە، لەراندن [ف] جنباندن

١٤ **ڕەمڵ:** ڕەڵم [ف] ماسه

١٨ **شەقار:** ١ ـ لەت، دڕاو ٢ ـ شوێن و لەلە [ف] ١ ـ پاره و دریدن ٢ ـ شیار

٢٠ **هەر پێشبارێ بە ڕێی بکەن:** مەبەست هەر چاکـە و خـێرێکی کـە دەپـێشدا بـەجێو هـێناوە [ف] منظور خوبی و خیر را پیشاپیش بفرستید و به خدا قرض‌الحسنه دهید

«سوڕەی موددەسسیر ـ لاپەڕی ٥٧٥»

موددەسسیر: جلک بە سەر دادراو [ف] لباس روی سر انداخته شده

٩ **تۆش:** ناخۆش، سەخت [ف] ناجور، سخت

١٦ **لاسار:** ١ ـ سەرسەخت ٢ ـ گوێ نەبیس [ف] ١ ـ دیکتاتور ٢ ـ حرف نشنو، لجباز

١٧ **هەڵچوون:** بریتی لە توڕە بوون [ف] کنایه از خشمگین شدن

٢٨ **نە دەهێڵێ:** نە بە تەواوی نابوودی دەکا و دەیمرێنێ [ف] منظور این است که نه به یکباره نابودش می‌سازد و نه رهایش می‌کند

٢٨ **نە واز دێنێ:** نە دەس هەڵدەگرێ [ف] نه دست برمی‌دارد، نه ول می‌کند و نه این که رهایش کند و بگریزد

٢٩ **پێستی مرۆ ڕەشەو دەکا و دەبرژێنێ:** پێس و چەرمی لەش ڕەش هەڵدەگێڕێ و برشتە و بریانی دەکا [ف] پوست بدن را سیاه و برشته می‌کند

٢٩ **ڕەشەو:** ڕەش [ف] سیاه

٢٩ **ڕەشە:** گەف، هەڕەشە [ف] تهدید

٥٠ **گۆڕە:** خەرگۆر، کەرە کێوی، گۆڕ [ف] گورخر

«سوڕەی قیامەت ـ لاپەڕی ٥٧٧»

قیامەت: ڕۆژی هەستان، قیا، سەڵا، پەسڵان، ژیانەوەی دوای مەرگ [ف] قیامت

٢ **ڕەخنە گر:** ١ ـ عەیب لە شت گر ٢ ـ کونگر [ف] ١ ـ ایرادگر ٢ ـ درزگیر و سوراخ‌گیر

٣ **پێشە گەل:** ئێسکە کان، هەستێکان [ف] استخوان‌ها

٥ **پێشە خۆی:** پێش خۆی (مەبەس ئەوەیە کە هەر دەیهەوێ گوناح بکا) [ف] جلوی خودش

٧ **مۆلەق:** دەرپەڕیوی زەقی بێ جوڵە [ف] برآمده بی حرکت

٢٤ **دیم:** ڕوخسار، دەم و چاو، ڕوُ [ف] رخسار

٢٩ **لەتەر:** پۆز، بەلەک [ف] ساق

٣٠ **هاژوُتن:** لێخوڕین (مەبەس وەپێشە خۆ دان) [ف] راندن

٣٣ **بە خۆ بادانەوە:** لە خۆبایی بوُن و بە فیزەوە [ف] ١ ـ با تکبّر و نخوت

٣٦ **وڵ:** بەڕەڵا، گوم [ف] مهمل

«سوُڕەی ئینسان ـ لاپەڕی ٥٧٨»

ئینسان: مرۆ، بەشەر [ف] انسان

٢ **ئاوێتە:** ئاویتە، لێکدراو، تەف لە هەف [ف] آمیختە، درهم

٥ **چەم:** ١ ـ چۆم ٢ ـ چاو [ف] ١ ـ رودخانە ٢ ـ چشم

٥ **کافوُر:** شیرەی وشکەوە بوُی دارێکە سپی و بۆن خۆشە [ف]کافور

٧ **لە خۆ گرتن:** لە سەر خۆ پێویست کردن [ف] بر خود لازم دانستن، نذر

٧ **گلا:** ١ ـگش لا، هەموُ لایەک ٢ ـ پەڕی، پەرت بوُ [ف] ١ ـ همگی ٢ ـ پرت شدن

٧ **تەنین:** چنین [ف] تنیدن

٧ **تەنینەوە:** ١ ـ داگری، داگرتن ٢ ـگیرۆیی [ف] ١ ـ سرایت ٢ ـ واگیری

١٠ **مەترسی:** ١ ـ سام، عەیبەت ٢ ـ جێگای بە ترس [ف] ١ ـ ترس ٢ ـ سهمناک

١٢ **حەریر:** ١ ـ پارچەی ئاوریشم ٢ ـ هەڵوای دۆشاو [ف] ١ ـ پارچۀ حریر ٢ ـ حلوا

١٤ **سێوەر:** سێبەر [ف] سایە

١٥ **دەفر:** جام، قاب، زەرک [ف] ظرف، جام

١٥ **مینا:** شوُشە [ف] شیشە، بلور

۱٦ **ڕاس:** ڕەوا، ڕاست [ف] درست

۱٦ **ڕاس:** ۱ ـ دژی خوار ۲ ـ ڕێگەی بێ پێچ [ف] ۱ ـ ضد کج ۲ ـ مستقیم

۱٦ **قاس:** ئەندازە [ف] اندازە

۱۷ **زەنجەفیل:** بنە گیایە کی بۆری تیژە لە لاوە دەهێنرێ [ف] زنجبیل

۲۱ **سفت:** سخ، تەنراوی زۆر بە پۆی سفت [ف] سفت تنیدە

۲۱ **پۆ:** تێوەدانی تەون، هەواڵی رایەڵ [ف] پود

۲۹ **بەدی دە کا:** دەپێش دە گرێ [ف] در پیش می‌گیرد

«سوُڕەی مورسەلات ـ لاپەڕی ۵۸۰»

مورسەلات: ناردراوەکان [ف] فرستادە شدەها

٤ **هەڵوەژاردن:** ۱ ـ هەڵوەژارتن، لێک جیا کردنەوە ۲ ـ ڕێک و پێک کردن [ف] ۱ ـ از هم جدا کردن ۲ ـ مرتّب و منظّم کردن

٤ **هەڵاواردن:** لێک جیا کردنەوە، هاوێر [ف] از هم جدا کردن

٦ **قەتاندن:** ۱ ـ پساندن ۲ ـ تەواوکردنی کار [ف] ۱ ـ گسستن ۲ ـ تمام کردن کار

٦ **بۆ بەهانە لێ قەتاندن یا ترساندن:** بۆ بەهانە لێبڕین یا ترساندن [ف] برای رفع عذر و بیم دادن (از عذاب و عقوبت الهی)

۱۱ **وادە:** ۱ ـ مۆڵەت، ماوە، قانە ۲ ـ جەنگە، وەختی شتێ [ف] ۱ ـ مهلت ۲ ـ موسم

۳۰ **چوکڵە:** ۱ ـ ددانە ۲ ـ ددانەی پیت [ف] ۱ ـ دندانە ۲ ـ دندانۀ حرف (منظور سه شاخه است)

۳۳ **دەیێژی:** دەڵێی (مەبەس وا گومان دە کەی) [ف] می‌گویی

دیێژە: حەز کا، بیهەوێ، ئارەزوُکا، ئیشتیا کا، وازی بێ [ف] مایل باشد

﴿سوڕەی نەبە ـ لاپەڕی ٥٨٢﴾

نەبە: دەنگ و باس، وڵام [ف] خبر

٥ **هەمیسان:** دیسان، هەمیس [ف] دوباره، بار

١٣ **ورشە:** گرشه، بریقه [ف] درخشش

١٦ **چڕ:** لێڕەواری پڕ دار [ف] جنگل انبوه

٢١ **بەرەگە:** ١ ـ جێ گەڕانەوەی ئاو ٢ ـ ڕێبازی نێچیرکە ڕاوکەر پێشی دەگرن [ف] ١ ـ سد ٢ ـ برغاب

٢٧ **هێڤی‌دار:** ١ ـ ئاواتەخواز ٢ ـ بە هومێد [ف] ١ ـ آرزومند ٢ ـ امیدوار

٣٦ **سەروبەر:** ١ ـ تەواو، بە تەواوی ٢ ـ سازی و ئاسوُدەیی لە ژیاندا [ف] ١ ـ کاملاً بدون نقص ٢ ـ سر و سامان

٣٧ **بیدوُنن:** ئەوی بیدوێنن [ف] با او گفتگو کنند

٣٧ **دوین:** قسە کردن، دوان [ف] گفتن، سخن گفتن، سخنرانی

٣٨ **ودم:** ممبارەکی، پیرۆزی [ف] شگون، یمن، اجازهٔ مخصوص از پیر طریقت به مرید

٤٠ **وێڕوُ:** ئەوێ ڕۆژی [ف] آن روز

٤٠ **دبێژە:** ١ ـ دەڵێ ٢ ـ ئارەزوُکا [ف] ١ ـ می‌گوید ٢ ـ آرزو کند

٤٠ **ئاخ:** ١ ـ خاک، خۆڵ ٢ ـ خۆزیا ٣ ـ هاوار لەبەر ئازار [ف] ١ ـ خاک ٢ ـ کاشکی ٣ ـ حرف درد، آخ

﴿سوڕەی نازیعات ـ لاپەڕی ٥٨٣﴾

نازیعات: هەڵدێن و ئاوا دەبن [ف] نمایان و ناپیدا می‌شوند، طلوع و غروب می‌کنند

١١ **کلۆر:** ناو بەتاڵ [ف] میان تهی

١٨ **توا:** دەیەوێ، دەخوازێ [ف] می‌خواهد، آرزو می‌کند

١٨ **توای:** دەتهەوێ، دەخوازی [ف] می‌خواهی، میل داری

٢١ **ئەشقیا:** ئەشقی [ف] یاغی

٢٥ **گیرۆدە:** ١ ـ گرفتار ٢ ـ هۆگر، ئۆگر، خوُ پێ گرتوُ، ئالوُدە ٣ ـ ئەڤیندار [ف] ١ ـ گرفتار ٢ ـ اُنس گرفته ٣ ـ عاشق

٢٨ **قەوارە:** قەبارە، بارست [ف] حجم

٣٠ **تل:** ١ ـ بزوُتن لە سەر لا، خلار، گلار ٢ ـ قامک ٣ ـ ورگ، عوُر، گیپاڵ [ف] ١ ـ غلت ٢ ـ انگشت ٣ ـ شکمبه

٣٨ **بژاردوُە:** ١ ـ نەقاندوُە ٢ ـ چاک لە خەراپ جیاکردوە [ف] ١ ـ برگزیده است ٢ ـ خوب را از بد جدا کرده

نەقان: بژاردن، هەڵبژاردن [ف] انتخاب

«سوُڕەی عەبەس ـ لاپەڕی ٥٨٥»

عەبەس: ڕوُ گرژ بوُن [ف] اخمو شدن

١٥ **ڕاسپاردە:** ١ ـ کەسێ کە کارێکی پێ سپێردراوە ٢ ـ ناردراو بۆ کارێک [ف] ١ ـ سفارش شده ٢ ـ فرستاده

٣٧ **پەرژیان:** پەرژان [ف] پرداختن به کار

٣٧ **پەرژان:** گوێ پێدان، خەریک بوُن [ف] مشغولیّت

٣٧ **ناپەرژێته:** نایهاوێته، نایخاته (نایخاته سەر کەسی تر) [ف] نمی‌اندازد

٤١ **سیان:** ١ ـ قورم، دوُدە، دوُکەڵی لە دیوار و دەفر نیشتوُ ٢ ـ ژمارە سێ [ف] ١ ـ دوده ٢ ـ عدد سه

«سوُڕەی تەکویر ـ لاپەڕی ٥٨٦»

تەکویر: تۆپەڵ کردن، بە سەر یەکا هاتن، لە سەر یەکا کۆم کران [ف] گرد کردن

تۆپەڵ: گرۆوەر، خڕ، لە سەر یەک کۆم کراو، بە سەر یەکا هاتوُ [ف] گرد

کۆم: ١ ـ کۆ، تۆپەڵ، کۆگا ٢ ـ پشت کوُڕ ٣ ـ قنگ [ف] ١ ـ توده ٢ ـ کوژپشت ٣ ـ مقعد

٢ **پەژمەرین:** ژاکان، سیس بوُن [ف] پژمردن

٦ **هەلێ:** مەبەست ئەو بەرد و گاز و تۆفانەیە کە لە ئاگرپژێنی نێو دڵی عەردرا لە زەریاوە سەر هەڵدەدەن [ف] منظور گدازەها و گازها و توفان‌های آتشین درون زمین کە از دریا سر برآورند

٦ **هەلی:** ١ ـ توایەوە ٢ ـ حەلی، زرِ ٣ ـ تاوێک [ف] ١ ـ ذوب شد ٢ ـ ناتنی ٣ ـ دمی، لختی
ئاگرپڕژێن: کێوێ کە سەرەکەی ئاگر دەپڕژێنێ، ئاگری [ف] آتشفشان

٨ **دۆت:** کچ، قیز، کیژ [ف] دختر

٢٠ **خودێ:** ١ ـ خودا ٢ ـ خاوەن [ف] ١ ـ خدا، اللّه ٢ ـ صاحب

٢١ **متمانە:** بڕوایی، خاترجەمی [ف] اطمینان

٢٣ **پێسۆ:** ١ ـ بێ گومان، ڕاست، دروست ٢ ـ بۆنی لۆکەی سوُتاو [ف] ١ ـ بی‌گمان ٢ ـ بوی پنبۀ سوختە

«سوُڕەی ئینفیتار ـ لاپەڕی ٥٨٧»

ئینفیتار: قەلّشین، درز بردن [ف] شکافتن

١٧ **کوُ:** ١ ـ چلۆن، چۆن ٢ ـ کام جێ [ف] ١ ـ چطور ٢ ـ کجا

١٧ **لە کوُ:** لە کام جێگە [ف] از کجا؟ کجا

١٧ **لە کوێ:** لە کوُ [ف] کجا، از کجا

١٧ **لە کۆیڕا:** لە کوُڕا، لە کام شوێنەوە [ف] از کجا

١٨ **کوُت:** چلۆنت، چلۆن [ف] چگونە

«سوُڕەی موتەففیفین ـ لاپەڕی ٥٨٧»

موتەففیفین: کەم‌فرۆشان (کەم‌کەرەوەکان لە فرۆشتنی کاڵا لە کاتی کڕین و فرۆشتن‌دا) [ف] کاهندگان از جنس و کالای مردم بە هنگام خرید و فروش

٧ **سیایی:** سیاهی، سیاهە [ف] لیست، سیاهە

٢٦ **میشک:** عەمبەر [ف] عنبر

٢٧ **ئاوێتە:** ئاویتە، تێکەڵاو، تێکەڵ [ف] آمیختە

٢٧ **تەسنیم:** چۆمێکە لە دنیای دی دایە [ف] رودی در قیامت

«سوڕەی ئینشیقاق ـ لاپەڕی ٥٨٩»

ئینشیقاق: لەت و پەت بوُن [ف] تکە تکە شدە، پارە پارە

«سوڕەی بوُروُج ـ لاپەڕی ٥٩٠»

بوُروُج: قەڵاکان [ف] دژها، قلعەها

١٢ **هەڵمەت:** پەلامار، هجوُم، شاڵاو [ف] حملە

١٢ **حەستەم:** زۆر دژوار، سەخت [ف] دشوار

٢٢ **تەتەڵە:** پارچە تەختە یان پارچە بەردی پانکەڵە بۆ لە سەر نوُسین [ف] لوح

«سوڕەی تاریق ـ لاپەڕی ٥٩١»

تاریق: شەو خۆ ڕا دەنێ [ف] بە هنگام شب پدیدار میگردند

٦ **تراو:** شل، بەرانبەری خەست [ف] آبکی

٧ **پشت و بەر مەلان:**

٩ **خۆیا:** ئاشکرا، دیار، بەرچاو [ف] آشکار، نمایان

١٤ **لاقردی:** لاقرتی، گاڵتە وگەپ [ف] شوخی و تفریح

«سوڕەی ئەعلا ـ لاپەڕی ٥٩١»

ئەعلا: هەرە بەرز [ف] اعلا، بلندپایە

١٧ **بە پێزتر:** بە کێش و هێزتر [ف] (پایندەتر)

١٧ **پێز:** کێش و هێز ٢ ـ ماک و ڕەگەز [ف] ١ ـ کش و تاب ٢ ـ اصل و مادە

«سوڕەی غاشیە ـ لاپەڕی ۵۹۲»

غاشیە: داپۆشەری هەموُ [ف] فراگیر و دربرگیرندۀ همه چیز

٦ **دڕک:** چقڵ، دڕوُ [ف] خار

۱۰ **بەرز:** بڵند [ف] بلند

۱۰ **تەرز:** جوان و لەبار [ف] زیبا و دلپسند

۱۰ **بەرز و تەرز:** بڵند و جوان و لەبار [ف] بلند و زیبا و دلپسند

۱۵ **باڵگە:** باڵشت، سەنیر، سەرین [ف] بالش

۲۰ **هەراو:** گوشاد، فرەھ [ف] گشادە، گشاد

«سوڕەی فەجر ـ لاپەڕی ۵۹۳»

فەجر: بەرەبەیان [ف] پگاه، بامداد

۷ **ئەستوُن:** کۆڵەکە، دار یان بەردی درێژکە وەبەر بانی دەدەن، ستوُن [ف] ستون

۱۹ **هەڵپە:** ۱ ـ پەلە ۲ ـ تەماح [ف] ۱ ـ شتاب ۲ ـ آز، شره

۲۷ **ڕەخسیو:** ڕەخساو، پەیدا بوُی بە هەڵکەوت [ف] بە وجود آمدۀ اتفاقی، نجات پیدا کردە، رستگار شدە

۲۷ **لە خەم ڕخسیو:** لە خەم ڕەخساو، لە خەم لێخواردن ڕزگار بوُگ [ف] بالیدن، نمو کردە، از مراقبت بی‌نیاز شدە

۲۷ **لە خەم ڕەخسیو:** لە خەم ڕەخساو [ف] مطمئن و دل آرام، آسودەخاطر

«سوڕەی بەلەد ـ لاپەڕی ۵۹۴»

بەلەد: باژێر، شار [ف] شهر

٤ **جسن:** ۱ ـ بنچینە، نەژاد ۲ ـ عەسڵزادە، ڕەسەن [ف] ۱ ـ نژاد ۲ ـ نجیب

۱۰ **هات و نەهات:** خۆوبەخت، هات و پات (مەبەست ڕێگای چاک و خەراپە) [ف] بستە بە شانس (منظور راه خیر و شر است)

۱۱ **هەڵەت:** زەردوماهی زۆر سەخت [ف] پرتگاه سخت در کوه

۱٦ **خاکەسەر:** بەلەنگاز، قەرە بەخت، کڵۆڵ [ف] خاکسار

۱٦ **بەلەنگاز:** بێچارە، بەستەزمان، نەدار [ف] بیچارە، بینوا

۱۷ **خۆ گری:** ۱ ـ سەبر کردن، حەوسەلە [ف] ۱ ـ صبر و حوصلە ۲ ـ تحمّل

«سوڕەی شەمس ـ لاپەڕی ۵۹۵»

شەمس: خۆر، ڕۆژ [ف] خورشید، مهر

۱۱ **ڕادە:** ۱ ـ ئەندازە ۲ ـ چلۆنەتی ۳ ـ بارست [ف] ۱ ـ اندازە ۲ ـ کیفیت ۳ ـ حجم

«سوڕەی لەیل ـ لاپەڕی ۵۹۵»

لەیل: شەو [ف] شب

۲ **ڕانان:** بەرچاوی حەشامات دان [ف] بە نمایش گذاشتن

«سوڕەی زوحا ـ لاپەڕی ۵۹۶»

زوحا: چێشتەنگاو [ف] هنگام چاشت، چاشتگاه

چێشتەنگاو: قاوەڵتون، وەختی بەر لە نیوەڕۆ [ف] چاشت هنگام

۱۰ **دەرۆزەکەر:** پارسەک، گەدا [ف] گدا

۱۰ **تار:** هەڵوەدا و دوڕکەوتە [ف] آوارە و گریزان

۱۰ **تاراندن:** ڕەواندنی یەکجاری، تەرەکردن [ف] برای همیشە رمانیدن و گریزاندن

«سوڕەی ئینشیراح ـ لاپەڕی ۵۹۶»

ئینشیراح: هەراو کردن، گوشاد کردن [ف] گشاد کردن

۳ **چەماندن:** خوار کردنەوە، داهێنان [ف] خم کردن

٧ **قوتار:** ١ ـ رزگار ٢ ـ خلاس بوُن، برانەوە [ف] ١ ـ رها ٢ ـ پایان
٨ **بلاڵێوە:** بپارێوە، بپارەوە [ف] لابەکن

«سوُرەی تین ـ لاپەڕی ٥٩٧»

تین: هەنجیر، هەژیر، هژیر [ف] انجیر

٧ **دەسخەرۆ:** فریودراو، خەڵەتاو [ف] فریب خوردە

«سوُرەی عەلەق ـ لاپەڕی ٥٩٧»

عەلەق: جلّتە، خوێنی بەستوُ، خوێنی بەسیاگ [ف] خون بستە

بەسیاگ: داخراو، بەستراو [ف] بستە شدە
٤ **بنوُس:** ئامرازی نوُسین [ف] قلم
١١ **کوُ:** چلۆن، چۆن [ف] چطور
١٥ **پێشەسەر:** بالاتر لە توێڵ [ف] جاندانە سر
١٥ **توێڵ:** ناوچاوان، ئەنی، هەنیە، جەمین [ف] پیشانی، جبین
١٥ **دەنەوین:** دەبێ مەبەس تێڕوهاتن وگرتن وکێشان بێ [ف] منظورگرفتن وکشیدن است
١٧ **یانە:** ١ ـ نێو کۆمەڵ، دوُر ئاپۆرە ٢ ـ ماڵ، خانوُ ٣ ـ جێگەی سانەوە [ف] ١ ـ وسط انبوە جمعیّت ٢ ـ خانە ٣ ـ باشگاە، استراحتگاە

«سوُرەی قەدر ـ لاپەڕی ٥٩٨»

قەدر: هەرە بەڕێز، حورمەت، عێزەت [ف] با ارزش و جای عزّت

قودب: قوتب [ف] مرشد اعلی
٣ **بارتەقا:** بەرانبەر، هەمبەر [ف] برابر
٥ **بوُلێلە:** نێوان شەو و ڕۆژان، تاریکی و ڕۆشناکی تێکەڵ لە ئێوار و بەیاندا [ف] هوای گرگ و میش

«سوُرەی بەیینە ـ لاپەڕی ٥٩٨»

بەیینە: بەڵگە، ڕوُنکەرەوە [ف] دلیل، حجّت و بُرهان

١ ترازان: جیا بوُنەوە، لێک کلا بوُن [ف] از هم در رفتن

«سوُرەی زیلزال ـ لاپەڕی ٥٩٩»

زیلزال: بوُلەرزە، بوُلەرە، هەژانی زەمین [ف] زلزلە

«سوُرەی عادیات ـ لاپەڕی ٥٩٩»

عادیات: ئەسپەکان کە لینگ دەدەن [ف] اسب‌های تازندە

١ چارەوا: چارەوێ، وڵاخی سواری و باری [ف] چهارپا

٨ ڕژد: چرۆک، دەس قوُچاو، سەقیل [ف] خسیس

٩ کەی: کەنگێ، چە دەم، چە کاتێ [ف] چە وقتی

٩ نوُک: چاک [ف] نیک

«سوُرەی قارِیعە ـ لاپەڕی ٦٠٠»

قاریعە: ئەوەی دەکوتێ، دڵکوُت [ف] کوبندە، تپش قلب

٣ کوُت: چۆنت، چلۆنت [ف] چگونە

«سوُرەی تەکاسور ـ لاپەڕی ٦٠٠»

تەکاسور: زۆر فرەخوازی [ف] افزون‌طلبی

«سوُرەی عەسر ـ لاپەڕی ٦٠١»

عەسر: ١ ـ ئێوارە ٢ ـ ڕۆژگار [ف] ١ ـ هنگام عصر ٢ ـ زمان و روزگار

١ هەڕەت: ١ ـ جەنگە ٢ ـ دەرفەت، کیس [ف] ١ ـ عنفوان، موسم ٢ ـ فرصت

«سوڕەی هومەزە ـ لاپەڕی ٦٠١»

هومەزە: ڕوٗشکێن، تەریقکەرەوە، تەریقکەر [ف] خجالت‌دهندە، از رو برندە

تەریق: شەرمەزار، فهێتکار، خەجاڵەت، تەرێق [ف] خجل، شرمندە

١ **هەوارە:** هاوار، وتەیە کە بۆ پەنا بردن بە خەڵک لە لێقەوماندا [ف] بە دادم برسید

١ **خوسپ:** غەیبەت، پاش ملە گوتن [ف] غیبت

٩ **ئەستوٗن:** کۆڵە کە [ف] ستون

«سوڕەی فیل ـ لاپەڕی ٦٠١»

فیل: فیل [ف] فیل

فیل: حەبەشی یە کان لە یەمەنێ خۆنکاریان دەکرد. چونکە دیتیان خەڵک ڕوٗ دە کەعبەی دە کەن، کلیسایە کیان لە سەنعایە دروست کرد تا خەڵک ڕوٗ دە وێ بکا و بیکەنە جێگای خواپەرستی و تیجارەتی. بەڵام مە ککە هەر وا جێی خواپەرستی مایەوە. سپای حەبەشە بە سەرکردایەتی ئەبرەهە بە سواری فیلان بۆ وێران کردنی کەعبەی وەڕێکەوت. لە ناوچەی مەغمەس نزێک مە ککەی چەند تاقمە تەیر و باڵندەیان هاتە سەرێ کە سپای ئەبرەهە و فیلە زەلامانەیان لەبەین برد

«سوڕەی قوڕەیش ـ لاپەڕی ٦٠٢»

قوڕەیش: قوڕەیش، تایفەی قوڕەیش [ف] طایفهٔ قریش

٢ **زۆزان:** ١ ـ هەوارگەی کۆچەران ٢ ـ کێوان [ف] ١ ـ ییلاق ٢ ـ کوهستان

«سوڕەی ماعوٗن ـ لاپەڕی ٦٠٢»

ماعوٗن: باربوٗ، حاجەت [ف] وسایل امانتی

٣ **هانە:** دنە، هان [ف] تحریک

«سوڕەی کەوسەر ـ لاپەڕی ٦٠٢»

کەوسەر: زۆر زۆر شت [ف] خیلی چیز از معنوی و مادّی

٣ **ناتۆره:** لەقەمی ناپسند [ف] لقب زشت

٢ **ناتۆر:** باغەوان [ف] باغبان

٣ **وجاخ:** ئاگردان، کوچکی ئاگر، تفک [ف] آتش‌دان

«سوڕەی کافیرۆن ـ لاپەڕی ٦٠٣»

کافیرۆن: حەق‌شێرەوکان [ف] کافران

«سوڕەی نەسر ـ لاپەڕی ٦٠٣»

نەسر: یاریدەدان [ف] یاری رساندن

«سوڕەی مەسەد ـ لاپەڕی ٦٠٣»

مەسەد: سیرمەی دوباد [ف] طناب تافته از چرم

سیرمە: سیرم، باریکەیەک لە چەرم [ف] نوار چرمی

سیرم: باریکەیەک لە چەرم [ف] نوار چرمی

١ **شەلە:** شەل، پاسەقەت (مەبەس دەستی شکێ یا سەقەت بێ) [ف] لنگ، شل

«سوڕەی ئیخلاس ـ لاپەڕی ٦٠٤»

ئیخلاس: بێ خڵتە [ف] ناب و خالص

٢ **جێ نیازە:** (مەبەست جێی نیازە) [ف] جای نیاز

«سوڕەی فەلەق ـ لاپەڕی ٦٠٤»

فەلەق: سپیایی بەرە بەیان، و بە مانای قەڵشینەوە [ف] سپیدهٔ صبح و بە معنای شکافتن

١ **ماک:** هەر ڕەگەز و بنچینەیێ کە شتی لێ پێک‌هاتوە، هۆی دروس بۆن [ف] ماده

٣ **ڕوٗشە:** ١ ـ بەڵا و بەسەرهاتی خەراپ ٢ ـ ڕوٗش ٣ ـ ڕوٗزە [ف] ١ ـ مصیبت وارده ٢ ـ تندخویی ٣ ـ فرسوده و زنگار زده

٣ **ڕوٗزە:** ١ ـ کەچ و کروٗچ و ژەنگاوی ٢ ـ دەم و چاو ئاولاوی [ف] ١ ـ فرسوده و زنگار زده ٢ ـ آبله گون

٤ **تۆش:** توٗش، جەنگنی، بەدفەڕی (دەبێ توٗش بێ نە تۆش) جەنگنی و بەدفەڕی، مرۆڤی بێفەر و بێئاکار

٤ **توٗش:** ١ ـ مرۆڤی بێفەر و بێئاکار ٢ ـ هەوای زۆر سارد و بارانی ٣ ـ ڕوٗ بە ڕوٗ بە یەک گەیشتن [ف] ١ ـ آدم موذی و بداخلاق ٢ ـ هوای سرد و بارانی ٣ ـ با هم روبرو شدن

«سوڕەی ناس، لاپەڕی ٦٠٤»

ناس: مەردم، خەڵک [ف] مردم

١ **خودانی:** ساحیب [ف] صاحب

٤ **خۆ پەنا دەر:** خۆ وەشاردوٗ [ف] خود را پنهان کرده